

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม
ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

STUDY OF SPATIAL TRANSFORMATION IN PATHUMWANARAM
RATCHAWORAWIHAN TEMPLE, PATHUMWAN, BANGKOK

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

KMITL-2021-AR-M-003-023

STUDY OF SPATIAL TRANSFORMATION IN PATHUMWANARAM
RATCHAWORAWIHAN TEMPLE, PATHUMWAN, BANGKOK

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF ARCHITECTURE PROGRAM IN INTERIOR ARCHITECTURE
FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LARDKRABANG
2021

KMITL-2021-AR-M-003-023

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2021

FACULTY OF ARCHITECTURE

เอกสารนี้เผยแพร่เพื่อใช้ในการเรียนการสอนเท่านั้น ห้ามมิให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
นักศึกษา	นางสาว ฐานีญา สุภาไชยกิจ
เลขประจำตัว	62602021
ปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
พ.ศ.	2564
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผศ.ดร.ญาณินทร์ รักรวงศ์วาน

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของการใช้สอยพื้นที่ภายในวัดในแต่ละยุคสมัย แต่ช่วงเวลา และยังคงดำรงไว้ซึ่งลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 2) เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่ใช้สอยและ ข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 3) เพื่อศึกษาข้อจำกัด ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สังเกต และการสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่ม และสร้างประเด็นหลักๆ และเรียงลำดับความสำคัญตามกาลเวลา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผลการสำรวจพบว่า พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราช วรวิหาร ถูกปรับปรุงพื้นที่ และอาคารประกอบกิจกรรมต่างๆเพื่อตอบสนองในด้านประโยชน์ใช้สอย ตามลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนไป มีปัจจัยมาจาก สภาพทางสังคม และ เศรษฐกิจ แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่สำคัญ ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ภายใน เขตพุทธาวาส ซึ่งเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการฟื้นฟู และส่งเสริมความรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เริ่มมีการขยายเขตแดนด้านตะวันออก ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีการสร้างถนนสระปทุม(ถนนพระรามที่1) สำหรับรองรับการเติบโตของ เมืองในอนาคต เพื่อความสะดวกสบายในการเดินทางและการสื่อสาร รวมถึงการเดินทางทางน้ำที่เป็น แรงจูงใจสำคัญในการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองใหม่แห่งนี้ เพื่อเป็นจุดหลักสำหรับกิจกรรมทางสังคม และศาสนา การพัฒนาพื้นที่ปทุมวันยังคงดำเนินต่อไปในรัชกาลต่อมา บริบทของพื้นที่โดยรอบปทุม วัน มีการสร้างอาคาร พระตำหนักต่างๆจำนวนมาก แต่ปัจจุบันปทุมวันเป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจที่ สำคัญ มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมสมัยนิยมของไทย และยังเป็นเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่มีราคาที่ดินสูง ที่สุด พื้นที่วัดบางส่วนจึงได้ถูกแบ่งเพื่อทำการพาณิชย์กรรม ก่อสร้างอาคารศูนย์การค้า และอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สาธารณประโยชน์ วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยของวัด เพื่อให้เข้ากับวิถีของสังคมร่วมสมัย ที่มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยังคงมีข้อจำกัดพุทธบัญญัติบางประการที่ต้องยึดถือไว้

คำสำคัญ: วัด, พัฒนาการ, การเปลี่ยนแปลง, พื้นที่ใช้สอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis	Study of Spatial Transformation in Pathumwanaram Ratchaworawihan Temple, Pathumwan, Bangkok
Student	Miss Thaneeya Supachaikit
Student ID	62602021
Degree	Master of Architecture
Program	Interior Architecture
Year	2021
Thesis Advisor	Assistant Professor Yanin Rakwongwan, Ph.D.

ABSTRACT

This research is to study the development and transformation of the usable area within the Pathumwanaram Temple to understand the phenomena of the use of space within the temple in each period and to maintain the characteristics. The purpose of this study is 1) to study the transformation of the usable space in the master plan of Pathumwanaram temple 2) to study the management of usable area and the limitations in the management of usable area in Pathumwanaram Temple 3) to study limitation in utilization of land use development of Pathumwanaram temple. This research is a qualitative research. This research collect data by observation and interview method. The data analysis was analyzed by content analysis technique and information editing of timeline of utilization of land use in Pathumwanaram Temple's area, Pathumwan District, Bangkok. The results of the research showed that the development and changes of the usable space within the Pathumwanaram Temple. The temple's area and buildings were renovated for respond various activities and need that occur in the temple. The factors of physical transformation are due to the causes of socioeconomic conditions, but the temple tries to maintain its identity. Preserving the valuable cultural heritage within the Phutthawanaram temple's area It is the need of King Mongkut's desire that to restore and promote the prosperity and stability of Buddhism. King Mongkut has expanded the eastern area of Bangkok and has built Sa Pathum Road to support future urban growth. The development of Pathumwan area continued in the following reigns. In area surrounding Pathumwan, there are many buildings which are for the royal court. Nowadays, Pathumwan area is an important business center which are influencing Thai popular culture and the highest land price in Bangkok. Some temple areas are

therefore divided for commercial purposes such as to construction of shopping malls and public utility buildings Pathumwanaram Temple has changed the utilization of area use to respond the way of contemporary society, but there are still restrictions arising from religious requirements.

Keywords: Temple, Development, Transformation, Usable area

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์จาก ผศ.ดร.ญาณินทร์ รักรวงศ์วาน ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา แนวคิด ข้อเสนอแนะ ตลอดจนช่วยตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง รวมถึงคณะอาจารย์สาขาสถาปัตยกรรมภายใน และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน

ขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่ของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร รวมทั้งประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย ให้สัมภาษณ์ เดินสำรวจ บันทึกภาพและบันทึกเสียง

ขอขอบพระคุณบิดา มารดาเป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์และเป็นกำลังใจแรงผลักดันในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาและรุ่นอื่นระดับปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรมภายในทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ขอให้ความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้แก่บิดา มารดา คณะอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ทำให้ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จมาจนทุกวันนี้

ฐานิยา สุภาไชยกิจ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	VII
สารบัญรูปภาพ.....	VIII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.6 ขั้นตอนของการดำเนินงาน.....	4
1.7 คำจำกัดความ.....	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัด.....	7
2.1.1 ความหมายของวัด.....	7
2.1.2 ชนิดของวัด.....	7
2.1.3 ลำดับชั้นและประเภทของพระอารามหลวง.....	8
2.1.4 ที่มาของวัดยุคเริ่มแรกในพระพุทธศาสนา.....	9
2.1.5 ประเภทของวัด.....	9
2.2 องค์ประกอบและลักษณะการวางผังภายในวัด.....	10
2.2.1 เขตพุทธาวาส.....	10
2.2.2 เขตสังฆาวาส.....	15
2.2.3 เขตธรณีสงฆ์.....	16
2.3 สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด.....	19
2.3.1 เขตพุทธาวาส.....	19
2.3.2 เขตสังฆาวาส.....	23
2.3.3 เขตธรณีสงฆ์.....	24
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	29
3.1 วิธีการวิจัย.....	29

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	29
3.2.1 สํารวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	30
3.2.2 สํารวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	31
3.3 กรณีศึกษา ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	32
3.3.1 บุคลากรภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	32
3.4 เครื่องมือในการวิจัย.....	32
3.4.1 แบบสํารวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพฯ.....	32
3.5 ประเด็นที่ทำการศึกษา.....	33
3.5.1 ประเด็นด้านข้อมูลทั่วไป.....	33
3.5.2 ประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	33
3.5.3 ประเด็นด้านการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารเขตปทุมวันกรุงเทพฯ.....	33
3.5.4 ประเด็นด้านข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	33
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	34
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	35
4.1 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	35
4.1.1 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	35
4.1.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	46
4.1.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในผังบริเวณวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	68
4.2 การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	72

VII

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	74
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	78
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	78
5.1.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	78
5.1.2 การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	79
5.1.3 ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	79
5.2 การอภิปรายผลการวิจัย.....	79
5.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	79
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป.....	80
บรรณานุกรม.....	82
ภาคผนวก.....	84
ภาคผนวก ก.....	85
ภาคผนวก ข.....	88
ภาคผนวก ค.....	89
ประวัติผู้เขียน.....	119

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 ขั้นตอนของการดำเนินงาน.....	5
2.1 การทบทวนเครื่องมือวิจัย.....	27
3.1 ลำดับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	29
4.1 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริษัทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	36
4.2 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	48
4.3 การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	73

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1.1 แสดงรูปภาพเมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาสฯ กรุงเทพฯ.....	2
1.2 แสดงรูปภาพเมรุราชภัฏวัดราชบรรมมา.....	2
2.1 แสดงรูปภาพแผนผังวัดเทพธิดารามฯ กรุงเทพฯ.....	10
2.2 แสดงรูปภาพวัดมหาธาตุ จ.พระนครศรีอยุธยา.....	12
2.3 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนเดี่ยว.....	13
2.4 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนคู่ วัดสุวรรณดารารามฯ.....	13
2.5 แสดงรูปภาพผังแบบแนวขนาน 3 แกน วัดนางชี ธนบุรี.....	14
2.6 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนฉาก วัดนางพญา จ.สุโขทัย.....	14
2.7 แสดงรูปภาพผังแบบกากบาท วัดราชบพิธฯ กรุงเทพฯ.....	15
2.8 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบประกบหน้า - หลัง.....	17
2.9 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบชิดข้าง.....	17
2.10 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบคู่ประกบ.....	18
2.11 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบล้อม 3 ด้าน.....	18
2.12 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบโอบหักศอก.....	19
2.13 แสดงรูปภาพแสดงรูปการกำหนดตำแหน่ง “เสมา” ล้อมรอบพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ.....	21
2.14 แสดงรูปภาพเขตสังฆาวาส วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ.....	23
3.1 สรรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร.....	29
3.2 การสัมภาษณ์ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร.....	29
4.1 สถานที่สำคัญบริเวณพื้นที่โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.....	34
4.2 แสดงรูปภาพผังเขตพุทธาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พ.ศ.2550.....	46
4.3 แสดงรูปภาพผังรวมวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พ.ศ.2564.....	46
4.4 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พ.ศ.2564.....	47
4.5 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2400–พ.ศ. 2450).....	67
4.6 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2451–พ.ศ. 2500).....	68
4.7 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501–พ.ศ. 2564).....	69

บทที่ 1

บทนำ

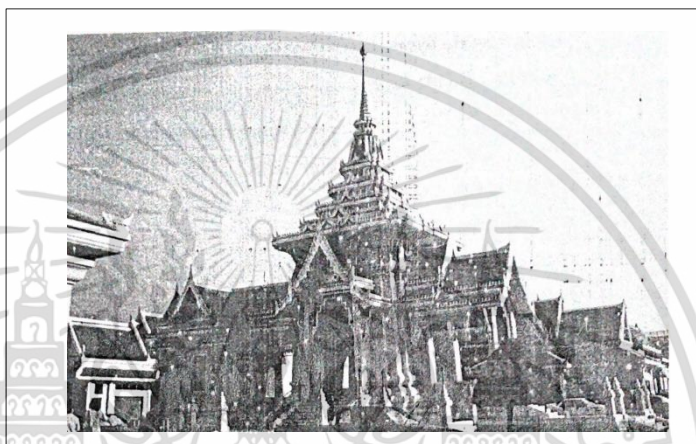
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้าน การเจริญเติบโตของเมืองอย่างต่อเนื่องและอย่างรวดเร็ว อัตราการเพิ่มของประชากรที่มากขึ้น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การคมนาคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน จากพื้นที่เกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม หรือแม้แต่สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ถูกสร้างขึ้นโดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบและปัญหาต่างๆที่ตามมา สำนักผังเมืองจึงได้มีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการเมืองให้เป็นระบบ ตามนโยบายการพัฒนาเมืองตามพื้นที่ และแบ่งกลุ่มเพื่อการพัฒนาตามศักยภาพหรือลักษณะเฉพาะของพื้นที่ต่างๆให้เป็นไปตามกรอบและแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที สามารถแบ่งกลุ่มเขตตามลักษณะพื้นที่เป็น 12 กลุ่มเขต และแบ่งเขตการพัฒนาตามบทบาทการพัฒนาเมืองเป็น 6 เขต ประกอบด้วย 1. เขตอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มรัตนโกสินทร์และกลุ่มกรุงธนบุรี 2. เขตเศรษฐกิจของเมือง ได้แก่กลุ่มวิภาวดี (เขตธุรกิจใหม่) กลุ่มลุมพินี (เขตศูนย์กลางธุรกิจ) กลุ่มเจ้าพระยา (เขตเศรษฐกิจใหม่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา) และกลุ่มตากสิน (กลุ่มเศรษฐกิจการจ้างงานใหม่) 3. เขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ กลุ่มพระนครเหนือ 4. เขตอุทยานนคร ได้แก่ กลุ่มสุวินทวงศ์และกลุ่มมหาสวัสดิ์ 5. เขตชุมชนใหม่รองรับสนามบินสุวรรณภูมิ ได้แก่ กลุ่มศรีนครินทร์ โดยมีเขตชุมชนใหม่ 2 พื้นที่ คือ ศูนย์ชุมชนชานเมืองมีนบุรีและศูนย์ชุมชนชานเมืองลาดกระบัง 6. เขตควบคุมและรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง ได้แก่ กลุ่มสนามชัย ครอบคลุมเขตบางขุนเทียน และป่าชายเลน ทั้งหมด (สำนักผังเมือง. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวง ฉบับที่ 414, พ.ศ.2542)

ในพุทธกาล ตามความหมายดั้งเดิมของ “วัด” เป็นเพียงสถานที่จำศีลภาวนาของพระภิกษุสงฆ์ แต่ในปัจจุบันวัดในสังคมร่วมสมัยในเขตเมืองใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายในวัดไปอย่างชัดเจน มีความต้องการพัฒนาพื้นที่ประโยชน์ใช้สอย ที่ตามมาด้วยอาคารที่ประกอบกิจกรรมเหล่านั้นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เปลี่ยนไป เช่น เดิมทีสถานที่เผาศพมักทำกันในบริเวณที่เป็นป่าช้า โดยมีวิธีการเผาศพแบบเผาสดกลางแจ้ง และเริ่มมีการสร้างเสาสและหลังคาคลุมทับที่เผา เรียกว่า “โรงทิม” หรือ เมรุ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสถานที่นี้คือฌาปนสถานของชุมชน แต่สำหรับการเผาศพในเมือง ธรรมเนียมครั้งแต่โบราณของไทย มีข้อห้ามเด็ดขาดว่า จะต้องไม่เผาศพหรือทำป่าช้าอยู่ในเขตกำแพงเมือง ถือเป็นเรื่องอวมงคล และมีกลิ่นเหม็นฟุ้งกระจาย ดังเห็นได้จากในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่วัดต่างๆภายในเขตกำแพงเมือง ไม่มีวัดใดที่มีเมรุหรือที่เผาศพ เช่น วัดมหาธาตุฯ วัดราชประดิษฐ์ฯ ฯลฯ การเผาถูกกำหนดให้ทำที่บริเวณวัดสระเกศ ซึ่งอยู่นอกกำแพงเมืองออกไปทางทิศตะวันตก เพราะสมัยนั้นเป็นป่ารก มีคนอาศัยอยู่น้อย ส่วนภายในเมืองมีแต่ “ทุ่งพระสุเมรุ” (ท้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สนามหลวง) เท่านั้นที่ใช้เป็นที่ตั้งพระเมรุมาศสำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนเจ้านายต่างๆจะไปทำเป็นเมรุหลวง (ภาพที่ 1) ที่วัดต่างๆนอกเมือง แต่ในปัจจุบันการเผาศพของคนสามัญชนทั่วไป มีการสร้างเมรุขึ้นอย่างถาวรภายในวัด เรียกว่า “เมรุราชภรณ์” (ภาพที่ 2) แต่จะมีลักษณะเรียบง่ายกว่าเมรุหลวงที่ใช้เผาศพเชื้อพระวงศ์ ซึ่งพุทธศาสนสถานหรือวัดมีการพัฒนาตามเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อตอบสนองการประกอบศาสนกิจ หรือกิจกรรมต่างๆ และพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา และในบางพื้นที่ยังคงเป็นเขตอนุรักษศิลปวัฒนธรรม

รูปที่ 1.1 แสดงรูปภาพเมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาสฯ กรุงเทพฯ. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554).
รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์
มิวเซียม เพรส.

รูปที่ 1.2 แสดงรูปภาพเมรุราชภรณ์วัดราชบรรมฯ จ.พระนครศรีอยุธยา. สมคิด จิระทัศนกุล.
(2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์
มิวเซียมเพรส.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ ถนนพระรามที่ 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีจุดเด่นคือ เป็นวัดกลางเมือง ย่านธุรกิจ ตั้งอยู่ระหว่างศูนย์การค้าสยามพารากอนและเซ็นทรัลเวิลด์ วัดสถาปนาขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ.2400 มีชื่อเสียงจากปากกลางเมือง หรือที่เรียกว่า “สวนป่าศาลาพระราชศรัทธา” มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมหนาแน่น เสมือนอยู่ในป่า จึงเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิ และอบรมกรรมฐาน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในประกาศกรมศิลปากร ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 และยังได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่น จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ประจำปี พ.ศ.2556 (สำนักงานวัดปทุมวนาราม, 2563)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัด ในกรุงเทพมหานคร ที่อยู่ในพื้นที่เขตศูนย์กลางธุรกิจ เป็นวัดประวัติศาสตร์และมีอาคารอนุรักษ์ เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของการใช้สอยพื้นที่ภายในวัดในแต่ละยุคสมัย แต่ละช่วงเวลา และยังคงดำรงไว้ซึ่งลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาวัดในปัจจุบันที่เริ่มมีสิ่งปลูกสร้างหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้น ซึ่งในแง่ของการนำมาใช้ต่อในการวางนโยบายในอนาคต เพราะยังมีสิ่งที่เป็นข้อจำกัดของวัดคือพุทธบัญญัติบางประการที่จะต้องยึดถือไว้

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

1.2.2 การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

1.2.3 ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีอะไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.3.2 เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3.3 เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ศึกษาและสำรวจการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.4.2 ศึกษาการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.4.3 สังเกตข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารในอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอยภายในวัดในอดีตและปัจจุบัน

1.5.2 ทราบถึงการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการนำไปปรับปรุงแก้ไขหรือประยุกต์ใช้ให้กับวัดอื่นๆ ในเขตเมืองและต่างจังหวัด

1.5.3 ทราบถึงข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการพัฒนาวัดในลำดับต่อไปในอนาคต

1.6 ขั้นตอนของการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการดำเนินงาน 9 ขั้นตอนดังนี้ (รายละเอียดตารางที่ 1.1)

1.6.1 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.6.2 เขียนเค้าโครงการวิจัยเบื้องต้น

1.6.3 ลงพื้นที่สำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6.4 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ชำนาญการเกี่ยวกับวัด บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องภายในวัด เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในอดีตถึงปัจจุบัน

1.6.5 ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือวิจัย

1.6.6 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ชำนาญการเกี่ยวกับวัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องภายในวัด เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.6.7 ลงพื้นที่สังเกตข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

1.6.8 นำเสนอบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในงานประชุมวิชาการ

1.6.9 นำเสนอเค้าโครงการวิจัย

ตารางที่ 1.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ระยะเวลา	พ.ศ.2563					พ.ศ.2564								
	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม
รายละเอียดกิจกรรม														
1. ทบทวนวรรณกรรมแลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		●	●	●										
2. เขียนเค้าโครงการวิจัยเบื้องต้น				●	●	●								
3. ลงพื้นที่สำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในวัด	●	●	●	●										
4. ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ชำนาญการ บุคลากรและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัด				●	●									
5. ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือวิจัย		●	●	●										
6. ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ชำนาญการ และเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ใช้สอย			●	●										

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรณีใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์อื่นใด

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

ระยะเวลา รายละเอียดกิจกรรม	พ.ศ.2563						พ.ศ.2564							
	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม
7. ลงพื้นที่สังเกตข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัด				←	→									
8. นำเสนอบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในงานประชุมวิชาการ										←	→			
9. นำเสนอเค้าโครงการวิจัย					←	→								

1.7 คำจำกัดความ

1.7.1 พื้นที่ใช้สอย หมายถึง พื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และเป็นพื้นที่ในการคำนวณค่าก่อสร้าง

1.7.2 ศาสนกิจ หมายถึง งานทางศาสนาที่ภิกษุสามเณรปฏิบัติ เช่น การทำวัตรสวดมนต์และการเผยแผ่ศาสนา

1.7.3 เขตศูนย์กลางธุรกิจ หมายถึง พื้นที่การค้า การบริการ และการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค ประกอบด้วยเขต 4 เขต คือ ปทุมวัน บางรัก สาทร และวัฒนา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาคารสำนักงาน ธุรกิจพานิชยกรรมระดับชาติ ศูนย์รวมของโรงแรมและที่พักของนักท่องเที่ยว (สำนักผังเมือง. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฎกระทรวง ฉบับที่ 414, 2542)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัด วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ความหมาย แนวความคิด คติความเชื่อต่างๆทางวัฒนธรรม องค์ประกอบและลักษณะการวางผังภายในวัด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์และนำเสนอเป็นหัวข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัด
- 2.2 องค์ประกอบและลักษณะการวางผังภายในวัด
- 2.3 สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัด

2.1.1 ความหมายของวัด

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักอาศัยและพักรักษาตัว และยังเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนและสังคม ในฐานะตัวแทนความมั่นคงของแผ่นดิน สถานที่สืบทอดศาสนาให้ยั่งยืน สถานที่ให้การศึกษา เป็นที่พึ่งพาทางกายและใจของสังคม และเป็นศูนย์รวมของศิลปกรรม (สมคิด จิระทัศนกุล, 2554)

2.1.2 ชนิดของวัด

ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราชปี 2505 กำหนดไว้ว่า วัดแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1.2.1 วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น เฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดหลวง หรือพระอารามหลวง และวัดราษฎร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้น แล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

2.1.2.2 สำนักสงฆ์

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่อาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้พื้นที่ดินนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่พักสงฆ์

2.1.3 ลำดับชั้นและประเภทของพระอารามหลวง

พระอารามหลวงแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ

1. พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

2. พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

3. พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติ หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

สามารถแบ่งพระอารามหลวงตามฐานันดรศักดิ์ได้ 4 ชนิด คือ

1. ราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยสิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

2. วรมหาวิหาร หมายถึง ลักษณะเดียวกับราชวรมหาวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่า

3. ราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

4. วรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติให้แก่ผู้อื่น

ในปัจจุบันได้มีการจัดแบ่งชนิดของพระอารามตามลำดับชั้น ดังนี้

พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1. ราชวรมหาวิหาร 2. ราชวรวิหาร 3. วรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ 1. ราชวรมหาวิหาร 2. ราชวรวิหาร

3. วรมหาวิหาร 4. วรวิหาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1. ราชวรวิหาร 2. วรวิหาร 3. สามัญ ไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ

2.1.4 ที่มาของวัดยุคเริ่มแรกในพระพุทธศาสนา

แต่เดิมในสมัยพุทธกาลยังไม่มีการสร้างอาคารให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะ เนื่องจากพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยอย่างเป็นทางการเป็นหลักแหล่ง เนื่องด้วยจะทำให้ยึดติดกับทรัพย์สินทางโลก จะกระทบต่อเป้าหมายของการบวชที่มุ่งบรรลุถึงการนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดตามแนวทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้พักอาศัยพื้นฐานสุด คือ รุกขมูลเสนาสนะ หมายถึง การอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ด้วยเพราะไม่ให้จิตมีสิ่งผูกพัน วิถีปฏิบัตินี้ถือเป็นแบบพื้นฐานทั่วไปของพระภิกษุทุกรูป

วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เพียงมุ่งเน้นบำเพ็ญวิปัสสนาญาณเพื่อชำระล้างจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสเพียงอย่างเดียว หน้าที่หลักอีกประการหนึ่งคือ การจาริกออกไปที่ต่างๆ เพื่อมุ่งสอนพระธรรมแก่ชาวบ้านทั่วไป เป้าหมายสำคัญของการออกเผยแผ่คำสอน นอกจากเพื่อช่วยให้ประชาชนที่ยังเกี่ยวข้องกับทางโลกได้พบแสงสว่างหนทางแก่ชีวิตแล้ว ยังถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน เพราะศาสนาจะดำรงอยู่ได้ต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ พระธรรมคำสอน พระภิกษุผู้สั่งสอนพระธรรม และประชาชนผู้รับพระธรรมคำสั่งสอนแล้วนำไปปฏิบัติ

ในเวลาถัดมาเมื่อพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกเริ่มออกเผยแผ่พระศาสนาในที่ต่างๆ ปรากฏว่ามีผู้ศรัทธาพากันบวชเป็นพระภิกษุเป็นจำนวนมาก แม้บางส่วนที่ไม่ได้บวชแต่ให้ความอุปถัมภ์ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะพระเจ้าพิมพิสาร ถวายเวฬุวนารามเพื่อให้เป็นที่พักที่ประทับของพระพุทธองค์และเหล่าพุทธสาวก ซึ่งพระองค์ทรงรับไว้จึงเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์สามารถรับอารามที่เหล่าทายกถวายได้

2.1.5 ประเภทของวัด

สมัยหลังพุทธกาลเมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ ทั้งที่เป็นพระธาตุเจดีย์ พระธรรมเจดีย์ พระบริโกศเจดีย์ และพระอุเทสิกะเจดีย์ ณ ที่ต่างๆ เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมชน เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์บางรูปสมัครใจที่จะอยู่ต่อไปเพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถานเหล่านั้น ทั้งมีผู้ศรัทธาสร้างที่พักกุฏิถวาย สถานที่ดังกล่าว จึงกลายเป็นวัดที่สมบูรณ์แบบ คือ เป็นสถานที่ที่มีพระสงฆ์อาศัยอยู่อย่างถาวร คือมีทั้งส่วนประกอบที่เกี่ยวกับพระพุทธองค์และพระสงฆ์อยู่ในที่เดียวกัน จึงเป็นแบบแผนที่สืบทอดต่อกันมาจนเกิดเป็นแบบอย่างที่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนจนปัจจุบัน

วัดอรุณวาสี ส่วนใหญ่นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ไม่ไกลจากแหล่งน้ำ เรียกว่า วัดป่า มีองค์ประกอบในเชิงสถาปัตยกรรมไม่มาก ไม่เน้นกำหนดแบบแผนรูปแบบและแผนผังรวมที่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เพราะทุกอย่างเป็นการปรับตัวให้กลมกลืนกับธรรมชาติ อาคารหลังสำคัญที่สุด คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษา เมื่อผู้ใดเห็นเป็นประโยชน์ในการศึกษาไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กุฏิ และศาลาโถงอเนกประสงค์ เพราะพระสงฆ์เหล่านี้จะอยู่จำวัดเฉพาะช่วงวันเข้าพรรษาเท่านั้น เมื่อพ้นฤดูฝนก็จะเข้าธุดงค์ในป่า ปักกลด ฝึกหัดกรรมฐานจิต และกลับออกมาจำวัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาใหม่ วงจรชีวิตจึงมุ่งเน้นที่การปฏิบัติเฉพาะตน เพื่อหาแนวทางการหลุดพ้นมากกว่าการปฏิบัติในเชิงพิธีกรรม

วัดคามวาสี เป็นวัดที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งของชุมชน พระสงฆ์มุ่งไปในทางปฏิบัติด้านพิธีกรรมทางศาสนาและเน้นการศึกษาตำรา เพื่อแสวงหาความรู้สำหรับใช้ในการสั่งสอนฆราวาสมากกว่าฝึกปฏิบัติด้านวิปัสสนาธุระ ทั้งยังคอยชี้แนะช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้อื่น เท่ากับเป็นการสั่งสมบารมีและยกระดับจิตใจของตนให้สูงขึ้น ถือเป็นหลักสำคัญในการฝึกจิตเพื่อการ “ละวาง” ได้เช่นกัน

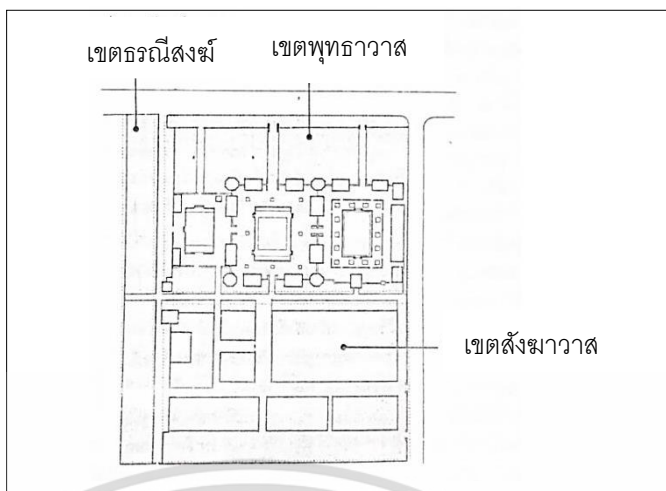
2.2 องค์ประกอบและลักษณะการวางผังภายในวัด

วัดโดยทั่วไปแบ่งเขตพื้นที่ภายในเป็น 3 ส่วน คือ 1. เขตพุทธาวาส 2. เขตสังฆาวาส 3. เขตธรณีสงฆ์

2.2.1 เขตพุทธาวาส

เขตพุทธาวาส หมายถึง ขอบเขตบริเวณที่สำคัญที่สุดของวัด ที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ซึ่งต้องมีพระสถูปเจดีย์ หรือมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้วยเสมอ จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมสำคัญ ที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธองค์และพิธีกรรมทางต่างๆ คือ

2.2.1.1 พระเจดีย์ พระมณฑป พระปรารค์ อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด ในฐานะสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

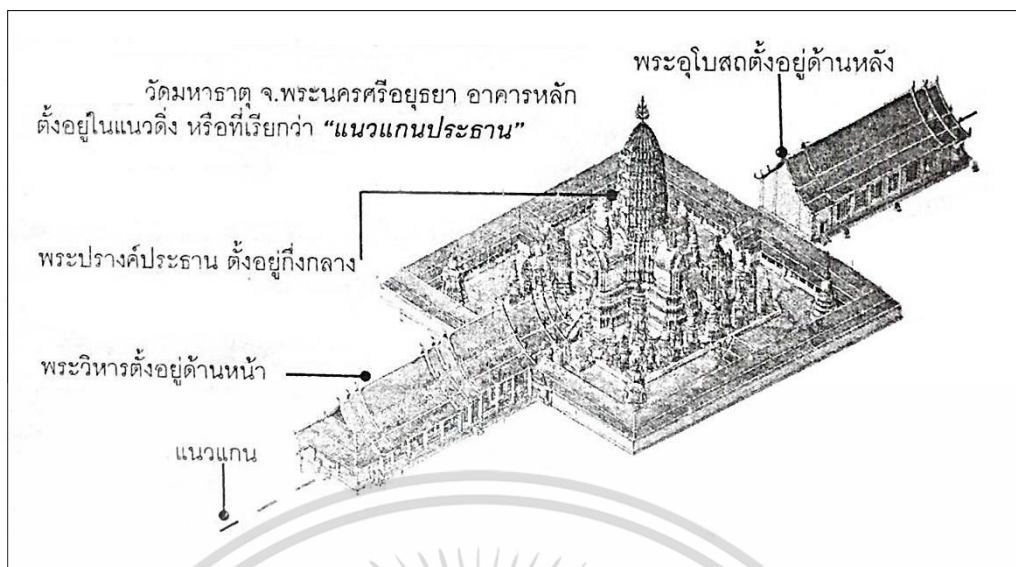

รูปที่ 2.1 แสดงรูปภาพแผนผังวัดเทพธิดารามฯ กรุงเทพฯ. สมคิด จิระทัศน์กุล. (2554). รู้เรื่อง วัด
วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรม ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

- 2.2.1.2 พระอุโบสถ อาคารสำหรับใช้ประกอบศาสนพิธีในการทำสังฆกรรมต่างๆ
- 2.2.1.3 พระวิหาร อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และ
ฆราวาส
- 2.2.1.4 เจดีย์ อาคารที่ใช้บรรจุอัฐิ หรือสร้างประกอบเพื่อให้ผังรวมนั้นสมบูรณ์ในเชิง
สัญลักษณ์
- 2.2.1.5 หอระฆัง - หอกลอง อาคารที่ใช้เป็นสถานที่ตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์
ทำกิจวัตรในทางสงฆ์
- 2.2.1.6 ศาลาต่างๆ
ศาลาราย อาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน
ศาลาทิศ อาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพัก หรือประกอบ
เพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์ในเชิงความหมาย
- 2.2.1.7 พระระเบียง อาคารลักษณะเป็นเรือนยาว ใช้ล้อมรอบอาคารสำคัญหรือล้อม
แสดงเป็นขอบเขตเพื่อแสดงนัยในเชิงสัญลักษณ์
- 2.2.1.8 พลับพลาเปลื้องเครื่อง อาคารที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นที่เปลี่ยนชุดฉลอง
พระองค์ในวาระที่เสด็จพระราชดำเนินมาบำเพ็ญพระราชกุศล

กลุ่มขององค์ประกอบแผนผังที่เป็นอาคารต่างๆ พระเจดีย์ พระปราสาท และ
พระมณฑป เป็นกลุ่มอาคารที่สำคัญที่สุดในฐานะหลักประธานของวัด จึงถูกนำมาวางลงในตำแหน่งผัง
ส่วนสำคัญที่สุดของเขตพุทธาวาส เช่น บริเวณกึ่งกลางหรือแกนกลางของผัง อาคารสำคัญรองลงมา
คือ พระอุโบสถ และพระวิหาร เป็นอาคารที่ใช้ประกอบคู่กับพระเจดีย์ พระมณฑป หรือพระปราสาท
ประธาน อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ การกำหนดหน้าที่ของอาคารกลุ่มนี้ในแต่ละประเภท แต่ละตำแหน่ง
บนผัง ไม่มีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวเสมอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.2 แสดงรูปภาพวัดมหาธาตุ จ.พระนครศรีอยุธยา. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัดวิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

2.2.1.9 การวางตำแหน่งอาคารในผังเขตพุทธาวาส

พุทธสถาปัตยกรรมของไทยได้รับอิทธิพลทางศาสนาอินเดีย ดังนั้นแบบแผนและแนวความคิดรวมทั้งคติความเชื่อต่างๆจึงสะท้อนถึงวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานของต้นกำเนิดนั้นๆ แม้ว่าจะมีการคลี่คลายที่หลากหลายตามยุคสมัยที่แตกต่างกัน แต่การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงนั้นยังคงตั้งอยู่บนกรอบของเค้าโครงเดิม คือการสร้างพระเจดีย์ให้เป็นหลักประธานของพระอาราม โดยมีพระวิหารเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมอยู่ด้านหน้า การวางผังเช่นนี้มีวิถีปฏิบัติตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 ตรงกับสมัยทวารวดีสืบมาจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งมีการพัฒนาแผนผังของอาคารหลักสำคัญ คือ พระเจดีย์ (พระปราสาท พระมณฑป) พระวิหารและพระอุโบสถ ในรูปลักษณะ 5 แบบดังนี้

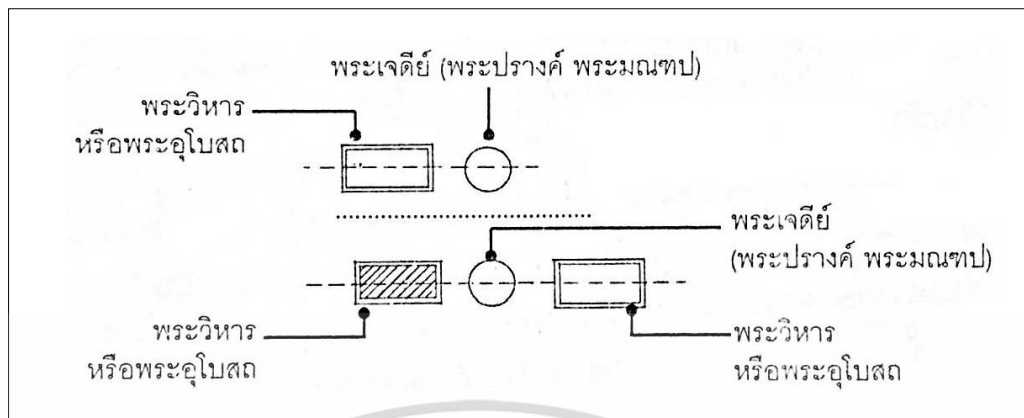
1. ผังแบบแนวแกนเดี่ยว หมายถึง การออกแบบโดยให้อาคารหลักสำคัญทั้งหมดจัดวางเรียงอยู่บนแนวแกนหลักประธานเพียงแกนเดียว คือ

พระเจดีย์ (พระปราสาท พระมณฑป) และพระวิหาร วางอยู่บนแนวแกนหลักเพียงแนวเดียว เช่น วัดช้างล้อม จ.สุโขทัย

พระเจดีย์ (พระปราสาท พระมณฑป) และพระอุโบสถ วางอยู่บนแนวแกนหลักเพียงแนวเดียว เช่น วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา

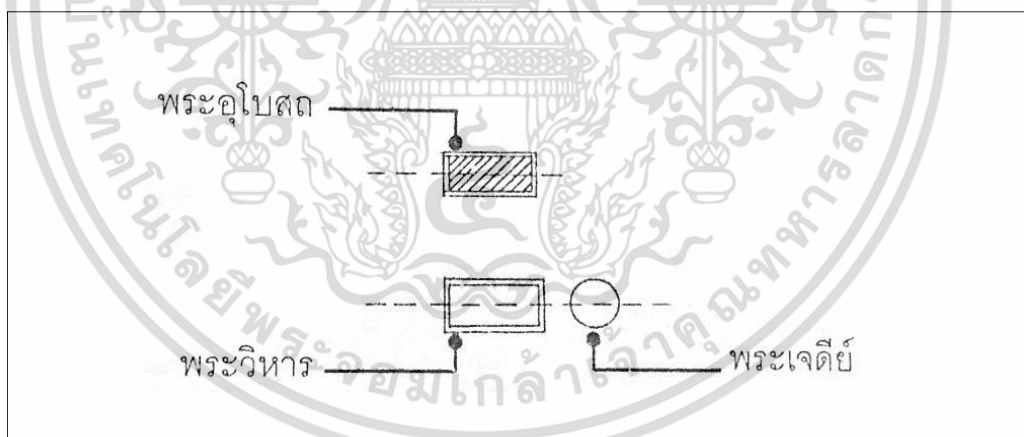
พระเจดีย์ (พระปราสาท พระมณฑป) พระอุโบสถและพระวิหาร วางอยู่บนแนวแกนหลักเพียงแนวเดียว เช่น วัดกุฎีดาว จ.พระนครศรีอยุธยา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.3 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนเดี่ยว. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

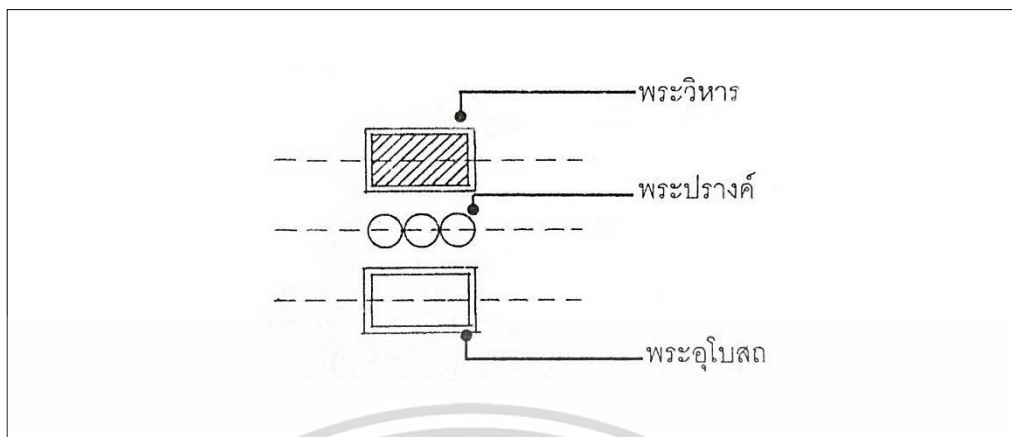
2. ผังแบบแนวแกนคู่ หมายถึง การออกแบบแผนผัง โดยการสร้างแนวแกนประธาน 2 แนววางคู่ขนานกัน เพื่อให้แนวแกนทั้ง 2 มีความสำคัญเท่าๆกัน แล้วกำหนดตำแหน่งแนวอาคารหลักสำคัญลงบนแนวแกนทั้ง 2 เช่น วัดสุวรรณดารารามฯ จ.พระนครศรีอยุธยา

รูปที่ 2.4 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนคู่ วัดสุวรรณดารารามฯ จ.พระนครศรีอยุธยา. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

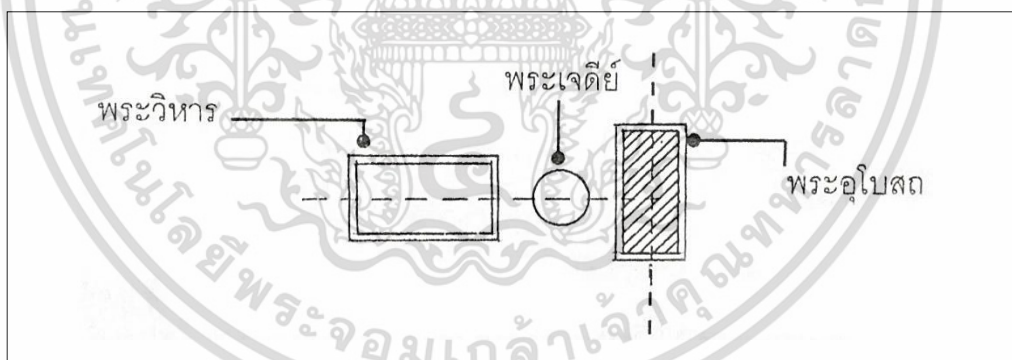
3. ผังแบบแนวขนาน 3 แกน หมายถึง การออกแบบแผนผัง โดยการสร้างแกนประธานขึ้น 3 แนวขนานกัน หรือการสร้างแนวแกนหลักประธานขึ้นแกนหนึ่ง แล้วสร้างแนวแกนย่อยหรือแกนรองประกบขนานอีก 2 ข้าง ก่อนวางอาคารหลักสำคัญลงบนแต่ละแนวแกน เช่น วัดเทพธิดารามฯ กรุงเทพฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.5 แสดงรูปภาพผังแบบแนวขนาน 3 แขน วัดนางชี ธนบุรี. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

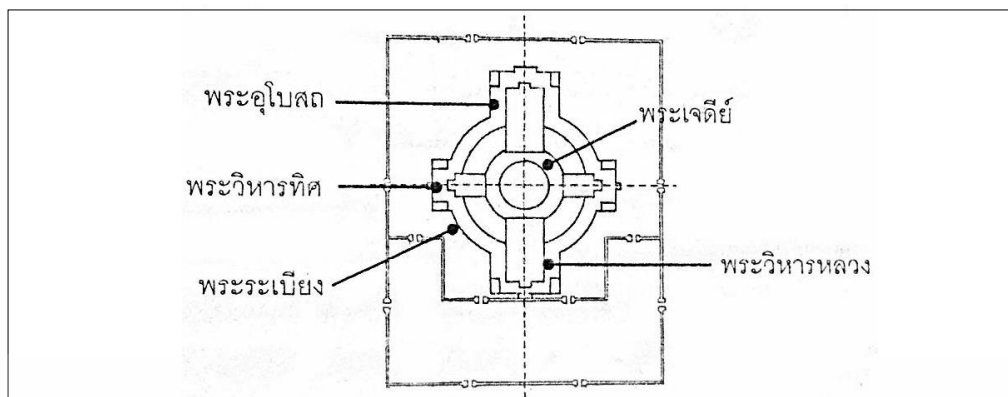
4. ผังแบบแนวแกนฉาก หมายถึง การออกแบบแผนผัง โดยการสร้างแกนประธานขึ้นแกนหนึ่ง แล้วสร้างแนวแกนย่อยอีกแนว วางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากกับแนวประธานนั้นๆ เช่น วัดนางพญา จ.สุโขทัย

รูปที่ 2.6 แสดงรูปภาพผังแบบแนวแกนฉาก วัดนางพญา จ.สุโขทัย. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

5. ผังแบบกากบาท หมายถึง การออกแบบแผนผัง โดยการสร้างแกนประธานขึ้นแกนหนึ่ง แล้วสร้างแนวแกนย่อยอีกแนว วางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากตัดกับแกนประธานนั้น เช่น วัดราชบพิธฯ กรุงเทพฯ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯ จ.พิษณุโลก ผังลักษณะนี้มักเป็นวันที่มีพระวิหารหลวง พระวิหารทิศและพระวิหารระเบียงซีกเป็นวงล้อมพระเจดีย์หรือพระปราสาทประธาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.7 แสดงรูปภาพผังแบบกากบาท วัดราชบพิตรฯ กรุงเทพฯ. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

2.2.2 เขตสังฆาวาส

เขตสังฆาวาส หมายถึง ขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการทางศาสนาโดยตรง พื้นที่บริเวณนี้มีขอบเขตที่มิดชิด ประกอบด้วยอาคารกิจกรรม ได้แก่

1. กุฏิ อาคารที่ใช้สำหรับอาศัยหลับนอน
2. กัปปิยกุฏิ โรงเก็บอาหาร
3. หอฉัน อาคารที่ใช้สำหรับฉันภัตตาหาร
4. วัจฉกุฏิ หรือเว็จกุฏิ อาคารสำหรับใช้ขับถ่าย
5. ศาลาการเปรียญ อาคารเป็นที่ใช้เรียนหนังสือของพระสงฆ์
6. หอไตร อาคารที่ใช้เก็บรักษาพระคัมภีร์ทางศาสนา
7. ชันดาฆร โรงรักษาไฟและต้มน้ำ
8. ธรรมศาลา โรงเทศนาธรรม
9. ห้องสรงน้ำ ห้องชำระกาย
10. ศาลาทำน้ำ อาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าวัดทางน้ำ

2.2.2.1 การวางตำแหน่งอาคารในผังเขตสังฆาวาส

กลุ่มอาคารในเขตสังฆาวาส กุฏิ ถือเป็นอาคารหลักสำคัญที่เป็นตัวกำหนดโครงสร้างแผนผังของเขตสังฆาวาสทั้งหมด โดยมีอาคารอื่นๆประกอบรวม ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์มาก เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือน้อยในด้านประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวกับภูมิกษัตริย์นั้น หากเป็นวัดราษฎร์ขนาดเล็กอยู่ในแถบถิ่นชนบท การวางผังไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว นิยมวางภูมิกษัตริย์ในลักษณะกระจายตัวเป็นหลักๆ แต่มีความเป็นระเบียบในลักษณะเป็นหมู่หรือกลุ่ม อาคารที่เป็นองค์ประกอบรองอื่นๆ จะจัดวางในตำแหน่งที่เอื้อกับความสะดวกให้พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้ประโยชน์อย่างง่ายที่สุดมากกว่าคำนึงถึงความงามในทางสถาปัตยกรรม แต่สำหรับการวางผังของวัดในเมืองจะมีระเบียบแบบแผนชัดเจน โดยเฉพาะวัดหลวงขนาดใหญ่ จะมีการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งและระบบของโครงสร้างผังอย่างพิถีพิถัน ความง่ายของการจัดผังวัดในกลุ่มนี้ อยู่ที่การจัดแบ่งระบบการปกครองภายในวัดที่แยกเป็น “คณะ” จึงอาศัยการแบ่งขนาดตามจำนวนพระสงฆ์และองค์ประกอบย่อย เช่น หอฉัน หอไตร เว็จกุฎี ฯลฯ ของแต่ละคณะ จัดแบ่งในลักษณะ “ช่องตาราง” (Grid)

2.2.3 เขตธรณีสงฆ์

เขตธรณีสงฆ์ หมายถึง เขตพื้นที่ในวัดที่เป็นพื้นที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส เป็นพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เช่น ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่นๆ เช่น สร้าง “เมรุ” สำหรับฌาปนกิจศพของชุมชน หรือตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่ชุมชน

การแบ่งพื้นที่ของวัดออกเป็น 3 ส่วน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความชัดเจนในการใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ โดยตั้งอยู่บนกรอบพื้นฐานของหลักวิถีชีวิตสมณะ 2 ลักษณะคือการทำสังฆกรรมที่ต้องทำร่วมกับพระภิกษุสงฆ์รูปอื่น และการอยู่อาศัยที่ใช้เป็นที่หลับนอนเฉพาะรูป

การออกแบบทางสถาปัตยกรรมแบ่งความหมายของ 3 เขตดังนี้

เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่ถึงสาธารณะ (Semi Public Zone) สำหรับพระสงฆ์ร่วมกับฆราวาส

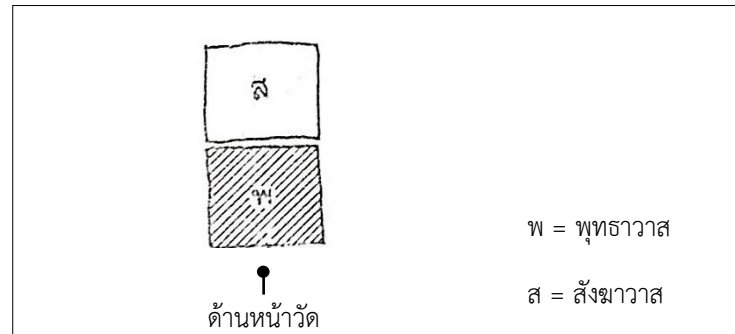
เขตสังฆาวาส เป็นพื้นที่ส่วนตัว (Private Zone) เฉพาะพระสงฆ์

เขตธรณีสงฆ์ เขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับคนทั่วไป

ลักษณะการวางผังแบ่งออกเป็น 5 แบบคือ

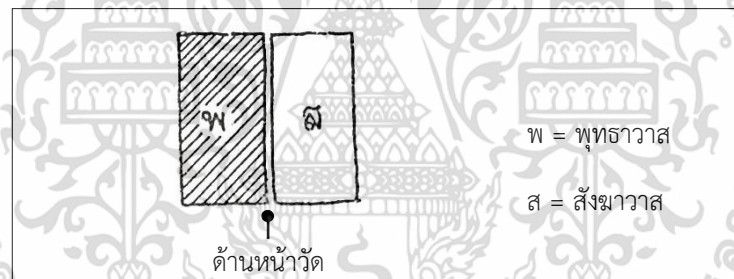
1. แบบประกบหน้า – หลัง หมายถึง การแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนในลักษณะแกนตั้ง ตามแนวทิศการหันหน้าออกไปทางด้านทางเข้าหลักของวัด โดยมีเขตพุทธาวาสตั้งอยู่ส่วนหน้า ส่วนเขตสังฆาวาสอยู่ต่อออกไปทางด้านหลัง เช่น วัดเทพธิดารามฯ กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

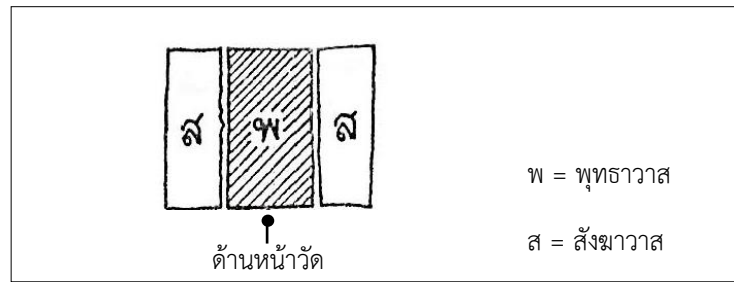
รูปที่ 2.8 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบประกบหน้า - หลัง. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

2. แบบชิดข้าง หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น 2 ส่วน โดยให้เขตพุทธาวาสและสังฆาวาสวางประกบชิดกันและหันไปทางด้านหน้าวัด ซึ่งเขตสังฆาวาสจะวางประกบทางด้านซ้ายหรือขวาก็ได้ เช่น วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร

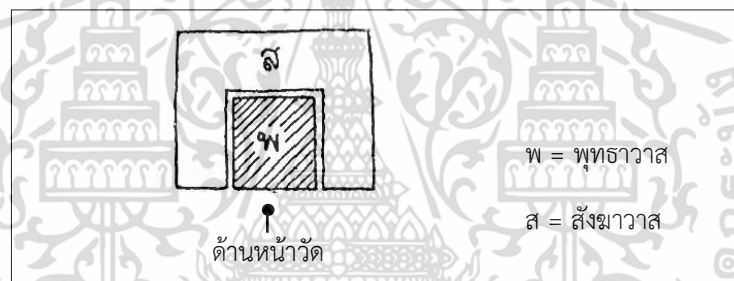
รูปที่ 2.9 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบชิดข้าง. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

3. แบบคู่ประกบ หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น 3 ส่วน โดยวางเขตพุทธาวาสอยู่ตรงกลาง ส่วนเขตสังฆาวาสจะแยกเป็น 2 ส่วน วางประกบทั้งด้านซ้ายและขวาของเขตพุทธาวาสนั้น เช่น วัดมกุฏกษัตริยารามฯ กรุงเทพมหานคร

รูปที่ 2.10 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบคู้ประกบ. สมคิด จิระทัศน์กุล.
(2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. :
สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

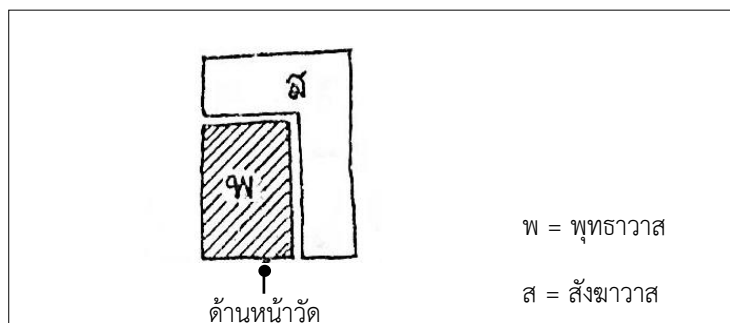
4. แบบล้อม 3 ด้าน หมายถึง การปรับพื้นที่เขตสังฆาวาสให้มีพื้นที่มีลักษณะเป็นรูปตัว U เพื่อใช้โอบล้อมเขตพุทธาวาสที่ตั้งอยู่ตรงส่วนด้านหน้าของวัดไว้ตรงกลาง การปิดล้อมลักษณะนี้มักใช้กับวัดที่มีพื้นที่และมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์มาก เช่น วัดราชัดดารามฯ กรุงเทพมหานคร

รูปที่ 2.11 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบล้อม 3 ด้าน. สมคิด จิระทัศน์กุล.
(2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. :
สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

5. แบบโอบหักศอก หมายถึง การปรับส่วนปลายของพื้นที่เขตสังฆาวาสให้หักเลี้ยวไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อโอบล้อมส่วนท้ายของเขตพุทธาวาส ในลักษณะคล้ายตัว L เช่น วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

ข้อสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส คือ การวางเขตพุทธาวาสจะถูกกำหนดให้อยู่ทางด้านหน้าเสมอ และเป็นเขตที่สำคัญที่สุดกว่าพื้นที่ส่วนอื่นภายในวัด

รูปที่ 2.12 แสดงรูปภาพเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส แบบโอบหักศอก. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

2.3 สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด

2.3.1 เขตพุทธาวาส

2.3.1.1 พระเจดีย์ ใช้เป็นหลักประธานของวัด ใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า มีการกำหนดให้สร้างขึ้น 4 อย่าง ได้แก่

1. ธาตุเจดีย์ คือสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “พระสถูป” สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า
2. ธรรมเจดีย์ คือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีทั้งที่จารึกลงเป็นพระคัมภีร์ หรือหนังสือ เช่นคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือแผ่นจารึกอักษรธรรมในใบลาน
3. บริโภคเจดีย์ คือสถานที่สำคัญ 4 แห่ง ที่เกี่ยวกับพระพุทธองค์ตั้งแต่ครั้งที่ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ซึ่งทรงอนุญาตให้ใช้เป็นสังเวชนียสถานสำหรับพุทธศาสนิกชนใช้เป็นทีริลิก ได้แก่ 1) สถานที่ประสูติ ณ ป่าลุมพินีวัน เมืองกบิลพัสดุ์ 2) สถานที่ตรัสรู้ ณ ต้นโพธิ์ ตำบลพุทธคยา เมืองมคธ 3) สถานที่ปฐมเทศนา ณ ตำบลอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี 4) สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ตำบลสาละวัน เมืองกุสินารา
4. อุเทสิกเจดีย์ คือสิ่งก่อสร้างขึ้นเพื่ออุทิศต่อพระพุทธองค์ เช่น พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธบัลลังก์ เป็นต้น

2.3.1.2 พระปราสาท ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ในสมัยอยุธยา มักสร้างขึ้นเป็นหลักประธานของเมืองเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ เช่น วัดมหาธาตุ จ.พระนครศรีอยุธยา พระปราสาทแบ่งตามหน้าที่และตำแหน่งที่ตั้งได้ 6 ประเภท คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ปรากฏประธาน หมายถึงพระปรากฏองค์เดียวโดดๆที่ใช้เป็นหลักประธานของวัด ส่วนใหญ่มักตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางฝั่ง ด้านหลังพระวิหารหรือพระอุโบสถในแนวแกนหลักเดียวกัน

2. ปรากฏคู่ หมายถึงพระปรากฏ 2 องค์ที่เหมือนกันและมีขนาดเท่ากัน สร้างขึ้นประกบในตำแหน่งด้านหน้าของอาคารหลัก

3. ปรากฏ 3 องค์ หมายถึงพระปรากฏ 3 องค์ที่วางเรียงกันเป็นแถวหน้ากระดาน เพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มอาคารประธานของฝั่ง โดยมีพระประธานองค์กลางเป็นองค์หลัก นิยมสร้างในพุทธศาสนาเถรวาท

4. ปรากฏทิศ หมายถึงพระปรากฏขนาดเล็กจำนวน 4 องค์ ตั้งอยู่ตรงบริเวณมุมด้านในทั้ง 4 ของพระระเบียงหรือที่มุมพระอุโบสถ หรือพระวิหาร หรือกึ่งกลางของปรากฏประธานแต่ละด้าน โดยพระปรากฏทั้ง 4 จะแทนความหมายของทั้ง 4 ทวีป

5. ปรากฏ 5 องค์ หมายถึงกลุ่มพระปรากฏวางเป็นรูปสี่เหลี่ยม โดยมีองค์กลางเป็นองค์ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่กึ่งกลางของแผนผัง ส่วนอีก 4 องค์วางตรงมุมทั้ง 4

6. ปรากฏราย หมายถึงพระปรากฏขนาดย่อม วางประกบลงในผังในตำแหน่งที่ใดที่หนึ่งที่ไม่ใช่แนวแกนประธาน โดยทำหน้าที่เป็นเพียงตัวเสริมให้ผังมีความสมบูรณ์ หรืออาจสร้างเพิ่มเติมในภายหลัง

7. ปรากฏแถว หมายถึงพระปรากฏที่มีลักษณะเหมือนกัน ขนาดเท่ากัน วางเรียงเป็นหน้ากระดานเดียวกัน มีจำนวนมากกว่า 3 องค์ขึ้นไป

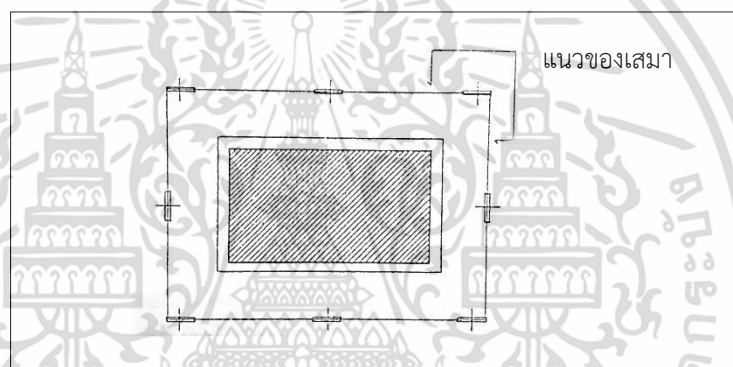
2.3.1.3 พระมณฑป ใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระไตรปิฎก หรือรอยพระพุทธรูปจำลอง มีประโยชน์ใช้สอยในทางพระพุทธศาสนา ตำแหน่งที่ตั้งจะอยู่ในตำแหน่งที่เป็นหลักประธานบนแกนหลักของผัง โดยจะอยู่บริเวณส่วนท้ายของพระวิหารซึ่งเป็นอาคารสำหรับประกอบศาสนพิธี

2.3.1.4 พระอุโบสถ เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรม ตำแหน่งที่ตั้งในระยะเริ่มแรกยังไม่มีความจำเป็นที่ต้องสร้างให้เป็นอาคารถาวร ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เปิดโล่ง ต่อมาจำเป็นที่จะต้องมีโรงพระอุโบสถ เพื่อให้เพียงพอกับปริมาณพระสงฆ์และการทำสังฆกรรม ในสมัยกรุงรัตนโกสินตอนต้นพระอุโบสถได้ถูกพัฒนาให้เป็นประธานหลักของวัดแทนพระสถูปและเจดีย์ประธาน โดยส่วนใหญ่ตั้งลงบนตำแหน่งหลักประธานของวัด และมีพระวิหารหรือศาลาการเปรียญ เข้าร่วมประกอบให้มีความสำคัญมากขึ้น

2.3.1.5 เสมาและซุ้มเสมา เป็นองค์ประกอบของผังอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญ ในฐานะเครื่องหมายแสดงเขตพื้นที่สำหรับการทำสังฆกรรม เขตสีมาที่ใช้ในปัจจุบันมี 3 ชนิด คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. พัทธสีมา หมายถึงเขตที่พระสงฆ์กำหนดขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นพื้นที่เฉพาะในการทำสังฆกรรม
2. วิสุคามสีมา หมายถึงเขตที่แยกออกจากเขตบ้าน เพื่อให้พระสงฆ์สามารถใช้พื้นที่นั้นกระทำการกิจกรรมได้ตามประสงค์
3. อุทกเขปสีมา หมายถึงสีมาที่อยู่อาศัยน่าน้ำเป็นสิ่งกำหนดเขตแดน ตามพระธรรมวินัยบัญญัติไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) นที (แม่น้ำ) ต้องเป็นแม่น้ำที่มีกระแสไหลอยู่เสมอ และต้องเป็นแม่น้ำที่เกิดจากธรรมชาติ 2) สมุทร (ทะเล) ต้องเป็นทะเลน้ำเค็ม ให้กำหนดเขตตั้งแต่แนวชายฝั่ง ซึ่งน้ำลงงวดจนถึงที่สุดออกไป 3) ชาติสระ หมายถึงที่มีน้ำขังเองโดยธรรมชาติ ได้แก่หนอง บึง ทะเลสาบ วัดในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยลงมา เขตสีมาถูกกำหนดลงตรงตำแหน่งทิศทั้ง 8 ล้อมเป็นพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

รูปที่ 2.13 แสดงรูปภาพการกำหนดตำแหน่ง “สีมา” ล้อมรอบพระอุโบสถทั้ง 8 ทิศ. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

2.3.1.6 พระวิหาร ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาาร่วมกันระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับฆราวาส เช่น งานถวายผ้ากฐิน งานทำบุญพิธีต่างๆ มีพระพุทธรูปอยู่กำหนดประเภทของเสนาสนะที่ทรงอนุญาตให้อยู่อาศัยได้ 5 ชนิด คือ 1) วิหารโร (วิหาร) หมายถึงที่อยู่อาศัยหรือที่พักได้แก่ เรือนประเภทกระท่อม มีหลังคาคลุม ที่เรียกว่ากุฎิ 2) อทมโยโค หมายถึงเรือนอาศัยที่มุงหลังคาเตลวด้านเดียวอย่างเพิงหมาแหงน 3) ปาสาท (ปราสาท) หมายถึงเรือนหลายชั้น อย่างเช่นโลหะปราสาท 4) หมมีย หมายถึงเรือนโล้น คือเรือนที่ไม่มุงหลังคา แต่ทำพื้นหลังคาเรียบแบนขนานกับพื้นเรือน 5) คุหา หมายถึง ถ้ำ ธรรมชาติ

2.3.1.7 กำแพงแก้ว ทำหน้าที่กั้นหรือล้อมอาคารสำคัญในศาสนสถาน การใช้กำแพงแก้วล้อมรอบเขตหรืออาคารนั้น เป็นเหมือนสิ่งกำหนดขอบเขต หรือแบ่งแยกลำดับความสำคัญของอาคารนั้นมี 2 ลักษณะ คือ 1) ล้อมเฉพาะอาคาร หมายถึงการใช้กำแพงแก้วเพื่อล้อมเฉพาะอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังให้หลังหนึ่ง เช่นกำแพงแก้วล้อมพระอุโบสถ 2) ล้อมเป็นหมู่ หมายถึงการใช้กำแพงแก้วกั้นล้อมกลุ่มอาคารสำคัญ ไว้ในเขตเดียวกัน เช่น กำแพงแก้วล้อมพระอุโบสถและพระเจดีย์

2.3.1.8 พระระเปียง ทำหน้าที่โอบล้อมอาคารสำคัญในเขตพุทธาวาส มีความกว้างโดยประมาณ 3.00 – 4.00 เมตร ส่วนความยาวขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ต้องการโอบล้อม

2.3.1.9 ศาลาราย ใช้เป็นองค์ประกอบย่อยในเขตพุทธาวาส สำหรับเป็นที่นั่งพักคอยของผู้คนที่มาทำกิจกรรมภายในวัด ส่วนใหญ่เป็นอาคารโถงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดย่อมประมาณ 1.50 – 2.00 เมตร ตำแหน่งที่ตั้งในผังนิยมให้อยู่ 3 แบบ ได้แก่ 1) แบบศาลาดิน หมายถึง ศาลาที่ยกพื้นภายในสูงชันเล็กน้อย 0.40 – 0.60 เมตร ตั้งอยู่บนพื้นลานชลา ส่วนใหญ่ใช้ล้อมอาคารสำคัญ เช่นพระอุโบสถหรือพระวิหาร มี 2 ลักษณะคือ 1.1) แบบศาลาโดด เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ลอยๆ ไม่มีส่วนใดที่เชื่อมกับอาคารอื่น 1.2) แบบกำแพงศาลา เป็นอาคารที่มีส่วนของอาคารด้านใดด้านหนึ่ง เชื่อมต่อกับกำแพงล้อมเขตพุทธาวาส ทำให้ผนังด้านที่เชื่อมนั้นต้องก่อทึบเป็นแบบเดียวกับกำแพง 2) แบบศาลาลอย หมายถึงศาลาเครื่องก่อที่ยกพื้นสูงแบบเรือน 2 ชั้น ตั้งอยู่ชิดเสมอแนวริมกำแพงชั้นนอก มีบันไดขึ้นลงภายในเขตกำแพง 3) แบบศาลายก หมายถึงศาลาลอยอีกประเภทหนึ่ง แต่มีลักษณะเด่นที่ถูกเทินให้ตั้งบนฐานไฟที่สูงอีกชั้นหนึ่ง

2.3.1.10 ศาลาทิศ ใช้ล้อมอาคารสำคัญภายในวัด เช่น ล้อมพระอุโบสถ พระวิหาร เป็นต้น ลักษณะคล้ายศาลาลอย แต่ทำหน้าที่หลักต่างกัน คือจะสร้างขึ้นเพียง 4 หลัง ตรงแนวกึ่งกลางแต่ละด้านหรือตรงตำแหน่งมุมทั้ง 4 ทิศ ของอาคารประธาน เพื่อให้หมายแทนตำแหน่งทิศทั้ง 4 ของทวีป

2.3.1.11 หอระฆัง คือ อาคารที่ใช้แขวนระฆังสำหรับตีบอกสัญญาณ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์รู้เวลาในการลงทำอุโบสถเช้า - เย็น มักสร้างควบคู่กับหอกลอง จัดวางตำแหน่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “หออาณัติ”

2.3.1.12 พลับพลาเปลื้องเครื่อง ในอดีตสร้างขึ้นพิเศษเฉพาะวัดหลวงที่สำคัญ เพราะเป็นอาคารที่ไม่ได้เอื้อต่อประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวกับศาสนพิธีโดยตรง แต่เอื้อต่อพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ก่อนเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางศาสนาภายในพระอุโบสถหรือพระวิหาร

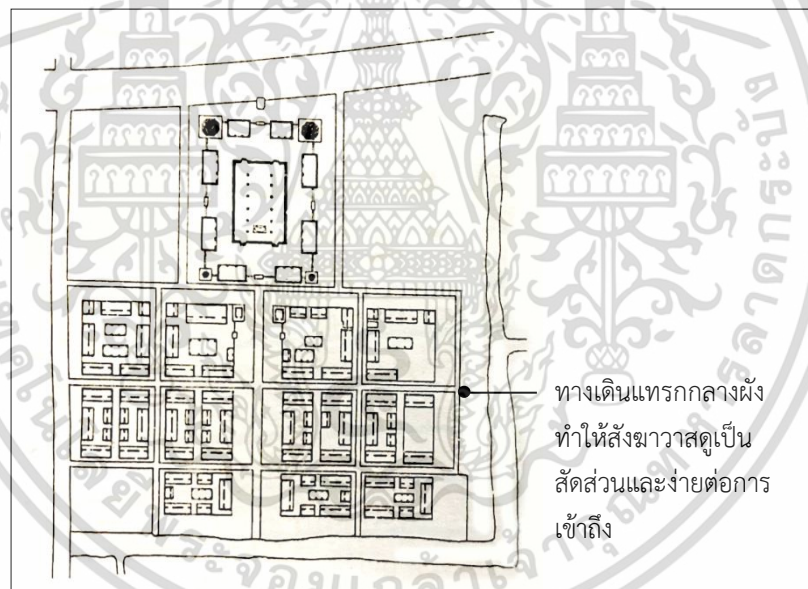
2.3.1.13 ซุ้มประตูวัด เป็นองค์ประกอบทางพุทธศิลปะชุดแรกที่พบเห็นก่อนเข้าวัด ทำหน้าที่เป็นช่องทางเข้า - ออกของวัด มีการกำหนดตำแหน่งและที่ตั้งออกเป็น 2 เขตหลัก คือเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส มักมีหลายจุดแต่จะมีหนึ่งจุดที่เป็นประตูหลัก เพื่อเป็นทางเข้าสู่ศูนย์กลางประธานสำคัญของวัด

2.3.1.14 ศาลาท่าน้ำ เป็นศาลาที่ตั้งอยู่ริมน้ำ โดยมท่าเทียบเรือขนาดเล็ก สำหรับใช้เป็นที่นั่งพัก หรือสำหรับพระสงฆ์ใช้เป็นท่าลงเรือออกบิณฑบาตตอนเช้า มักสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มีขนาดประมาณ 3.50 x 5.50 เมตร ส่วนใหญ่เป็นเรือนยกพื้นเตี้ย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.2 เขตสังฆาวาส

2.3.2.1 กุฏิ คือ เรือนพักอาศัยของพระภิกษุสามเณรภายในเขตวัด กุฏิพระสงฆ์ในประเทศไทย ส่วนใหญ่สร้างขึ้นโดยแรงศรัทธาของประชาชน ลักษณะการจัดหมู่กุฏิ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) แบบกระจาย หมายถึงการแยกตัวอาคารออกเป็นหลังเดี่ยว ไม่มีการรวมกลุ่ม ใช้ลักษณะของธรรมชาติเป็นตัวเชื่อมต่อกัน 2) แบบแถว หมายถึงกุฏิที่ปลูกเรียงกันเป็นแนวเดียว หรืออาจเป็นแนวฉากตามลักษณะของพื้นที่ 3) แบบขนาน หมายถึงกุฏิที่ปลูกเรียงกันเป็นแนวยาว 2 แถว ขนานกัน โดยมีชานเป็นตัวเชื่อมระหว่างกัน 4) แบบกลุ่ม หมายถึงการจัดหมู่กุฏิล้อมเป็นบริเวณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีชานขนาดใหญ่เชื่อมต่อถึงกัน ตำแหน่งที่ตั้ง ถือเป็นอาคารหลักในเขตสังฆาวาส และมีออกประกอบอื่นๆเสริม เช่น เว็จกุฏิ โรงครัว ฯลฯ การออกแบบผังจึงมักจัดวางให้อยู่บริเวณส่วนกลางของพื้นที่แล้วกระจายหมู่กุฏิออกไปจากส่วนกลาง แต่ถ้าในกรณีที่พื้นที่สังฆาวาสมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและมีหมู่ขนาดใหญ่ การออกแบบผังจะใช้วิธีการสร้างแนวเดิน หรือมีพื้นที่เปิดโล่งระหว่างกลางผัง ทำให้ดูเป็นสัดส่วน และง่ายต่อการเข้าถึง

รูปที่ 2.14 แสดงรูปภาพเขตสังฆาวาส วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ. สมคิด จิระทัศนกุล. (2554).
รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. : สำนักพิมพ์มิว
เซียมเพรส.

2.3.2.2 หอภัตตาคาร (หอฉัน) คืออาคารที่พระภิกษุสงฆ์ใช้สำหรับเป็นที่ฉันอาหารร่วมกัน มีการถวายภัตตาหารเลี้ยงพระอยู่บ่อยครั้ง ความต้องการให้พระสงฆ์ฉันร่วมกันจึงเกิดขึ้น มักตั้งหอฉันไว้ตรงกลางชาน เพื่อพระภิกษุทุกรูปจะสามารถเข้ามาใช้ร่วมกันได้อย่างสะดวก หอฉันจึงมีขนาดใหญ่ โดยทำเป็นอาคารโถงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกพื้นสูง 0.40 – 0.50 เมตร การทำเป็นพื้นต่างระดับ เพื่อให้สามารถใช้เป็นอาคารร่วมกิจกรรมระหว่างพระภิกษุกับฆราวาสได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.2.3 กัปปิยภุคฺคิ หมายถึงอาคารที่ใช้สำหรับเก็บรวบรวมอาหารของพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นโรงครัว ปัจจุบันส่วนมากมักจะตั้งอยู่ใกล้กับศาลาอเนกประสงค์หรือศาลาการเปรียญหรือต่อพื้นที่บางส่วนของศาลาการเปรียญออกไป เพื่อให้สะดวกต่อการทำกิจกรรม

2.3.2.4 เว็จกุฎิ (เว็จกุฎิ) คืออาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่ขับถ่ายของพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตั้งอยู่ในตำแหน่งค่อนข้างมืดซิด แต่ยังสามารถเข้าถึงได้สะดวก ปัจจุบันวัดได้ก่อสร้างเว็จกุฎิรวมเข้ากับห้องอาบน้ำ

2.3.2.5 ห้องสรงน้ำ คืออาคารสำหรับเป็นที่ให้พระภิกษุใช้สอยเพื่อทำความสะอาดร่างกาย

2.3.2.6 ชั้นตาดจร แปลว่าเรือนไฟ หมายถึงอาคารที่ใช้เป็นที่รักษาไฟและใช้ต้มน้ำสำหรับใช้เป็นท่อต้มน้ำ เพื่อให้เกิดการขับเหงื่อส่งผลให้มีการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ชั้นตาดจรมีอยู่บ้างตามวัดพื้นถิ่นที่อยู่ในสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็น

2.3.2.7 หอไตร เป็นอาคารสำหรับใช้เป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา หรือเรียกอีกอย่างว่า “หอธรรม” แต่แตกต่างจากหอไตรทั่วไป คือไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อให้พระภิกษุเข้าไปใช้สอย แต่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่สักการบูชาเท่านั้น วัดทั่วไปในเขตนอกเมืองส่วนใหญ่จะมีหอไตรเพียงหลังเดียววางอยู่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งไม่มีกำหนดตายตัว เช่น อยู่ด้านหลังกุฏิ หรือบริเวณกลางวัด แต่ในวัดหลวงทั่วไปที่อยู่ในเมืองจะค่อนข้างมีตำแหน่งที่ชัดเจน และบางแห่งมีมากกว่า 1 หลังขึ้นไป ซึ่งมีทิวทัศน์งดงามของเขตสังฆาวาส นอกจากจะเอื้อให้สามารถแยกใช้เฉพาะแต่ละคณะแล้ว ยังทำให้ผังรวมในเขตสังฆาวาสทั้งหมด มีความสมบูรณ์และเป็นระเบียบที่ชัดเจน ปัจจุบันการสร้างหอไตรไม่เป็นที่นิยมแล้ว

2.3.2.8 ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารที่มีประโยชน์ใช้สอยในลักษณะอเนกประสงค์ คือเป็นอาคารที่พระภิกษุสงฆ์และฆราวาสใช้ทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ การแสดงธรรมเทศนา ฯลฯ เป็นอาคารที่ค่อนข้างใหญ่ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการทำกิจกรรมต่างๆของผู้มาใช้ในลักษณะที่เป็นกลุ่มใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์

2.3.2.9 ศาลาบาตร คือศาลาประเภทหนึ่ง ภายในอาคารตั้งโต๊ะไม้สำหรับเป็นที่วางบาตรของพระสงฆ์วางเรียงเป็นแถวยาว เพื่อรับเครื่องไทยทานที่ประชาชนนำมาถวาย ก่อนที่ศิษย์วัดจะนำไปประเคนถวายพระภายหลัง การสร้างศาลาบาตรขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบในการตักบาตรถวาย ไม่ให้เกิดความวุ่นวายแย่งกันในใส่บาตรและเพื่อไม่ให้เป็นการเจาะจงเลือกถวายเฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ตำแหน่งที่ตั้งไม่มีกฎเกณฑ์กำหนดตายตัว แต่ส่วนใหญ่มีวางให้ใกล้กับศาลาการเปรียญ เพราะเพื่อให้สะดวกต่อการที่ศิษย์วัดจะนำบาตรที่รับเครื่องไทยทาน เข้าไปประเคนแด่พระสงฆ์ที่นั่งรอรับการถวายภายในศาลาการเปรียญ

2.3.2.10 ศาลาโรงธรรม คือศาลาที่พระภิกษุใช้เป็นที่แสดงพระธรรมเทศนาในวันอุโบสถนิยมทำเป็นอาคารโถง คือไม่มีผนังกั้น ในปัจจุบันไม่นิยมสร้างศาลาโรงธรรมขึ้นภายในวัดเนื่องมาจากประโยชน์ใช้สอยสามารถโยกย้ายไปใช้กับศาลาอื่นได้

2.3.3 เขตธรณีสงฆ์

2.3.3.1 เมรุ ใช้เป็นที่ปลงศพ หรือเผาศพ ตำแหน่งที่ตั้งสำหรับพระเมรุมาศที่ใช้เป็นที่

ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ คือทุ่งพระเมรุ ส่วนเมรุที่ใช้
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษาค้นคว้า เมื่อผู้ใดเห็นชอบใจขอใช้หรือคัดลอก
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับขุนนาง ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปคือที่วัด ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เปิดโล่งในเขตธรณีสงฆ์ โดยอาจอยู่ทางด้านหน้าหรือหลังของวัดที่ไม่ใช่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับผังของวัด ผู้วิจัยพบว่า มีแนวทางการวิจัยอยู่ในสองลักษณะ คือ 1) การศึกษาในเชิงแนวคิดและคติความเชื่อของการวางผัง ซึ่งเป็นงานวิจัยกลุ่มใหญ่ ได้แก่ งานวิจัยของ ชุตินา สุคันธสิริกุล (2558) ศึกษาารูปแบบการจัดวางอาคารต่างๆ ตามหลักการวางผังในแนวคิดเรื่องพุทธจักรวาลวิทยา 2) การศึกษาการใช้ประโยชน์และพัฒนาพื้นที่ของวัด ซึ่งยังมีการวิจัยอยู่ในวงจำกัด ได้แก่ งานวิจัยของ ประภัสรา นาคะ พันธุ์อำไพ (2561) ศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการใช้พื้นที่เปิดโล่งของวัด

2.4.1 การเลือกเครื่องมือการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 4 เรื่อง ได้แก่ การวิจัยเรื่อง เรื่อง แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยาในการวางผังวัดอินทราวาส อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยชุตินา สุคันธสิริกุล (2558) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเชิงลึกทางพระพุทธศาสนา การเข้าสำรวจเก็บบันทึกภาพถ่ายพื้นที่จริงและสังเกตพฤติกรรมการใช้พื้นที่ นำมาวิเคราะห์เนื้อหา

การวิจัยเรื่อง การศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร โดยรองศาสตราจารย์ นิลรัตน์ กลินจันทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุขะใจ, พระมหานภดล เตชธมโม (2552) ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พระปรางค์ สลุปเจดีย์ พระอุโบสถ พระพุทธรูป วิหาร ระเบียบ หอไตร ศาลาการเปรียญ และโลหะปราสาท ที่มีอยู่ในวัด จำนวน 40 วัด เก็บข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากเจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างผู้เกี่ยวข้องศาสนสถาน และผู้ที่มีความรู้ของวัดที่มีศาสนสถานการท่องเที่ยวที่สำคัญนั้น นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยเรื่องความงามเชิงสัญลักษณ์ในงานภูมิสถาปัตยกรรม กับการสื่อความหมายของรูปแบบคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยศิริวิมล ศรีมีทรัพย์ และสิริมา ณ สงขลา (2551) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาการออกแบบผังบริเวณและรูปแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วิเคราะห์เชิงปรัชญาและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์และความงาม โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของสถาปนิกนักออกแบบวางผังบริเวณของกรณีศึกษา

การวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนกายภาพของเขตพุทธาวาสวัดใหญ่สุวรรณาราม ข้อพิจารณาในบริบทประวัติศาสตร์ และงานช่างเพชรบุรี โดยตะวัน วีระกุล (2559) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การสำรวจพัฒนาการของผังและลักษณะทางกายภาพของเขตพุทธาวาส โดยเชื่อมโยงกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวผังสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมภายในวัด ศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เก็บข้อมูล โดยการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และอาคาร นำมาวิเคราะห์เนื้อหา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการทบทวนงานวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้เลือกเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ การใช้แบบสำรวจผังบริเวณภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร, แบบสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

2.4.2 การเลือกวิธีการวิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและประเด็นการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ มี 1 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการใช้พื้นที่เปิดโล่งของวัด กรณีศึกษาวัดราชบุรุษ ในเขตธุรกิจพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยในเขตเมืองชั้นในกรุงเทพมหานคร โดยประภัสรา นาคะ พันธุ์อำไพ (2561) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือ โดยการสังเกตการณ์และสำรวจเบื้องต้นวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อนำมาจัดทำโครงสร้างแบบสำรวจและสังเกต และแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามแหล่งที่มาได้ 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ สถิติ แผนที่ และเอกสารจากหน่วยงานราชการ ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 1) ผู้ใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรม โดยการเลือกจะสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงของผู้ใช้พื้นที่ 2 กลุ่มหลักคือ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัด และกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนที่ใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเลือกแบบเจาะจงให้ครบทุกช่วงอายุ 2) ผู้ดูแลรับผิดชอบหน้าที่ ได้แก่ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือบุคคลที่ทำหน้าที่ 3) ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงพื้นที่ เก็บจากการตรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่ และข้อมูลการใช้พื้นที่ เก็บจากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ใช้พื้นที่และผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่

จากการทบทวนงานวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ศึกษาสภาพแวดล้อมพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาการใช้ประโยชน์และพัฒนาพื้นที่ของวัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ มี 1 เรื่อง ได้แก่ การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา โดยใจ บุญชัยมิ่ง (2560) เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร และงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัด การจัดการ ศึกษาการมีส่วนร่วม การคิด การวางแผนของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาวัด ศึกษาปัญหาอุปสรรคแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำรวจเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ กำหนดเก็บข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง คือ วัด 5 แห่ง พระสังฆาธิการ 10 รูป สำนักงานพระพุทธศาสนา 3 คน สำนักงานวัฒนธรรม 3 คน และประชาชน 10 คน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปประมวลผล เขียนเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. กลยุทธ์การพัฒนาวัด การจัดการสาธารณูปการ ทั้ง 5 แห่ง มีกลยุทธ์ใหญ่ 4 ข้อ คือ การพัฒนาศาสนสถาน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม 2. การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาวัด 3. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาบริหารจัดการด้านสาธารณูปการ คือ 1) ปัญหาด้านงบประมาณ 2) ปัญหาด้านการก่อสร้าง 3)ปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม 4) ปัญหาด้านขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน 5) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน 6) ปัญหาด้านการขาดความเชื่อถือและการยอมรับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการวิจัยเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ขึ้นต้นในการศึกษา

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของสังคมชาวบ้าน 7) ปัญหาด้านขวัญกำลังใจในการทำงาน 8) ปัญหาด้านการกำหนดแผนและนโยบาย แผนการพัฒนาวัดและการปฏิบัติงาน วัดทั้ง 5 แห่ง มีกลยุทธ์การพัฒนาแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและประชาชน มีการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการเป็นอย่างดี แต่การศึกษาเชิงลึกพบว่าการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการยังมีปัญหาอยู่มาก

ตารางที่ 2.1 การทบทวนเครื่องมือวิจัย

วิธีการ/เครื่องมือ งานวิจัย	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือ		
		แบบสำรวจ	แบบสอบถาม	แบบสัมภาษณ์
1. ชุตินา สุคันธสิริกุล (2558)	- การสังเกตการเข้าใช้ พื้นที่ - การสำรวจลักษณะทาง กายภาพ - การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เชิงลึกทางพระพุทธศาสนา	- เก็บบันทึก ภาพถ่ายพื้นที่ จริง	-	- การสัมภาษณ์ เกี่ยวกับแนวคิด เรื่องพุทธ จักรวาล
2. รองศาสตราจารย์ นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุขะใจ, พระมหานภดล เดชธมโม (2552)	- สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้า อาวาสหรือเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างผู้เกี่ยวข้องศาสน สถาน และผู้ที่มีความรู้ของ วัดที่มีศาสนสถานการ ท่องเที่ยวที่สำคัญ	-	-	- การสัมภาษณ์ เกี่ยวกับ ความสำคัญ ของวัดในแต่ละ กรณีศึกษา
3. ศิริวิมล ศรีมีทรัพย์ และสิริมา ณ สงขลา (2551)	- สัมภาษณ์เชิงลึกของ สถาปนิก	-	-	- การสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการ ออกแบบวางผัง บริเวณ
4. ตะวัน วีระกุล (2559)	- การสำรวจลักษณะทาง กายภาพของพื้นที่	- แบบสำรวจ ลักษณะทาง กายภาพของ พื้นที่	-	-
5. ประภัสรา นาคะ พันธุ์ อำไพ (2561)	- การสังเกตการเข้าใช้ พื้นที่ - การสำรวจลักษณะทาง กายภาพ	- แบบสำรวจ ลักษณะทาง กายภาพ	- แบบสอบถาม ปัญหาและ อุปสรรค	- การสัมภาษณ์ ผู้ใช้พื้นที่วัดใน การทำกิจกรรม - การสัมภาษณ์ ผู้รับผิดชอบพื้นที่ ในวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

วิธีการ/เครื่องมือ งานวิจัย	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือ		
		แบบสำรวจ	แบบสอบถาม	แบบสัมภาษณ์
6.ใจ บุญชัยมิ่ง (2560)	- การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เชิงลึกทางพระพุทธศาสนา	-	-	-การสัมภาษณ์ เชิงลึก ประเด็น เกี่ยวกับการ พัฒนาวัด -สัมภาษณ์เจ้า อาวาสหรือผู้ช่วย เจ้าอาวาส และผู้ มีส่วนร่วมในการ วิจัย
การศึกษาการเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่ใช้สอยภายในวัด กรณีศึกษา วัดปทุมวนา ราม ราชนววิหาร เขต ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร	- การสังเกตพฤติกรรมการใช้พื้นที่ - การสำรวจลักษณะทาง กายภาพ - การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พื้นที่	- แบบสำรวจ ลักษณะทาง กายภาพ	-	- การสัมภาษณ์ ด้านกายภาพการ เปลี่ยนแปลง พื้นที่ใช้สอย ภายในวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้กล่าวถึงวิธีการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เครื่องมือในการทำวิจัย ประเด็นที่ทำการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เวลาในการศึกษา เฉพาะกรณีศึกษาวัดพุทธมณาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สังเกต และการสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มและสร้างประเด็นหลักๆ และเรียงลำดับความสำคัญตามกาลเวลา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดพุทธมณารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 6 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ลำดับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการวิจัย	การเก็บรวบรวมข้อมูล	กรณีศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือและอุปกรณ์	การวิเคราะห์ข้อมูล
การวิจัยเชิงคุณภาพ	1. สำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัด	- วัดพุทธมณารามราชวรวิหาร	- สมุดจดบันทึก - กล้อง - โทรศัพท์มือถือ	วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัด
การวิจัยเชิงคุณภาพ	2. สัมภาษณ์ผู้ชำนาญการเกี่ยวกับวัด บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องภายในวัด เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง	1. บุคลากรภายในวัดที่ดูแลเรื่องกายภาพของวัด อายุการทำงานอย่างน้อย 10 ปี จำนวน	- สัมภาษณ์ประวัติความเป็นมาในอดีตถึงปัจจุบัน	วิเคราะห์เนื้อหาปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัด

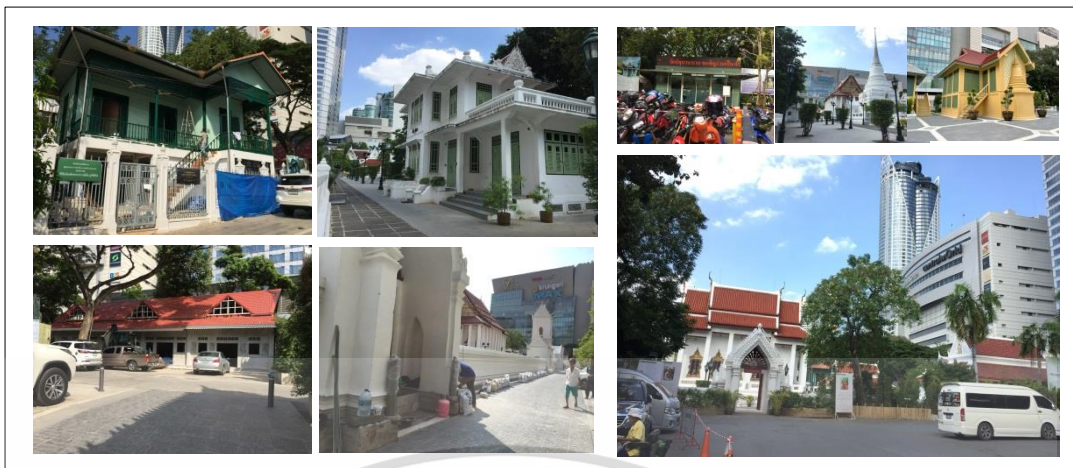
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

วิธีการวิจัย	การเก็บรวบรวมข้อมูล	กรณีศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือและอุปกรณ์	การวิเคราะห์ข้อมูล
		<p>อย่างน้อย 5 คน คือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่</p> <p>2. ประชากรที่อาศัยในชุมชนบริเวณวัด จำนวน 3 คน</p>		

3.2.1 สำนวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยขออนุญาตเข้าสำวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยเก็บข้อมูล 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 เข้าสำวจในวันอาทิตย์ที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2563 เวลา 11.00 – 15.30 น. เป็นเวลา 4 ชั่วโมง 30 นาที ครั้งที่ 2 เข้าสำวจในวันเสาร์ที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 เวลา 13.00 – 18.55 น. เป็นเวลา 5 ชั่วโมง 45 นาที ครั้งที่ 3 เข้าสำวจในวันพุธที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2563 เวลา 14.00 – 17.50 น. เป็นเวลา 3 ชั่วโมง 50 นาที ผู้วิจัยสำวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เพื่อจดบันทึกและบันทึกสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดด้วยตนเองแสดงในรูป 3.1

รูปที่ 3.1 สํารวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณของวัดปทุมวนาราม
ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

3.2.2 สัมภาษณ์บุคลากรและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องภายในวัด เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ช่วยเจ้าอาวาส 2 รูป เจ้าหน้าที่ 3 คน ของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร และประชากรที่อาศัยในชุมชนบริเวณวัด จำนวน 3 คน ในวันพุธ ที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2563 เวลา 14.00 – 18.00 น. เป็นเวลา 4 ชั่วโมง โดยผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกการสัมภาษณ์ และบันทึกเสียงด้วยตนเอง

รูปที่ 3.2 การสัมภาษณ์ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 กรณีศึกษา ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยนี้ได้กำหนด ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ บุคลากรภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร และประชากรที่อาศัยในชุมชนบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

3.3.1 บุคลากรภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ประชากร คือ บุคลากรภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นบุคลากรที่ดูแลเรื่องกายภาพภายในวัด อายุการทำงานอย่างน้อย 10 ปี และจำนวนอย่างน้อย 5 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับวัด คือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำงานภายในวัด ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอย่างเจาะจง โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายสำนักงานของวัดแนะนำบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร จำนวน 3 คน ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2563 สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงภายในของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร โดยการเล่าผ่านความทรงจำจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอย่างเจาะจงจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร จำนวน 2 คน ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2564 สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัด

3.4 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 2. เอกสารประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับผังบริเวณพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 3. สมุดจดบันทึก 4. กล้องในโทรศัพท์มือถือ 6. แอปพลิเคชันบันทึกเสียงในโทรศัพท์มือถือ

3.4.1 แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

ผู้วิจัยเป็นผู้ออกแบบสำรวจโดยการใช้แบบแผนผังเดิมภายในวัด นำมาปรับแก้ให้ตรงตามความเป็นจริงในปัจจุบัน (ภาคผนวก ก) แบบสำรวจมีความยาว 1 หน้า ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นส่วนของผู้วิจัยกรอกรายละเอียดข้อมูลทั่วไปของสถานที่ ชื่อสถานที่ บริเวณ วันที่เก็บข้อมูล ระยะเวลาเริ่มการสังเกตและระยะเวลาสิ้นสุดการสังเกต และระยะเวลาการเก็บข้อมูล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัด คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ได้แก่ พื้นที่จอดรถ อาคารต่างๆที่ใช้ทำกิจกรรมภายในวัด

3.5 ประเด็นที่ทำการศึกษา

การวิจัยนี้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ประเด็นที่ทำการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 4 ประเด็นคือ 1) ประเด็นด้านข้อมูลทั่วไป 2) ประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 3) ประเด็นด้านการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 4) ประเด็นด้านข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 ประเด็นด้านข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ได้แก่ ชื่อ เพศ อายุ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัด ตำแหน่ง อายุการทำงานภายในวัด

3.5.2 ประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในเขตพุทธาวาส และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในเขตสังฆาวาส เก็บข้อมูลโดยการตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสาร แผนที่ และการสัมภาษณ์บุคลากรภายในวัด

3.5.3 ประเด็นด้านการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็นการจัดการพื้นที่ใช้สอยในเขตพุทธาวาส และการจัดการพื้นที่ใช้สอยในเขตสังฆาวาส เก็บข้อมูลโดยการตรวจสอบลักษณะทางกายภาพ และการสัมภาษณ์บุคลากรภายในวัด

3.5.4 ประเด็นด้านข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ตามข้อจำกัดของพื้นที่ใช้สอยภายในวัด และข้อจำกัดของพุทธบัญญัติ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์บุคลากรของวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจบันทึกภาพ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร นำมาเรียบเรียง เปรียบเทียบ และสร้างประเด็นหลักๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในบริเวณวัด ทั้งในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส 2) วิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์บุคลากรและเจ้าหน้าที่ของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร และประชากรที่อาศัยในชุมชนรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร นำมาวิเคราะห์เนื้อหาที่พบและเรียบเรียงประเด็นหลักๆ ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณภายในวัด การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายใน และข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

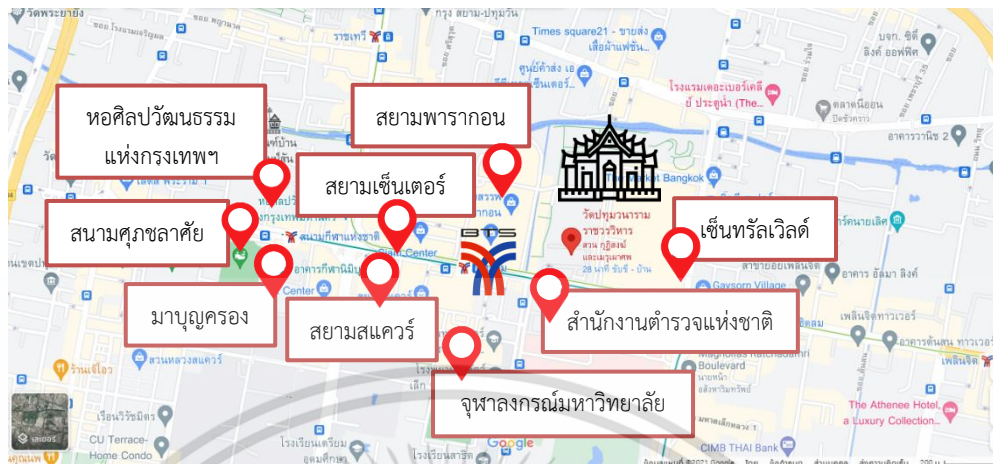
ในบทนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับ 1. ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 1) การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบวัด 2) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ภายในวัด 3) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในผังบริเวณวัด 2. ข้อมูลการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 3. ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

4.1 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ คือ 1.พื้นที่บริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 2. พื้นที่ภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร โดยจัดกลุ่มการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตั้งแต่เริ่มการก่อสร้างวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ในรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

4.1.1 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ผู้วิจัยเลือกสถานที่สำคัญ โดยการกำหนดขอบเขตในรัศมี ไม่เกิน 2 กิโลเมตร จากวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ได้แก่ 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2.กลุ่มศูนย์การค้า 1) สยามสแควร์ 2) สยามเซ็นเตอร์ 3) สยามพารากอน 4) เซ็นทรัลเวิลด์ 5) มาบุญครอง 3. สนามกีฬาแห่งชาติ 4. สถานีรถไฟฟ้ามหานครสายสีแดง 5. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ไทย) 6. หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

รูปที่ 4.1 สถานที่สำคัญบริเวณพื้นที่โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ

จากการศึกษาข้อมูลพื้นที่ที่บริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า สถานที่สำคัญต่างๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร มีการพัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตศูนย์กลางของเศรษฐกิจ ใจกลางเมือง ครั้งในอดีตเป็นความประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการส่งเสริมความรุ่งเรืองในเขตแดนด้านตะวันออกของกรุงรัตนโกสินทร์แห่งนี้ ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดรัชสมัยต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการสถาปนาสถาบันอุดมศึกษาขึ้นแห่งแรก ทางวัดปทุมวนารามจึงได้ทำการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กๆ ภายในชุมชนบริเวณวัด ด้านศาสนา หน่วยงานต่างๆ ได้ร่วมสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงาน ชุมชนและวัด ด้านสังคม วัดปทุมวนารามได้ถูกประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อุทยาน ในเหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ.2553 เป็นสถานที่พักและให้ความปลอดภัยแก่ชุมชน ด้านเศรษฐกิจได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน รวมถึงมีการลงทุนจากต่างชาติที่เล็งเห็นความสำคัญในย่านธุรกิจนี้ วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารจึงมีการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนผู้เข้าใช้งานที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่บริบทโดยรอบวัด จึงส่งผลโดยตรงให้วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในวัด เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (ตารางที่ 4.1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2400- พ.ศ. 2410)		
พ.ศ.2400	ถนนสระปทุม (ถนนพระรามที่1)	เริ่มก่อสร้างถนนสระปทุม (ถนนพระรามที่1) เชื่อมต่อกับถนนบำรุงเมืองกับพระราชวังปทุมวันและวัดปทุมวนาราม สร้างเสร็จในรัชกาลที่ 5
พ.ศ.2400	พระราชวังปทุมวัน	สร้างพระราชวังปทุมวัน: ริมนคลองแสนแสบใกล้วัดปทุมวนาราม เพื่อเป็นที่เสด็จประพาสของรัชกาลที่ 4 และให้เป็นที่พักผ่อนของประชาชน
สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2420 - พ.ศ 2452)		
พ.ศ.2424	วังวินด์เซอร์ 	เป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้น เพื่อพระราชทานสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร แต่พระองค์เสด็จทิวงคตเสีย เมื่อพ.ศ. 2437 ต่อมาในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 จึงโปรดให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนกระทรวงเกษตรธิการ
พ.ศ.2439	โรงเรียนแผนที่ กระทรวงเกษตรธิการ 	โรงเรียนแผนที่ กระทรวงเกษตรธิการรัชกาลที่ 5 มีพระบรมราชานุญาตให้โรงเรียนการแผนที่ของกรมแผนที่ย้ายมาตั้งที่วังใหม่ เนื่องจากเป็นอาคารที่ไม่ได้มีการใช้งาน และตั้งอยู่ในทุ่งปทุมวัน เป็นพื้นที่กว้างใหญ่ เหมาะแก่การฝึกหัดทำแผนที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปฐมวาราม ราชวรวิหาร
		ทิศเหนือติดถนนสระประทุม (ถนนพระราม 1) ทิศใต้ติดถนนตรง (ถนนพระราม 4) ทิศตะวันออกติดถนนสนามม้า (อังรีดูนังต์) และทิศตะวันตกติดคลองสวนหลวง มีเนื้อที่ 1,277 ไร่ 1 งาน 1 ตารางวา
พ.ศ.2445	สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน	รัชกาลที่ 5 จัดตั้งสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน” และเปลี่ยนเป็น “โรงเรียนมหาดเล็ก” โดยใช้พระราชวังประทุมวันเป็นอาคารเรียน
สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2468)		
พ.ศ.2459	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 	ตั้งอยู่ที่ 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ถือกำเนิดจากโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะทำการขยายการศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” แรกเริ่มมีการจัดการศึกษาเป็น 4 คณะ ได้แก่ 1.คณะรัฐประศาสนศาสตร์ จัดการเรียนการสอนวิชาปกครอง ตั้งอยู่ที่ตึกสร้างใหม่ ถนนสนามเป้า (เป็นตึกคณะอักษรศาสตร์ในปัจจุบัน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	  	<p>2. คณะแพทยศาสตร์ (โรงเรียนราชแพทยาลัยเดิม) ตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ว่างหลัง ธนบุรี 3. คณะวิศวกรรมศาสตร์ อยู่ติดเดียวกับคณะรัฐประศาสนศาสตร์ 4. คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วังวินด์เซอร์ (สนามศุภชลาศัย ในปัจจุบัน) ปัจจุบันมีทั้งหมด 19 คณะ</p> <p>1 สำนักวิชา ทั้งสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สุขภาพ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และมีหน่วยงานวิทยาลัย 3 แห่ง บัณฑิตวิทยาลัย 1 แห่ง สถาบัน 14 แห่ง และสถาบันสมทบ 2 สถาบัน ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีทั้งหลักสูตร ระดับปริญญาตรี ระดับบัณฑิตศึกษา รวมถึงหลักสูตรนานาชาติและหลักสูตรภาษาอังกฤษ</p>
	<p>วังสระปทุม</p> 	<p>แรกเริ่มที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ดินมรดกของ ราชสกุลมหิตล ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 สำหรับสร้างวังพระราชทานแก่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ต่อมาสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงสร้างพระตำหนักขึ้นและเสด็จประทับเป็นการถาวรตลอดพระชนม์ชีพ</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น

ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	<p>วังสระปทุม</p> 	<p>พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลodayเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ และครอบครัว ปัจจุบันวังสระปทุมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แบ่งออกเป็น 2 ส่วน 1) ที่ประทับ 2) เป็นพื้นที่ให้เช่าสร้างศูนย์การค้า สยามดิสคัฟเวอรี, สยามเซ็นเตอร์ และสยามพารากอน</p>
	<p>วังเพ็ชรบูรณ์</p> 	<p>เดิมเป็นพระราชวังปทุมวัน ในรัชกาลที่ 4 ต่อมาในสมัยรัชการที่ 6 สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัยเสด็จกลับจากศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังปทุมวัน นี้ว่า "วังเพ็ชรบูรณ์"</p>
สมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2469-ปัจจุบัน)		
พ.ศ.2484	<p>สนามศุภชลาศัย</p> 	<p>ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นาวาโท หลวงศุภชลาศัย อธิบดีกรมพลศึกษา ทำสัญญาเช่าที่ดินบริเวณวังใหม่ และทำการรื้อถอนพระตำหนัก รวมถึงอาคารหอพักนิสิตโดยรอบ เพื่อก่อสร้างกรีฑาสถานแห่งชาติ ใช้เป็นที่ทำการสอนของโรงเรียนพลศึกษากลางและกรมพลศึกษา</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2507	สยามสแควร์ 	ตั้งอยู่ที่ ถนนพญาไท-ถนนพระรามที่ 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ 63 ไร่ เป็นศูนย์การค้าเปิดโล่งแนวราบ อยู่ในความดูแลของสำนักงานจัดการทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แรกเริ่มในช่วงปี พ.ศ. 2505 ที่ดินบริเวณนี้เป็นสวนผัก แหล่งชุมชนแออัด ขณะนั้นพลเอก ประภาส จารุเสถียร (อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) มีแผนพัฒนาที่ดินบริเวณสยามสแควร์ให้เป็นพื้นที่ค้าขายเพื่อป้องกันการเกิดเป็นชุมชนแออัด ในปี พ.ศ. 2507 ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียก่อสร้าง (ซีคอน) พัฒนาที่ดินขึ้นเป็นศูนย์การค้า ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ สูง 3-4 ชั้น จำนวน 610 ห้อง มีโรงภาพยนตร์ โรงโบว์ลิง ไอซ์สเก็ต ซึ่งเป็นศูนย์การค้าที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้น ฝั่งตรงข้ามเป็นโรงแรมสยามอินเตอร์-คอนติเนนตัล (ปัจจุบันเป็นสยามพารากอน) ที่ดินบริเวณนี้มีการพัฒนาธุรกิจอย่างต่อเนื่อง จนในปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศไทย ทางสำนักงานจัดการทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรับราคาเช่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่ในวงกว้างโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
		<p>ในปีพ.ศ. 2551 ข้อมูลผลสำรวจราคาที่ดินในกรุงเทพฯ โดยเอเจนซี ฟอร์เรียลเอสเตท สยามสแควร์ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีราคากลางสูงสุดที่ 8 แสนบาทต่อตารางวา สาเหตุที่ค้ำยภาพพื้นที่บริเวณสยามสแควร์เติบโตเร็ว เพราะนอกจากจะมีรถไฟฟ้าผ่านและยังมีการพัฒนาที่ดินและมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมากกว่าพื้นที่อื่นๆ และในอนาคต สยามสแควร์ยังมีโครงการต่างๆ เพิ่มเติม และมีการก่อตั้งสมาคมการค้าพลังสยามขึ้น เพื่อพัฒนาศูนย์การค้าในย่านสยามให้เป็นย่านค้าปลีกระดับโลก</p>
พ.ศ.2516	<p>สยามเซ็นเตอร์</p> 	<p>ตั้งอยู่ที่ 989 ถนนพญาไท แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เปิดให้บริการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2516 “ศูนย์การค้าสยาม” เป็นศูนย์การค้ามาตรฐานสากลแห่งแรกของไทย ภายหลังการพัฒนาพื้นที่พาณิชย์ฝั่งสยามสแควร์ ศูนย์การค้าสยามเป็นอาคารสูง 4 ชั้น เป็นจุดนัดพบของวัยรุ่นที่ชื่นชอบแฟชั่น มีเอกลักษณ์อยู่ที่บันไดทางขึ้นด้านหน้าที่ยาวด้านหน้าถนนพระรามที่ 1 ภายหลังคนนิยมเรียกว่า “สยามเซ็นเตอร์” ถือเป็นสถานที่เที่ยวในตำนานของวัยรุ่นไทยยุค 70s-90s เป็นแหล่งแฟชั่น และเทรนด์ล้ำสมัย</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษานานาชาติ ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริษัท โดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
		รวมถึงเป็นศูนย์การค้าแห่งแรกที่จัดงานแฟชั่นโชว์ งานคอนเสิร์ตของศิลปินดัง การประกวดความสามารถที่สร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ มีการพัฒนาและปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าทุกช่วงวัย นับเป็นศูนย์การค้าที่ครบครันในทุกด้าน
พ.ศ.2526	มาบุญครอง 	ที่ตั้ง 444 ถนน พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ 23 ไร่ เป็นศูนย์การค้าขนาดใหญ่ มีทั้งหมด 8 ชั้น ภายในประกอบด้วย โซนสินค้าแฟชั่น สินค้าหัตถกรรม อาหาร ศูนย์รวมกล้องดิจิทัลและอุปกรณ์ และเป็นศูนย์กลางของเทคโนโลยีไร้สายที่ทันสมัยที่สุดในปี พ.ศ. 2543 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น เอ็ม บี เค เซ็นเตอร์ พ.ศ. 2558 ได้ปรับปรุงอาคารได้ปรับปรุงอาคารทั้งหมดให้ทันสมัยมากขึ้น
พ.ศ.2533	เวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ 	พื้นที่เดิมเป็นที่ตั้งของวังปทุมวันและวังเพชรบูรณ์ ในปีพ.ศ. 2525 บริษัทวังเพชรบูรณ์ จำกัด โดยอุเทน เตชะไพบูลย์ได้ขอเช่าที่ดิน ไปสร้างเป็นห้างสรรพสินค้าเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ แต่การก่อสร้างล่าช้าจึงยกกเลิกสัญญาเช่า ปัจจุบันกลุ่มเซ็นทรัลได้ปรับปรุงใหม่เป็นเซ็นทรัลเวิลด์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับโรงเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ที่นอกเหนือจากนี้

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดพุทธมณฑล ราชวรวิหาร
พ.ศ.2535	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ไทย) 	ที่ตั้ง ถนน พระรามที่ 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร กิจการตำรวจเกิดขึ้นครั้งแรก ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และใน พ.ศ. 2400 ต่อมารัชกาลที่ 4 ได้วางโครงการกองตำรวจเพื่อรองรับอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้นตามความเจริญของบ้านเมือง เป็นผู้กำเนิดตำรวจสมัยใหม่ พ.ศ. 2418 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ตรากฎหมายไปรษณีย์พระนคร 53 ข้อขึ้นบังคับใช้ในพระนครเป็นครั้งแรก และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 9 ทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 4 ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2535
พ.ศ.2542	สถานีรถไฟฟ้าบีทีเอสสยาม 	เปิดทำการสถานีสยาม รถไฟฟ้าบีทีเอส ตั้งอยู่ตรงจุดกึ่งกลางของสยามระหว่างศูนย์การค้า สยามดิสคัฟเวอร์รี , สยามเซ็นเตอร์ และสยามพารากอน กับสยามสแควร์ ยกระดับเหนือถนนพระรามที่ 1 ในพื้นที่แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2548	สยามพารากอน 	ตั้งอยู่ที่ 991 พระรามที่ 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่พาณิชยกรรมแบบผสม สร้างบนที่ดินส่วนหนึ่งของวังสระปทุม สยามพารากอนเป็นศูนย์การค้าระดับโลกแห่งแรกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นการลงทุนของภาคเอกชนที่สูงที่สุดของประเทศไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริษัท โดยรอบวัดพุทธวนาราม ราชวรวิหาร
		ซึ่งเป็นส่วนช่วยฟื้นฟูความมั่นใจในการลงทุนของชาวต่างชาติ จึงกลายมาเป็นศูนย์กลางการใช้ชีวิตในยุคสมัยใหม่ของกรุงเทพมหานคร มียอดขายและการเติบโตมากที่สุดในภูมิภาค
พ.ศ.2548	หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร 	ที่ตั้ง บริเวณสี่แยกปทุมวัน แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน เปิดอาคารครั้งแรกในปีพ.ศ.2548 ก่อสร้างเสร็จในปีพ.ศ.2551 เป็นอาคารทรงกระบอกสูง 9 ชั้น โดยแบ่งเป็นห้องแสดงผลงาน ห้องภาพยนตร์ ห้องสมุด ห้องเก็บรักษาผลงาน ห้องประชุม ร้านค้า และร้านอาหาร มีทางเดินลาดเอียงไปตามชั้นต่างๆ และมีการใช้แสงธรรมชาติในการจัดแสดงผลงาน
พ.ศ.2550	เซ็นทรัลเวิลด์ 	ตั้งอยู่ที่ 999/9 ถนนพระรามที่ 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน) ได้ทำการปรับปรุงและต่อเติมอาคารต่อจากเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ และปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบทั้งหมด เป็นศูนย์การค้า บริเวณสี่แยกราชประสงค์ แหล่งรวมสินค้าแฟชั่นชั้นนำ และเป็นพื้นที่สำคัญในการจัดกิจกรรมต่างๆ ใจกลางกรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น

ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ		
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	สถานที่	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบท โดยรอบวัดปฐมวณาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2553	แยกราชประสงค์	เหตุการณ์การสลายการชุมนุมทางการเมือง วันที่ 19 พ.ศ. 2553 มีผู้เสียชีวิต 99 คน และบาดเจ็บสองพันคน

4.1.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปฐมวณารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยแบ่งพื้นที่ในการศึกษาข้อมูลออกเป็น 3 บริเวณ คือ 1.เขตพุทธาวาส ได้แก่ 1) พระอุโบสถ 2) พระเจดีย์ 3) พระวิหาร 4) โปธิฆระ (เรือนพระศรีมหาโพธิ์) 5) ศาลาพระจอมเกล้า 6) ศาลาบูรพาจารย์ 7) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 8) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ 9) หอระฆัง 10) หอกลอง 11) กุฏิ อัน ชูเกษ 2.เขตสังฆาวาส 1) คณะปฐมมาภิรมย์ (หมู่กุฏิเดิม) 2) กุฏิมาวิตตศาลา 3) พระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม 4) กุฏิสุทธิอาศรม 5) โรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) 6) โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปฐมวณาราม 7) อาคารเสนาสนะสงฆ์ 8) สำนักชีสงบจิตต์วัดปฐมวณาราม 9) กุฏิสังฆภัณฑ์มาภิรมย์ 10) กุฏิสุวรรณเนตร 11) กุฏิเลื่อน ต้นทศน์ 12) กุฏิบุญโฮม 13) กุฏิอ่วม อ่าเจริญ 14) กุฏิ 50 ปีสุวณานุสรณ์ 15) กุฏิพระราชพิพัฒน์นทร 16) อาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปฐมวณาราม 17) กุฏิพิพิธภัณฑพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต 18) ลานธรรม 19) ศาลาสังฆทาน 20) ร้านค้าสวัสดิการวัดปฐมวณาราม 21) ศาลาชัยสินธพ 22) ห้องน้ำสาธารณะ 23) สำนักงานวัดปฐมวณาราม 24) ศาลาซิทาภา 25) โรงไฟฟ้า 26) ศาลาไตรทศเทพ 27) อาคารครุภัณฑ์ 28) ลานจอดรถ 3. พื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ 1) กุฏิฉลองศรัทธา หลังที่ 1 2) กุฏิฉลองศรัทธา หลังที่ 2 3) กุฏิฉลองศรัทธา หลังที่ 3 4) อาคารบริวาร 5) สำนักงานการเงินและบัญชีวัดปฐมวณาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ 6) กุฏิรับรองพระอาคันตุกะ 7) สำนักงานศาลาพระราชศรัทธา 8) ศาลาพระราชศรัทธา 9) ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติศาลาพระราชศรัทธา 10) หอฉันทศาลาพระราชศรัทธา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.4 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พ.ศ.2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการสัมภาษณ์ และการสำรวจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พบว่า การเริ่มก่อสร้างวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ในรัชกาลที่ 4 ตรงกับพ.ศ.2400 - พ.ศ.2410 ในระยะเวลา 30 ปีต่อมา วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารชำระตฤศโทรม จึงเริ่มมีการปฏิสังขรณ์ขึ้นครั้งแรก สมัยรัชกาลที่ 5 ตรงกับ พ.ศ.2443-พ.ศ.2452 พื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ผังวัดในอดีตมีการจัดวางผังไม่เป็นสัดส่วน อาคารในเขตสังฆาวาสปะปนอยู่ในเขตพุทธาวาสเห็นได้จากอาคารกุฏิ อื่น ชูเกษ ที่ไม่ได้ทำการเคลื่อนย้าย หรือถูกทำลายทิ้ง เนื่องจากทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นอาคารอนุรักษ์ แต่ได้ทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานของพื้นที่ภายในอาคารแทน เพื่อให้เหมาะสมและเป็นระเบียบ ซึ่งแตกต่างกับผังวัดในปัจจุบันในพื้นที่แต่ละส่วนถูกแบ่งออกจากกันอย่างชัดเจนทั้งในเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ อาคารที่ใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ มีการปรับปรุงอาคารเพื่อให้ตอบสนองต่อการใช้งาน ทั้งการก่อสร้างอาคารใหม่ การปรับใช้อาคารเดิม การกำหนดตำแหน่งใหม่ให้อาคารโดยการเคลื่อนย้ายอาคารหลังเดิม ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส แม้ว่าสภาพทางสังคม และเศรษฐกิจจะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่องค์ประกอบหลักภายในเขตพุทธาวาส พระอุโบสถ พระเจดีย์ พระวิหาร และโพธิชระ(เรือนพระศรีมหาโพธิ์) ยังคงดำรงไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนทางพุทธบัญญัติทุกประการตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อครั้งพระอุโบสถเกิดไฟไหม้ทั้งหมด ได้ถูกบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ให้เหมือนดังเดิม (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2400- พ.ศ. 2410)	
พ.ศ.2400	วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร - เริ่มก่อสร้างวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2420 - พ.ศ 2452)	
พ.ศ.2442	- รัชกาลที่ 5 ปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ขึ้นครั้งแรก โดยพระครู ปทุมธรรมาตา และขอเครื่องไม้และเสาที่ปลูกสร้างพระราชวังประทุมวัน ในส่วน โรงละครตึก และตำหนักแก่ง ที่ยังใช้งานได้มาใช้ในการปฏิสังขรณ์วัด ทำการขุดคู รอบวัด ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ก่อถนน โบกปูน ปลูกกุฏิ 1 หลัง ปฏิสังขรณ์ซุ้ม ประตู สร้างศาลาครอบถนนเข้าวัด
พ.ศ.2443- พ.ศ.2445	- พระครูปทุมธรรมาตา ทำการขุดคูด้านทิศใต้ ปฏิสังขรณ์ศาลากำแพงแก้ว ด้าน ทิศตะวันออกหน้าพระอุโบสถ สร้างหอสำหรับไว้พระพุทธรูป ทำซุ้มประตูนอก กำแพงริมถนนหลวงด้านทิศใต้ ปลูกศาลาการเปรียญ 1 หลัง
พ.ศ.2448	- พระครูปทุมธรรมาตา ถวายรายงานการปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม โดยการ สร้างหนังสือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2450	- พระธรรมวิโรจน์ ปฎิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ได้แก่ พระวิหาร พระเจดีย์ กำแพงแก้ว ซุ้มประตู
พ.ศ.2452	- พระธรรมวิโรจน์ ปฎิสังขรณ์ กุฏิหมื่นอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตก ก่อเป็นตึก 2 ชั้น - พระบัญชาพิศาลเถรเดิมขอพระบรมราชานุญาตจำหน่ายอิฐปูนพระราชวังประ ทุมวัน เพื่อนำปัจจัยไปใช้ในการปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม
สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2468)	
	- กุฏิ อัน ชูเกษ ก่อสร้างในสมัย รัชกาลที่ 6 เป็นกุฏิที่ไม่สามารถรื้อถอนออกจาก เขตพุทธาวาสได้ เนื่องจากกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นอาคารอนุรักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
สมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2469-ปัจจุบัน)	
พ.ศ.2469	- สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (พระราชธิดา ร. 4) ทรงสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร และได้เสด็จมาทรงบรรจุพระศรีรังคาร สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหิตลอดุลเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ไว้ในพระเจดีย์ศรีองค์ที่ मुखของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เมื่อ พ.ศ. 2473
พ.ศ.2476	- ท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาล ทรงสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปัจจุบันเป็นที่ทำการอาคารสำนักงานวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2518	- เกิดไฟไหม้พระอุโบสถ จึงทำการบูรณะใหม่ทั้งหมด
พ.ศ.2520	- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถที่ได้ทำการบูรณะ
	
	- จัดสร้างอาคารสำนักชีสงขลานครินทร์วัดปทุมวนาราม
	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2528	- สร้างศาลาชัยสินธพ เป็นสถานที่ทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ งานมงคล งาน อวมงคล และใช้เป็นที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลสำหรับพระเถระผู้ใหญ่
พ.ศ.2529	- จัดตั้งมูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เพื่อ เทิดพระเกียรติและเป็นพระบรมราชานุสรณ์แห่งสมเด็จพระบรมราชชนก
พ.ศ.2530	- สร้างศาลาไตรทศเทพ ได้ปรับปรุงอาคารขึ้นใหม่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อใช้ ประโยชน์ได้มากขึ้น เช่น ใช้ในการทำบุญ
	- สร้างอาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปทุมวนาราม เป็นอาคารที่พักของ พระภิกษุ สามเณรที่อยู่ประจำ และพระเถระผู้ใหญ่ที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการรศศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2532	- สร้างศาลาซิทาภา เป็นศาลาสำหรับบำเพ็ญกุศลและเก็บอุปกรณ์ เช่น เสื้อ อาสนะ
พ.ศ.2533	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระประสงค์ให้จัดสร้างศาลาพระราชศรัทธา
พ.ศ.2534	บูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาสโดยกรมศิลปากร
พ.ศ.2535	- สร้างศาลาพระราชศรัทธา เป็นสถานที่อบรม ปฏิบัติธรรมของประชาชนทั่วไป มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2535	<p>- สร้างกุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 1</p>
	<p>- สร้างกุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 2</p>
	<p>- สร้างกุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 3</p>
	<p>- สร้างอาคารบริหาร พระราชพิพัฒนาทร เป็นอาคารสำหรับบวชพระใหม่ 10 - 20 รูป</p>

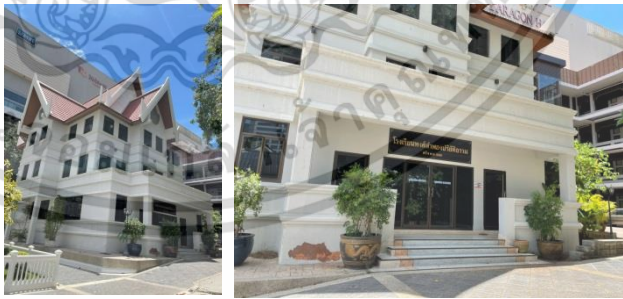

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ยืมได้ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2536	<p>- สร้างสำนักงานการเงินและบัญชีวัดปทุมวนาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ เป็นอาคาร 2 ชั้น ใช้สำหรับดูแลจัดการด้านการเงินของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร</p>
	<p>- สร้างกุฏิรับรองพระอาคันตุกะ</p>
	<p>- สร้างสำนักงานศาลาพระราชศรัทธา</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	<p>- สร้างห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติศालาพระราชศรีทธา</p>
	<p>- ปรับปรุงหอนั้นศาลาพระราชศรีทธา ส่วนรับประทานอาหารของผู้ปฏิบัติธรรม</p>
พ.ศ.2539	<p>- สร้างโรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก)</p>
พ.ศ.2540	<p>- สร้างกุฏิสุวรรณเนตร</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้เฉพาะเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นใด

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2540	- สร้างกุฏิเลื่อน ต้นทัศน์
	- สร้างกุฏิบุญโฮม
	- สร้างกุฏิอ่วม อำเจริญ
	- สร้างกุฏิ 50 ปีสุวเทียนุสรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2542	<p>- บูรณะเรือนพระศรีมหาโพธิ์ โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำเงินบริจาคการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานถวายเพื่อบูรณะเรือนพระศรีมหาโพธิ์</p>
	<p>- ลานธรรม ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นสถานที่ให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาไหว้พระทำบุญ</p>
	<p>- สร้างกุฏิพระราชพิพัฒนาทร</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2545	<p>- สร้างศาลาสังฆทาน เป็นอาคารให้ประชาชนได้ใช้ทำบุญ ถวายสังฆทาน</p>
	<p>- สร้างร้านค้าสวัสดิการวัดปทุมวนาราม</p>
	<p>- สร้างห้องน้ำสาธารณะ</p>
	<p>- ปรับปรุงสำนักงานวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สำนักงานเจ้าคณะภาค 10 2) สำนักงานส่วนกลาง 3) สำนักงานเจ้าคณะภาค 9</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2546	- สร้างโรงไฟฟ้า เป็นอาคารควบคุมระบบไฟทั้งหมดภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2546	- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงโปรดให้ สร้างโรงเรียนวัดปทุมวนารามขึ้นใหม่ เป็นอาคาร 7 ชั้น เปิดในระดับอนุบาลถึง ระดับมัธยมศึกษา
พ.ศ.2548	บูรณปฏิสังขรณ์บริเวณเขตพุทธาวาสเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสที่ รัชกาลที่ 9 ทรงเจริญครบ 84 พรรษา สนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ ภาคเอกชนต่างๆ ได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษานานาชาติ ไม่อนุญาตให้พิมพ์ไปใช้ประโยชน์ด้วยประการใด

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2550	<p>- สร้างศาลาพระจอมเกล้า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสร็จเป็นประธานเททองหล่อและอัญเชิญพระบรมรูปรัชกาลที่ 4 มาประดิษฐานที่ศาลาพระจอมเกล้า</p>
	<p>- สร้างศาลาบูรพาจารย์ ภายในอาคารประดิษฐานเจ้าอาวาสตั้งแต่รูปแรกจนถึงปัจจุบัน (ทั้งหมด 7 รูป) พระเถระองค์ที่สำคัญ ได้แก่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต</p>
	<p>- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำเงินจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญสมทบถวายเพื่อการบำรุงวัด ด้วยการสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	<p>- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำเงินจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญสมทบถวาย ด้วยการสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษา</p>
พ.ศ.2553	<p>- วันที่ 19 พ.ศ. 2553 การสลายการชุมนุมทางการเมืองบริเวณวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร</p> <p>- วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ประกาศให้เป็นเขตอภัยทาน มีจุดประสงค์หลักคือเพื่อใช้เป็นสถานที่พักและให้ความปลอดภัยแก่ชุมชน เด็ก ผู้หญิงและผู้สูงอายุ โดยผู้ชุมนุมบางส่วนได้เข้าไปใช้พื้นที่ภายในวัด</p> <p>- มีผู้เสียชีวิตภายในวัดจำนวน 6 คน โดยการถูกยิง บริเวณประตูทางออกวัด 1 คน และอีก 5 คนถูกยิงภายในวัด มีทั้งอาสาสมัครหน่วยพยาบาลและอาสาสมัครหน่วยกู้ชีพ</p>
พ.ศ.2558	<p>- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จบรรจุมหาธรรมสารีริกธาตุ โดยทำเป็นมณฑปเจดีย์ขึ้นใหม่</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษายเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2559	- สร้างกุฏิสังฆภัณฑ์ภิรมย์ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
พ.ศ.2560	สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปทุมวนาราม เป็นที่เรียน นักธรรมและบาลีของพระภิกษุ สามเณร
	- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดอาคารเสนาสนะสงฆ์ เป็นอาคารที่ใช้สำหรับบำเพ็ญกุศล และเป็น ที่พักของพระภิกษุ สามเณร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
พ.ศ.2562	<p>- สร้างอาคารครุภัณฑ์ ใช้เก็บครุภัณฑ์ของวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ที่ใช้สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆภายในวัด</p>
พ.ศ.2563	<p>- บูรณปฏิสังขรณ์กำแพงแก้ว และทางเดินรอบเขตพุทธาวาส ที่เกิดจากการทรุดตัวของดิน และปรับภูมิทัศน์โดยรอบ</p> <p>- บูรณะคณะปทุมมาภิรมย์ (หมู่กุฏิเดิม) เริ่มแรกเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร ตัวอาคารมีลักษณะเป็นตัวแอล มี 2 ชั้น ชั้นละ 8 ห้อง ด้านล่างเป็นโถงโถ่ง เป็นที่ไหว้พระสวมนต์ ปัจจุบันมีแผนพัฒนาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดปทุมวนาราม</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	<p>- บูรณะกุฏิสุทธีอาสนม</p>
	<p>- บูรณะพระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม</p>
	<p>- บูรณะกุฏิมิวิตตศาลา</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยนาตเห็นาไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

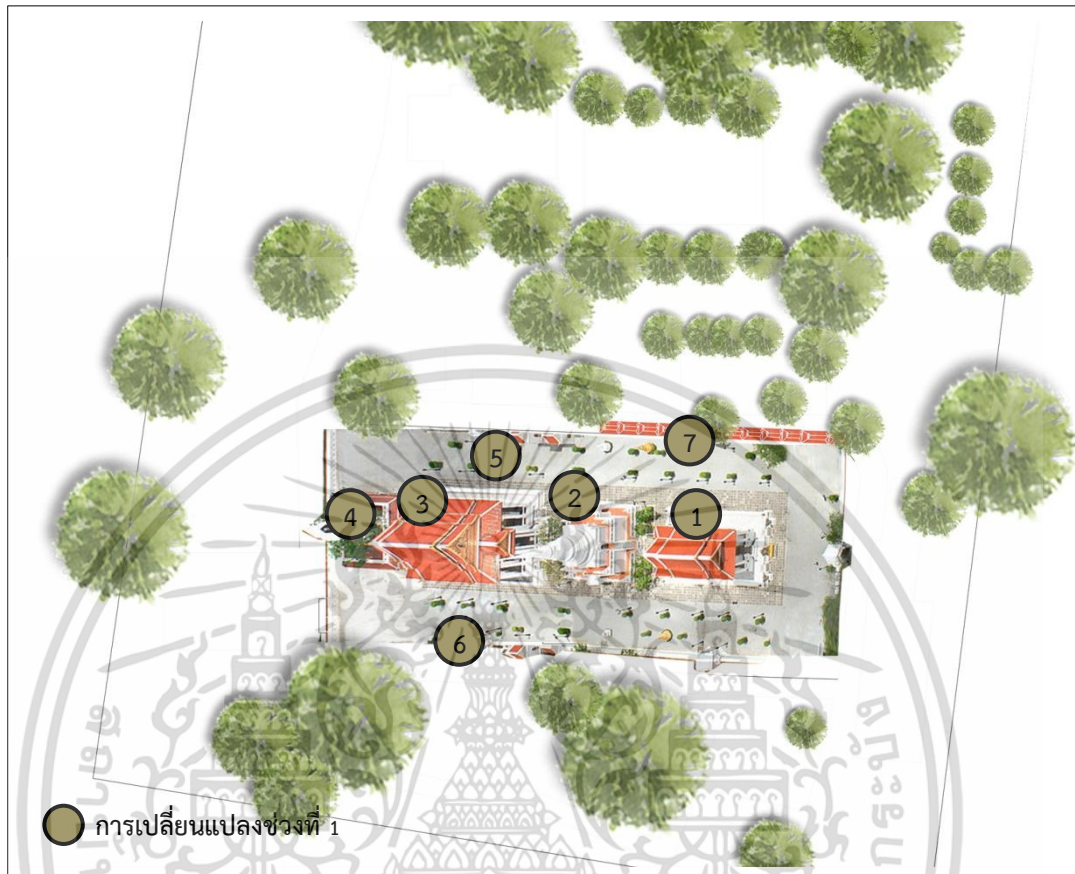
เหตุการณ์สำคัญ	
ช่วงเวลา (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมพื้นที่ภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
	<p>- ปรับปรุงภูมิทัศน์พระอารามณ์ ภูริทัตโต เนื่องจากพระอารามณ์ ภูริทัตโตได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก</p> <p>- ลานจอดรถ พื้นที่จอดรถยนต์อยู่บริเวณด้านหน้าอาคารสำนักงาน สามารถจอดได้ประมาณ 20 คัน และพื้นที่จอดรถจักรยานยนต์ บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัด สามารถเข้ามาจอดรถได้ เสียค่าบริการ 20บาทต่อวัน</p> <p>- มีแผนปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และภูมิทัศน์ ในปีพ.ศ. 2565</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

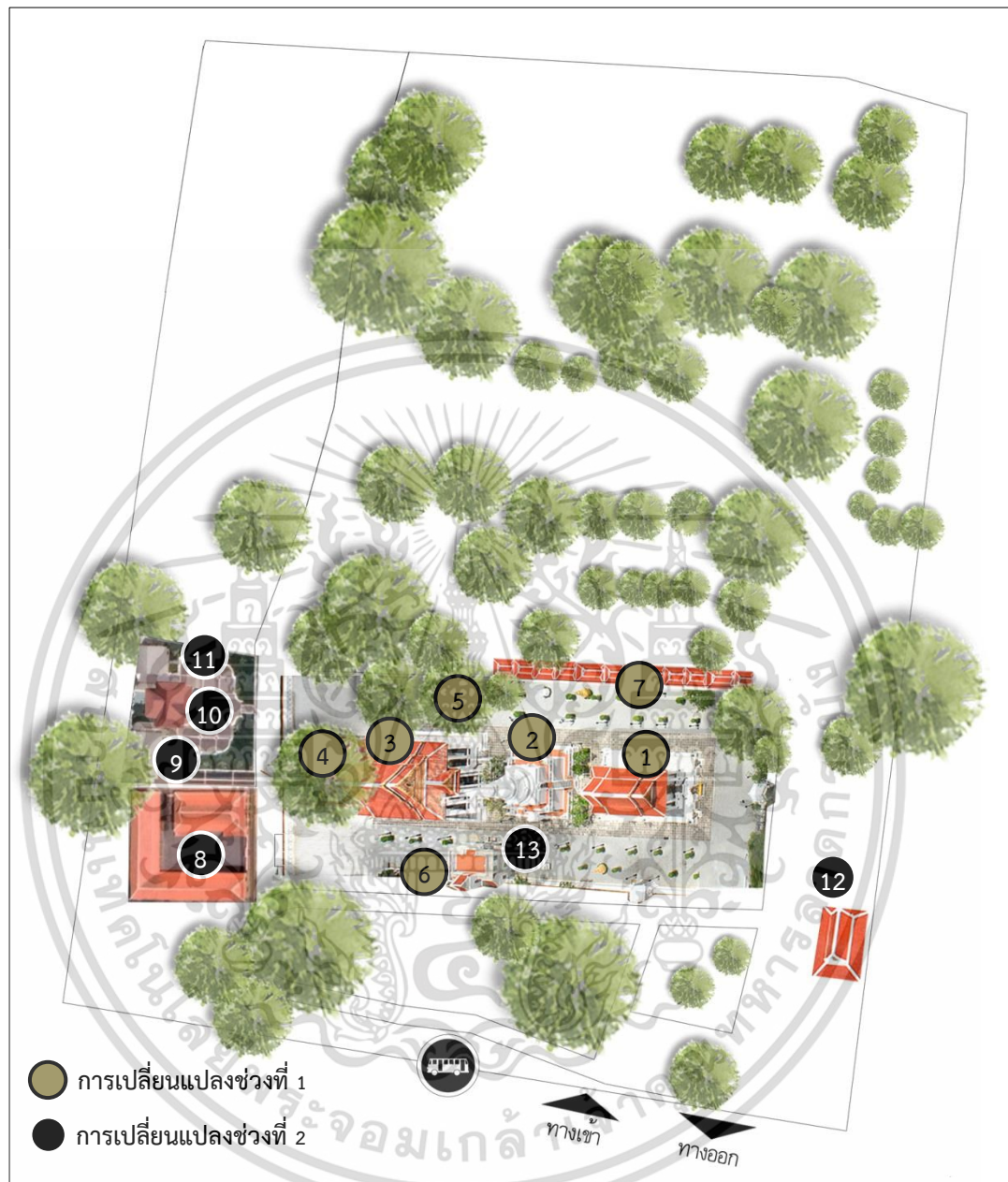
จากการสัมภาษณ์ และสำรวจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในตารางที่ 4.2 พบว่า การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1. ยุคแรกเริ่ม ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2400 – พ.ศ. 2450) 2. ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2451 – พ.ศ. 2500) 3. ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501 – พ.ศ. 2564) ยุคแรกเริ่ม ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2400 – พ.ศ. 2450) มีอาคารในเขตพุทธาวาส ได้แก่ หมายเลข 1) พระอุโบสถ 2) พระเจดีย์ 3) พระวิหาร 4) เรือนพระศรีมหาโพธิ์ 5) หอระฆัง 6) หอกลอง 7) หมู่กุฎิด้านนอกกำแพงแก้ว เป็นช่วงการสร้างวัดและเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์อาคารหลักในเขตพุทธาวาส ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2451 – พ.ศ. 2500) เริ่มมีการสร้างกุฎิเพิ่มขึ้น และอาคารเรียน ได้แก่ หมายเลข 8) คณะปทุมมาภิรมย์ (หมู่กุฎิเดิม) 9) กุฎิมหาวิเทศศาลา 10) พระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม 11) กุฎิสุทธิอาศรม 12) สำนักงานวัดปทุมวนาราม (โรงเรียนพระปริยัติธรรมเดิม) 13) กุฎิ อ้น ชูเกษ ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501 – พ.ศ. 2564) มีการสร้างอาคาร และปรับปรุงพื้นที่ให้เอื้อต่อการใช้งาน เพื่อเพิ่มพื้นที่ในด้านประโยชน์ใช้สอย และเพื่อรองรับจำนวนพระภิกษุสามเณร และจำนวนผู้เข้าใช้งานในพื้นที่ที่มากขึ้นในอนาคต ได้แก่ 14) ศาลาพระจอมเกล้า 15) ศาลาบูรพาจารย์ 16) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 17) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ 18) กุฎิสังฆภัณฑ์ภิรมย์ 19) กุฎิสวรรณเนตร 20) กุฎิเลื่อน ต้นทัพสัน 21) กุฎิบุญโฮม 22) กุฎิว่อม อ่าเจริญ 23) กุฎิ 50 ปีสุวลิยานุสรณ์ 24) กุฎิพระราชพิพัฒนาทร 25) อาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปทุมวนาราม 26) กุฎิพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต 27) ลานธรรม 28) ลานจอดรถด้านหน้าวัด 29) ศาลาสังฆทาน 30) ร้านค้าสวัสดิการวัดปทุมวนาราม 31) ศาลาชัยสินธพ 32) ห้องน้ำสาธารณะ 33) ศาลาชิตาภา 34) โรงไฟฟ้า 35) ศาลาไตรทศเทพ 36) ศาลาพระราชศรีทธา 37) ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติ ศาลาพระราชศรีทธา 38) หอดันศาลาพระราชศรีทธา 39) สำนักงานศาลาพระราชศรีทธา 40) กุฎิรับรองพระอาคันตุกะ 41) กุฎิฉลองศรีทธา หลังที่ 1 42) กุฎิฉลองศรีทธา หลังที่ 2 43) กุฎิฉลองศรีทธา หลังที่ 3 44) อาคารบริหาร 45) สำนักงานการเงินและบัญชีวัดปทุมวนาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ 46) โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปทุมวนาราม 47) โรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) 48) อาคารเสนาสนะสงฆ์ 49) สำนักชีสงบจิตต์วัดปทุม 50) อาคารครุภัณฑ์ 51) พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารครุภัณฑ์ 52) พื้นที่จอดรถด้านกุฎิในเขตสังฆาวาส 53) พื้นที่จอดรถด้านหลังบริเวณอาคารเสนาสนะสงฆ์ และในส่วนหมายเลข 7) หมู่กุฎิด้านนอกกำแพงแก้ว ได้ถูกรื้อถอนออกทั้งหมด เพื่อจัดการพื้นที่ทางสัญจรบริเวณโดยรอบกำแพงแก้วให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกต่อการเข้าถึงอาคารภายในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

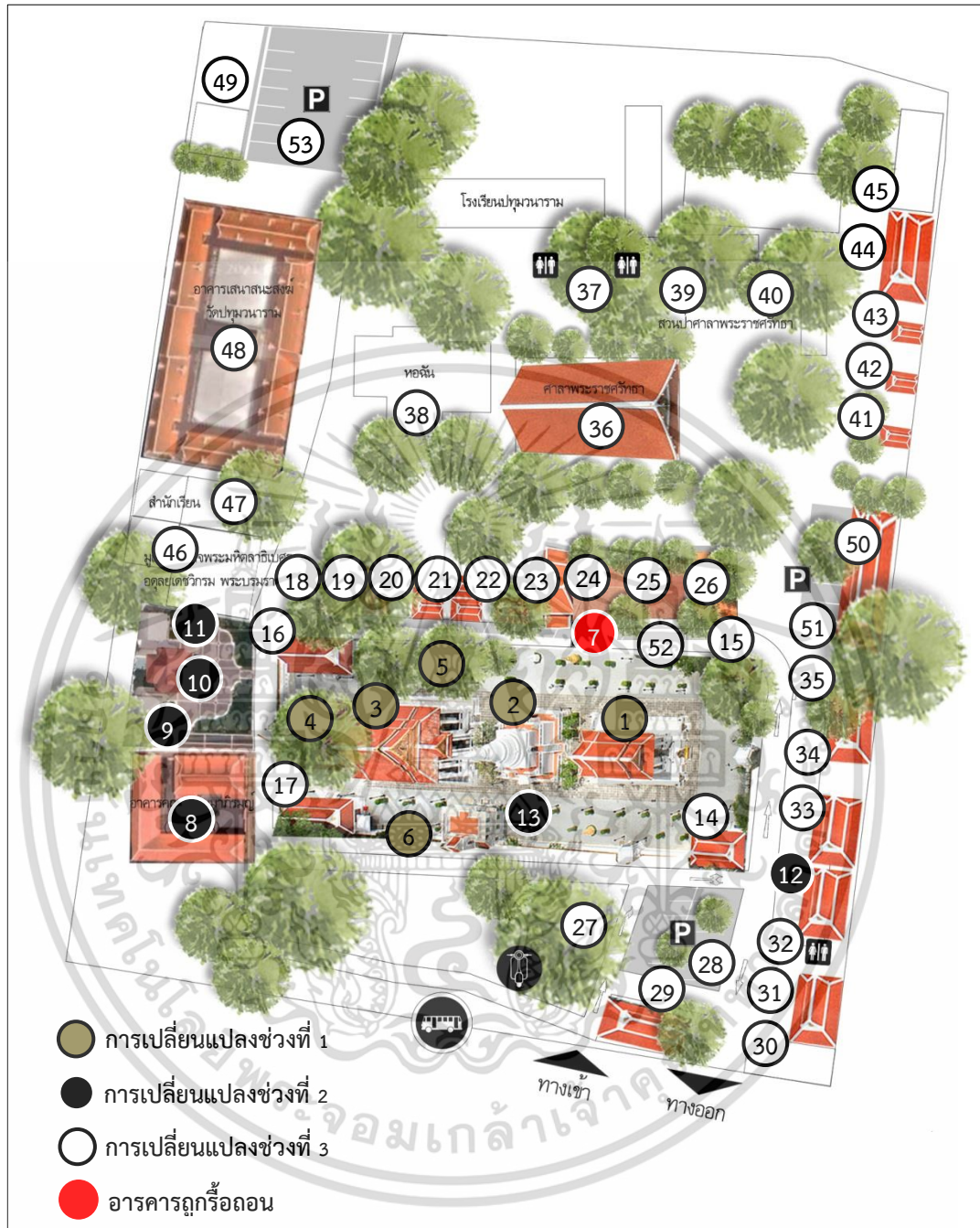
รูปที่ 4.5 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ยุคแรกเริ่ม ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2400 – พ.ศ. 2450)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.6 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2451 – พ.ศ. 2500)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

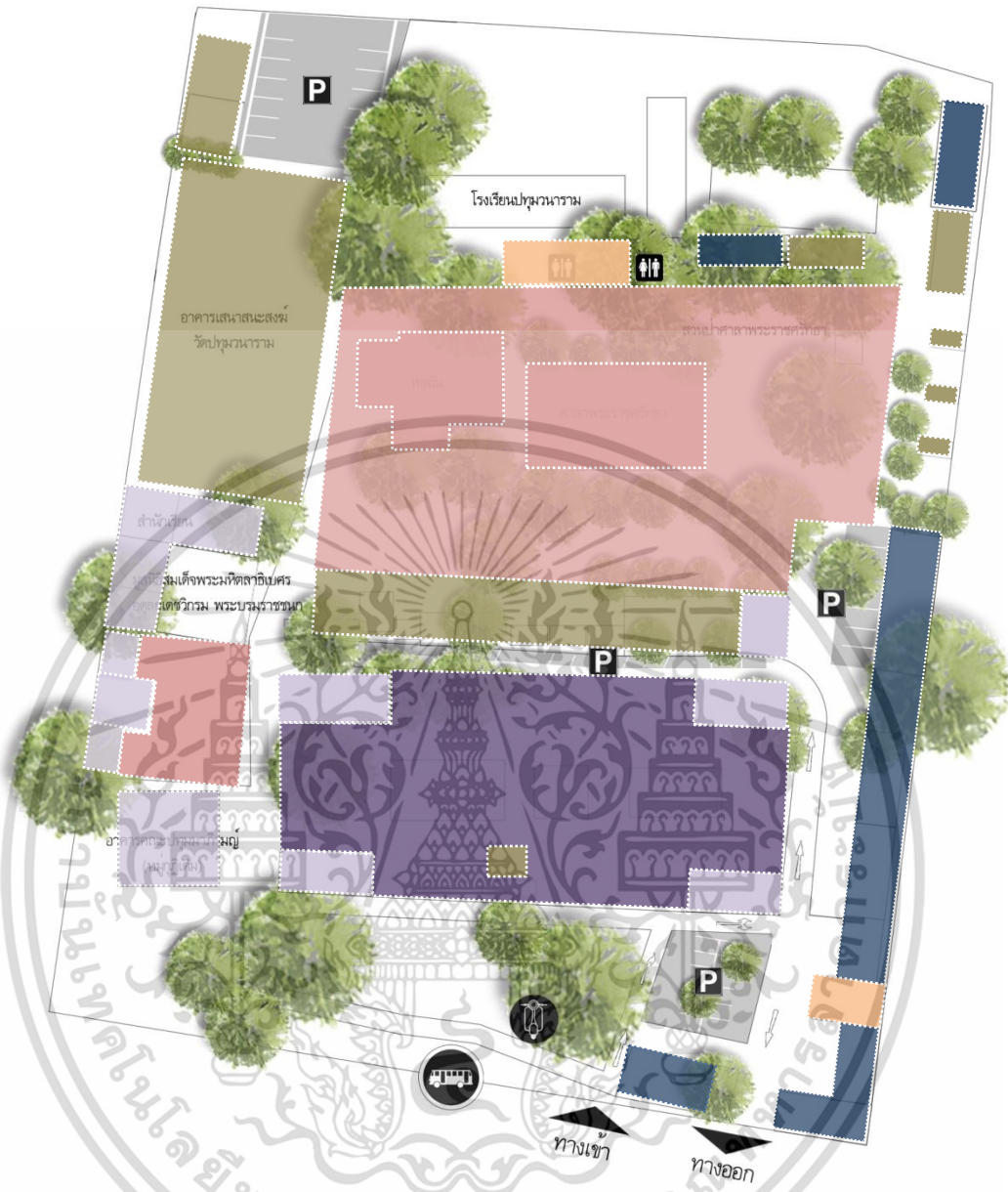
รูปที่ 4.7 แสดงรูปภาพผังรวมตำแหน่งอาคารภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501 – พ.ศ. 2564)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ และสำรวจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในผังวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ใน 3 บริเวณ ได้แก่ 1. เขตพุทธาวาส 2. เขตสังฆาวาส 3. พื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พบว่า ทั้ง 3 บริเวณ มีทิศทางในการจัดการพื้นที่แตกต่างกันเปลี่ยนไปตามยุคสมัย อาคารใช้สอยหลักในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสจะยังคงรูปแบบดั้งเดิมไว้ มีเพียงการบูรณะขึ้นใหม่เนื่องจากการชำรุดตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ได้แก่ 1) พระอุโบสถ 2) พระเจดีย์ 3) พระวิหาร 4) โพธิชระ (เรือนพระศรีมหาโพธิ์) 5) หอระฆัง 6) หอกลอง 7) กุฏิ อ้น ชูเกษ 8) คณะปทุมมาภิรมย์ (หมู่กุฏิเดิม) 9) กุฏิมาวิตตศาลา 10) พระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม 11) กุฏิสุทธินิคม 12) กุฏิสุวรรณเนตร 13) กุฏิเลื่อน ต้นทศน์ 14) กุฏิบุญโฮม 15) กุฏิอ่วม อำเจริญ 16) กุฏิ 50 ปีสุวลิยานุสรณ์ 17) กุฏิพระราชพิพัฒน์นาทร 18) อาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปทุมวนาราม 19) กุฏิสังฆภัณฑ์ภิรมย์ 20) กุฏิพิพิธภัณฑพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ส่วนของพื้นที่ใช้สอยสมัยใหม่ที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ 1) ศาลาพระจอมเกล้า 2) ศาลาบูรพาจารย์ 3) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 4) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ 5) โรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) 6) โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปทุมวนาราม 7) อาคารเสนาสนะสงฆ์ 8) สำนักชีสงบจิตต์วัดปทุมวนาราม 9) ศาลาสังฆทาน 10) อาคารสำนักงาน 11) โรงไฟฟ้า 12) ร้านค้าสวัสดิการวัดปทุมวนาราม 13) อาคารครุภัณฑ์ 14) ห้องน้ำสาธารณะ 15) สำนักงานการเงินและบัญชีวัดปทุมวนาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ 16) สำนักงานศาลาพระราชศรีทธา 17) ศาลาพระราชศรีทธา 18) หอฉันศาลาพระราชศรีทธา 19) ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติศาลาพระราชศรีทธา 20) ลานธรรม 21) ศาลาชัยสินธพ 22) ศาลาชิตาภา 23) ศาลาไตรทศเทพ 24) ลานจอดรถ 25) อาคารบริหาร และพื้นที่ใช้สอยพิเศษ ได้แก่ กุฏิสำรอง 1) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 1 2) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 2 3) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 3 4) กุฏิรับรองพระอาคันตุกะ สามารถจัดประเภทของพื้นที่ในการใช้งานออกได้เป็น 6 ประเภท คือ 1. กุฏิและอาคารที่พัก 2. สำนักงาน 3. ศาลาสนสถาน 4. พื้นที่การเรียนรู้ 5. พื้นที่อเนกประสงค์ 6. ห้องน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.8 แสดงรูปภาพปริมาณพื้นที่แบ่งตามประเภทในการใช้งานภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

- กุฏิและอาคารที่พัก
- สำนักงาน
- ศาสนสถาน
- พื้นที่การเรียนรู้
- พื้นที่อเนกประสงค์
- ห้องน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ และสำรวจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในผังวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ใน 3 บริเวณ ได้แก่ 1. เขตพุทธาวาส 2. เขตสังฆาวาส 3. พื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พบว่า ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ประเด็นแรก คือพื้นที่ภายในวัดมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งในปัจจุบันมีผู้เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดมากขึ้น รวมถึงจำนวนของพระภิกษุสามเณรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเช่นกัน จึงจำเป็นต้องสร้างอาคารที่พักขึ้นใหม่เพื่อรองรับพระภิกษุสามเณรในอนาคต ประเด็นที่สอง คือเรื่องงบประมาณ เพราะต้องใช้งบประมาณสูงในการปรับปรุงพื้นที่ คือ 1) พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์ 2) พื้นที่จอดรถยนต์ 3) กำแพงแก้วและทางเดินโดยรอบ จึงมีการรื้อถอนอาคารที่ติดกับกำแพงแก้วออกทั้งหมด เพื่อขยายพื้นที่ทางเดินรอบเขตพุทธาวาสให้กว้างขึ้นและเพื่อจัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนที่เหมาะสม และประเด็นที่สาม คือเรื่องของการอนุรักษ์ศิลปกรรม วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เป็นวัดที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน จึงมีอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ต้องรักษาไว้ คือ กุฏิพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และ กุฏิ อ้น ชูเกษ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม
ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

สถานที่	การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
<p>1. พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์อยู่บริเวณด้านซ้ายของทางเข้าด้านหน้าวัด พื้นที่จอดรถภายในวัดเป็นเสมือนพื้นที่จอดรถสาธารณะ เพราะประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาจอดได้ แต่ทางวัดจะเก็บค่าบริการเป็นค่าบำรุงวัด มีรถเข้าออกตลอดเวลา พื้นที่ในบริเวณนี้ไม่มีการจัดสรรอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดความไม่สงบภายในวัด - พ.ศ. 2565 ทางวัดมีแผนในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่บริเวณที่จอดรถจักรยานยนต์ และจัดภูมิทัศน์บริเวณทางเข้า เพื่อให้พื้นที่มีความเป็นระเบียบและตอบสนองต่อการใช้งาน แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ และงบประมาณ
<p>2. พื้นที่จอดรถยนต์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - ในอดีตพื้นที่บริเวณที่จอดรถยนต์ เคยถูกใช้เป็นที่ตั้งของเมรุในการเผาศพ แต่ได้ถูกรื้อถอนไป และจัดเป็นพื้นที่จอดรถยนต์ สามารถจอดได้ประมาณ 20 คัน - เนื่องจากมีพื้นที่อยู่อย่างจำกัด เมื่อมีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พื้นที่จอดรถจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการการเดินทางโดยบริการของขนส่งสาธารณะจึงเป็นตัวเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางมาทำกิจกรรมภายในวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

สถานที่	การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
<p>3. กำแพงแก้วและทางเดินโดยรอบ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สมัยเริ่มแรกกรมกำแพงแก้วในเขตพุทธาวาสเต็มไปด้วยกุฏิพระภิกษุเรียงรายนับ 10 หลัง ทำให้มีปัญหาเรื่องความคับแคบของพื้นที่ทางเดินและความไม่เหมาะสมของพื้นที่ในเขตพุทธาวาสที่มีกุฏิตั้งอยู่ภายใน - พ.ศ. 2559 ทางวัดได้เริ่มทำการรื้อถอนกุฏิทั้งหมดออก เพื่อทำการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในเขตพุทธาวาส บริเวณกำแพงแก้วและทางเดินโดยรอบ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและแบ่งแยกพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนระหว่างเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส
<p>4. กุฏิพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มแรกกุฏิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต อยู่ติดกับกำแพงแก้วในเขตพุทธาวาส - พ.ศ. 2559 ไม่ได้ทำการรื้อถอนเหมือนกุฏิอื่นเนื่องจาก พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก จึงต้องทำการปรับปรุงอาคารให้เป็นกุฏิพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้ทำการเคลื่อนย้ายอาคารมาตั้งอยู่ในแนวเขตสังฆาวาสแทน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

สถานที่	การจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
5. กุฏิ อ้น ชูเกษ 	<p>- กุฏิ อ้น ชูเกษ เป็นกุฏิเพียงหลังเดียวที่ไม่ได้ถูกรื้อถอนออกจากพื้นที่ในเขตพุทธาวาส เนื่องจากกุฏิ อ้น ชูเกษ ได้ขึ้นทะเบียนอาคารอนุรักษ์จากกรมศิลปากร ซึ่งเป็นข้อจำกัดในด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม ที่ทำให้ไม่สามารถรื้อถอนอาคารได้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารจากเป็นที่พักของพระภิกษุ เปลี่ยนเป็นอาคารรับรองของบุคคลสำคัญ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในพื้นที่เขตพุทธาวาส</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร คือ 1) ด้านการศึกษา เนื่องจากมีการพัฒนาแนวทางการศึกษาเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยมีการสถาปนาสถาบันอุดมศึกษาขึ้น ส่งผลให้วัดเริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น และขยายไปเป็นโรงเรียนวัดปทุมวนาราม เพื่อเพิ่มโอกาสในการศึกษาให้กับเด็กๆ ในชุมชนบริเวณวัด 2) ด้านสังคม ในอดีตวัดปทุมวนารามเป็นเพียงวัดของชุมชน แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบอย่างรวดเร็ว ทั้งทางพาณิชยกรรม การคมนาคม วัดปทุมวนารามจึงกลายเป็นวัดในเมือง เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ขึ้น วัดจึงเป็นสถานที่พักพิงและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน ดังเช่นเหตุการณ์การสลายการชุมนุมทางการเมืองในปี 2553 วัดนอกจากจะมีความสำคัญทางศาสนาแล้วยังคงมีความสำคัญต่อสังคมในทุกยุคทุกสมัย 3) ด้านเศรษฐกิจ การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อให้เท่าทันตามแบบตะวันตก มีแนวคิดในการขยายพัฒนาที่ดินในเขตปทุมวัน เริ่มมีการปลูกสร้างอาคารสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ในสถาปัตยกรรมไทย การบูรณปฏิสังขรณ์วัดจึงเกิดขึ้น โดยเริ่มจากในส่วนของอาคารเสนาสนะต่างๆ ทั้งพระอุโบสถ พระเจดีย์ กุฏิ ปลูกสร้างศาลาการเปรียญ ก่อสร้างถนน และมีการพัฒนาพื้นที่บริบทโดยรอบวัด การสร้างศูนย์การค้า และมีการลงทุนจากชาวต่างชาติ จึงส่งผลยังการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัด ให้มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การปรับเปลี่ยนอาคารบางหลังเพื่อให้ตอบสนองต่อการใช้งาน มีการก่อสร้างอาคารและศาลาต่างๆ เช่น ศาลาพระราชศรัทธาและสวนป่า เพื่อให้เป็นพื้นที่ในการอบรมและปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการเจริญสติ สมาธิ และความสงบ ร่มเย็น ที่หาได้ยากนักในเขตเมืองใหญ่

5.1.2 การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

จากการสำรวจสภาพแวดล้อมพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร พบว่าพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร มีการจัดการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนส่วนมากขึ้น แตกต่างจากในอดีตที่มีปัญหาในการเข้าใช้พื้นที่ในเขตสังฆาวาส ของพระภิกษุสงฆ์ ทั้งในเรื่องเสียงรบกวนและความไม่เป็นส่วนตัว ในปัจจุบันมีการปรับปรุงพื้นที่ภายในวัด การจัดวางผัง ตำแหน่งของอาคารต่างๆ ภายในวัด อาจไม่ตรงตามข้อกำหนดระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน เนื่องจากพื้นที่วัดต้องปรับไปตามบริบทของสังคม เปลี่ยนจากวัดของชุมชนเป็นวัดของเมือง แต่ยังคงมีการจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีการจัดคณะผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วนพื้นที่ภายในวัดเพื่อดูแลจัดการความเรียบร้อยให้พร้อมต่อการใช้งาน ทั้งในเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และส่วนพื้นที่เพิ่มเติมภายหลังคือพื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ได้จัดสร้างอาคารทั้งหมดขึ้นในปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา เพื่อเอื้อต่อความสะดวกให้กับพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาสได้ใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างสูงสุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.1.3 ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ และสำรวจสภาพแวดล้อมพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ใน 3 บริเวณ ได้แก่ 1. เขตพุทธาวาส 2. เขตสังฆาวาส 3. พื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พบว่า ข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม คือ 1. ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ปัจจุบันมีผู้เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดจำนวนมากขึ้น ทำให้พื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ 2. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ มีงบประมาณไม่เพียงพอในการใช้ปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ 3. ข้อจำกัดด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม อาคารที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นอาคารอนุรักษ์ควรแก่การดูแลรักษาให้ดำรงไว้เพราะเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวอันทรงคุณค่า พื้นที่เขตปทุมวันมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านพาณิชย์กรรม ด้านสังคม และเศรษฐกิจจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดเรื่อยมา ถึงอาคารพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสจะมีการบูรณปฏิสังขรณ์อยู่บ่อยครั้ง แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนทางพุทธบัญญัติทุกประการจวบจนปัจจุบัน

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา พื้นที่บริเวณโดยรอบวัดมีการพัฒนาเป็นเมืองและกลายเป็นศูนย์กลางของเมืองแห่งใหม่ จึงทำให้วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารที่แต่เดิมเป็นวัดนอกเมือง(ในช่วงรัชกาลที่ 4) กลายเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางย่านแหล่งธุรกิจสำคัญของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีมูลค่าที่ดินที่ปรับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อความต้องการพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยมีมากขึ้น สังเกตได้จากต้องมีการก่อสร้างอาคารหลายชั้นเพื่อรองรับจำนวนผู้ใช้อาคารที่มากขึ้น วัดไม่มีทุนในการซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อการขยายตัว การแก้ปัญหาจึงพยายามสร้างอาคารในพื้นที่ที่มี และสร้างเป็นอาคารหลายชั้น แต่ในขณะเดียวกันปัจจัยที่เป็นวัดหลวงและถือได้ว่าเป็นโบราณสถานจึงไม่สามารถสร้างอาคารใหม่ที่สูงจนทำลายทัศนียภาพของวัดได้ จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยต่างๆในพื้นที่ที่มีอยู่ ดังนั้นปัจจัยที่ส่งผลการใช้พื้นที่ของวัด คือ 1) ที่ตั้งของวัด ตั้งอยู่ศูนย์กลางเศรษฐกิจ ที่ดินมีมูลค่าสูงจึงขยายที่ดินไม่ได้ 2) การอยู่ในย่านกลางเมืองประกบกับเป็นวัดหลวงสถานะของวัดจึงส่งผลให้วัดต้องมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายอย่างที่แต่ก่อนไม่มี เช่น การมีอาคารเรียนพระปริยัติธรรม การเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม 3) ความต้องการที่จอดรถและยานพาหนะ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้วัดต้องดำเนินการในการปรับเปลี่ยนและบริหารพื้นที่ใช้สอยอยู่อย่างต่อเนื่อง

5.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่วัดในเขตเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ จะเป็นแนวโน้มที่จะกระทบต่อวัดอีกหลายแห่ง การศึกษาเพื่อความเข้าใจนี้จะสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการตั้งรับกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อที่จะไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประสานประโยชน์ระหว่างวัดที่เป็นสถานที่ทางศาสนากับการพัฒนาเมืองได้ แต่อย่างไรก็ตามควรจะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ในกรณีของวัดต่างๆ รวมทั้งอาจจะศึกษาวัดที่อยู่ในเขตจังหวัดอื่นๆ ที่เริ่มมีการพัฒนา เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่และขอนแก่น หรือวัดที่ตั้งอยู่ในเขตศูนย์กลางเมืองต่างๆ

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

การวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษากรณีเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานครเท่านั้น การวิจัยต่อไปอาจจะศึกษาในประเด็น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของวัดในพื้นที่อื่น ที่อาจมีบริบทหรือเงื่อนไขที่แตกต่างกัน หรือประเด็นของการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการใช้พื้นที่ของวัดเพื่อช่วยให้ทางวัดทั้งที่เป็นเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัดที่อาจไม่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านสถาปัตยกรรมและการวางผังสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่ของวัด เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

กรมพลศึกษา. 2563. **สนามศุภชลาศัย**. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564. [Online] เข้าถึงได้จาก : <https://www.dpe.go.th/stadium-391591791792-392791791792>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2554. **พุทธศิลป์กรรม ณ วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร**. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก. กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2560. **ร้อยเรื่องราวจากรั้วจามจุรี**. [Online] เข้าถึงได้จาก : <http://www.cu100.chula.ac.th/story/364/>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2563. **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.chula.ac.th/about/overview/history/>

ชุตินา สุคันธสิริกุล. 2558. **แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยาในการวางผังวัดอินทราวาส อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่**. วารสารปณิธาน. 94-115.

เซ็นทรัลเวิลด์. 2564. **About centralworld**. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.centralworld.co.th/about-central-world/>

ตะวัน วีระกุล. 2559. **การปรับเปลี่ยนกายภาพของเขตพุทธาวาสวัดใหญ่สุวรรณาราม ข้อพิจารณาในบริบทประวัติศาสตร์ และงานช่างเพชรบุรี**. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร. 35, 145-163.

ประภัสรา นาคะ พันธุ์อาไฟ. 2561. **ปัญหาและอุปสรรคในการใช้พื้นที่เปิดโล่งของวัด กรณีศึกษา วัดราชบุรุษ ในเขตธุรกิจพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยในเขตเมืองชั้นในกรุงเทพมหานคร**. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 92-107.

พีรศรี โปวาทอง. 2563. **ประวัติศาสตร์วังใหม่ที่ปทุมวัน ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม**. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับมิถุนายน (2548). สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_10364

พรทิพย์ เรืองธรรม. 2560. **ทฤษฎีการออกแบบ Design Theory**. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3(2560) สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้จาก <http://ebook.msu.ac.th/ebook/pdf/270717114719.pdf>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุขะใจ และพระมหานภดล เตชธมโม. 2552). ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดใน กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

รองศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศนกุล. 2554. รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรม ไทย. ฉบับปรับปรุงใหม่. นนทบุรี. : โรงพิมพ์จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

วัดปทุมวนาราม. 2562. อารังพุทธศาสนา รักษาศิลปกรรม. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2564.

[Online]. เข้าถึงได้จาก : <https://watpathumwanaram.wordpress.com/>

สยามเซ็นเตอร์. 2563. ตำนานสยามเซ็นเตอร์. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้

จาก : <https://www.siamcenter.co.th/trendupdate/absolute-things-about-siamcenter/216>

สยามพารากอน. 2563 ธุรกิจสังหาริมทรัพย์สยามพารากอน สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564.

[Online]. เข้าถึงได้จาก <https://www.siampiwat.com/th/business/real-estate-development/siam-paragon>

สำนักผังเมือง. 2542. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. ฉบับปรับปรุง ครั้งที่1. สืบค้นเมื่อ 28

มกราคม 2564. [Online]. เข้าถึงได้จาก : <http://cpd.bangkok.go.th/thai-map2.html>

ศิริวิมล ศรีมีทรัพย์ และสิริมา ณ สงขลา. 2551. ความงามเชิงสัญลักษณ์ในงานภูมิสถาปัตยกรรมกับการสื่อความหมายของรูปแบบคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา. (หนังสือเรื่องเต็มการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 47, สาขาสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

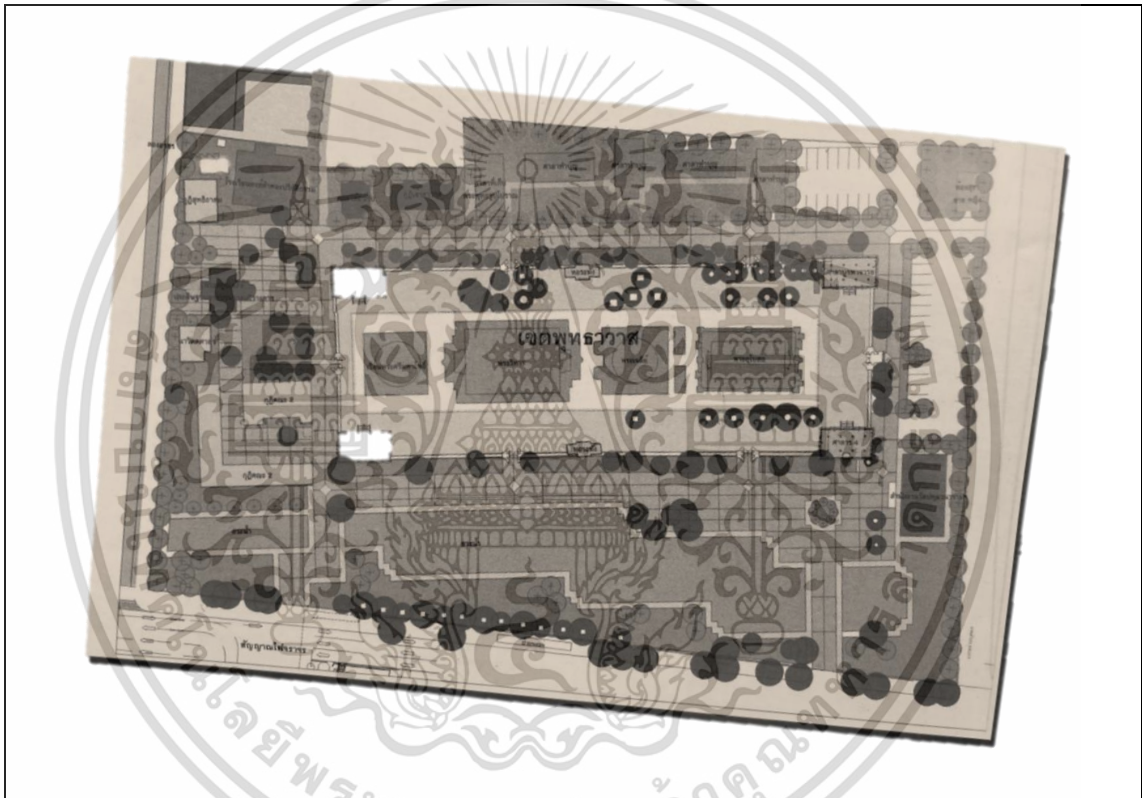
ภาคผนวก ก

แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลทั่วไป

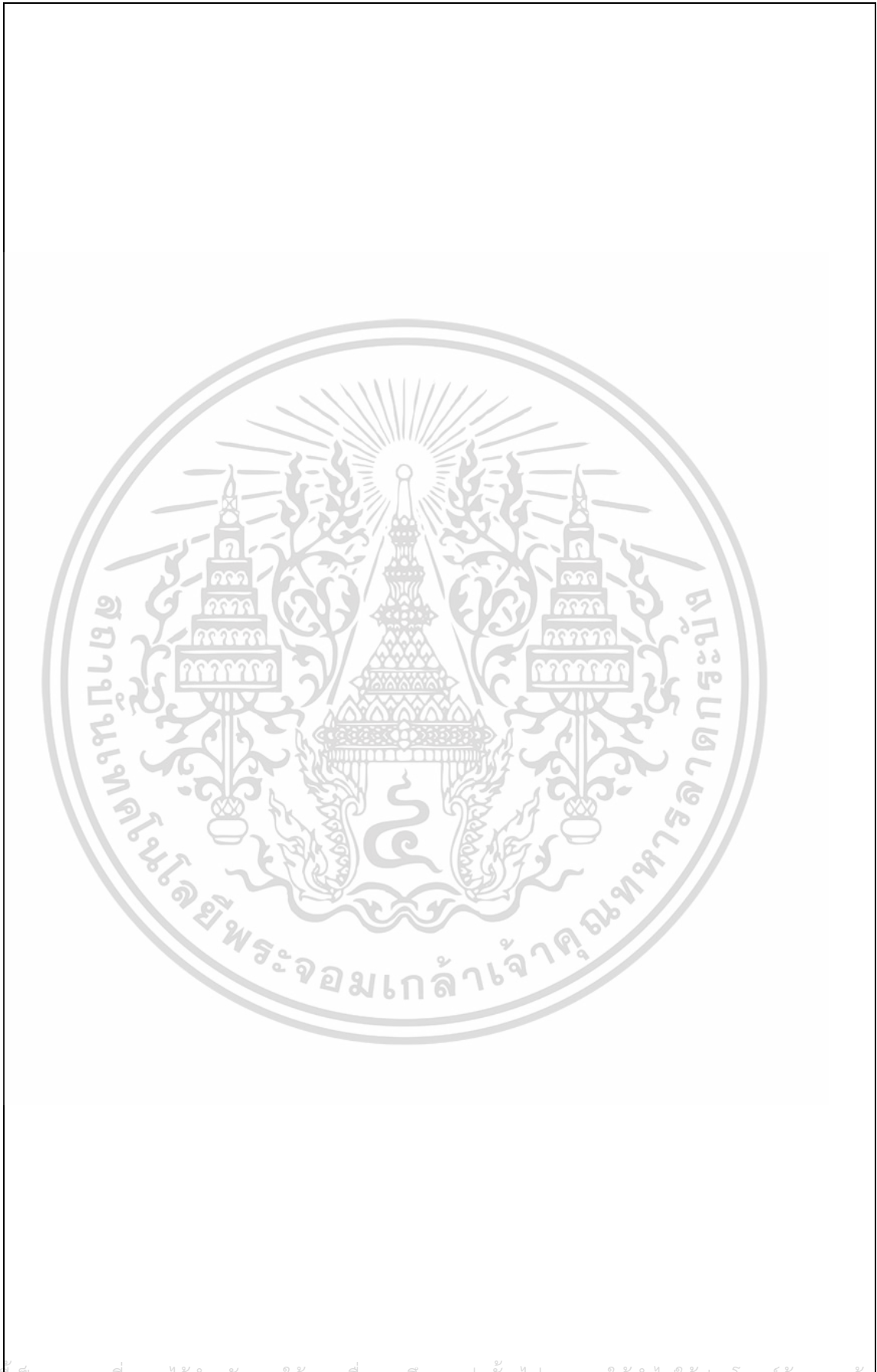
ชื่อสถานที่.....บริเวณ.....
วันที่.....เริ่มสำรวจ.....น. สิ้นสุดการสำรวจ.....น. ระยะเวลา.....

แผนผังเขตพุทธาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2550

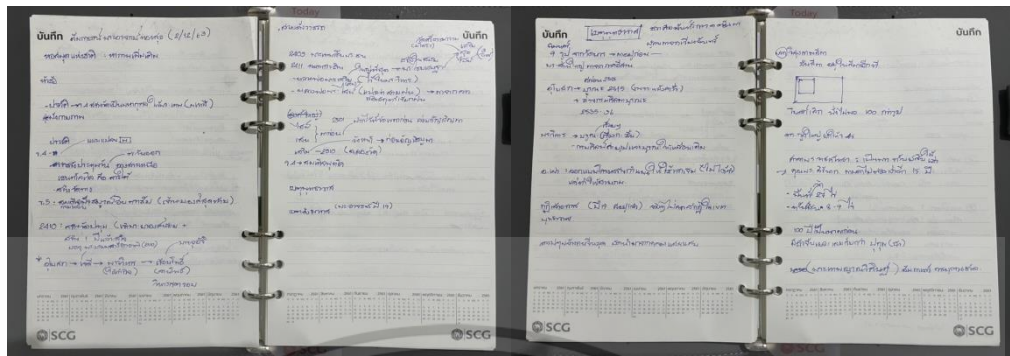
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนผังวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร (ใหม่)

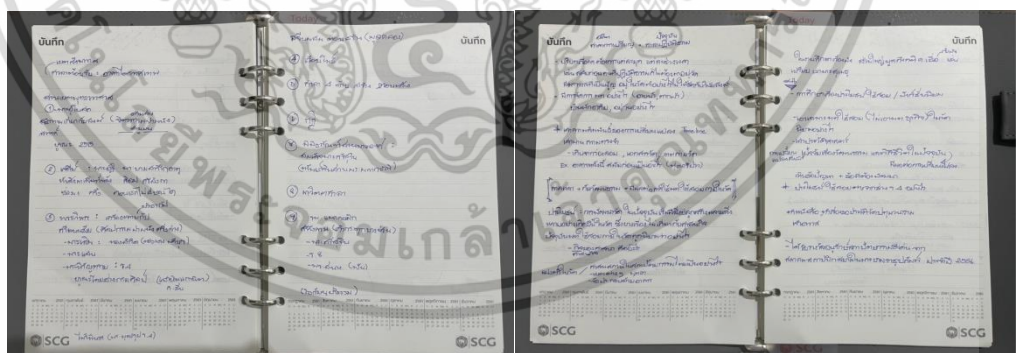

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับวงราชการในพระองค์และวงราชการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่หรือใช้ประโยชน์ที่นอกเหนือไป
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ข

รูปที่ 1 สมุดจดบันทึกการสำรวจ, สัมภาษณ์ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เกี่ยวกับประวัติและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในผังวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในวันพุธที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2563

รูปที่ 2 สมุดจดบันทึกการสำรวจ, สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และประชากรที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณชุมชนวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับประวัติและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในผังวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในวันเสาร์ที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ค

ผลการสำรวจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เรื่อง การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ชื่อนักศึกษา ฐานีญา สุภาไชยกิจ

การสำรวจได้แบ่งพื้นที่ในการสำรวจออกเป็น 3 บริเวณ คือ 1.เขตพุทธาวาส ได้แก่ 1) พระอุโบสถ 2) พระเจดีย์ 3) พระวิหาร 4) โปธิชระ (เรือนพระศรีมหาโพธิ์) 5) ศาลาพระจอมเกล้า 6) ศาลาบูรพาจารย์ 7) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 8) ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ 9) หอระฆัง 10) หอกลอง 11) กุฏิ อ้น ชูเกษ 2.เขตสังฆาวาส 1) คณะปทุมมาภิรมย์ (หมู่กุฏิเดิม) 2) กุฏิมาวิตตศาลา 3) พระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม 4) กุฏิสุทธิอาศรม 5) โรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) 6) โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปทุมวนาราม 7) อาคารเสนาสนะสงฆ์ 8) สำนักชีสงบจิตต์วัดปทุมวนาราม 9) กุฏิสังฆภัณฑ์ภิรมย์ 10) กุฏิสุวรรณเนตร 11) กุฏิเลื่อน ต้นทศน์ 12) กุฏิบุญโฮม 13) กุฏิอ่วม อ่าเจริญ 14) กุฏิ 50 ปีสุวลิยานุสรณ์ 15) กุฏิพระราชพิพัฒน์นาทร 16) อาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปทุมวนาราม 17) กุฏิพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต 18) ลานธรรม 19) ศาลาสังฆทาน 20) ร้านค้าสวัสดิการวัดปทุมวนาราม 21) ศาลาชัยสินธพ 22) ห้องน้ำสาธารณะ 23) สำนักงานวัดปทุมวนาราม 24) ศาลาชิตาภา 25) โรงไฟฟ้า 26) ศาลาไตรทศเทพ 27) อาคารครุภัณฑ์ 28) ลานจอดรถ 3. พื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ 1) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 1 2) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 2 3) กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 3 4) อาคารบริวาร 5) สำนักงานการเงินและบัญชีวัดปทุมวนาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ 6) กุฏิรับรองพระอาคันตุกะ 7) สำนักงานศาลาพระราชศรีทธา 8) ศาลาพระราชศรีทธา 9) ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติศาลาพระราชศรีทธา 10) หอฉันทศาลาพระราชศรีทธา

ผลการสำรวจพบว่าสภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แบ่งเป็น 3 บริเวณ คือ 1) เขตพุทธาวาส 2) เขตสังฆาวาส 3) เขตพื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารและพื้นที่บริเวณภายในวัด โดยมีความต้องการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลัก คือการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานและรองรับผู้ที่ต้องการเข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดที่มีจำนวนมากขึ้น มีการปรับปรุงการจัดวางตำแหน่งอาคารต่างๆให้เป็นระบบกว่าในอดีตที่มีปัญหาเรื่องความเหมาะสมของการเข้าใช้งานในพื้นที่ในเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และพื้นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ (ตารางที่1)

ตารางที่ 1 สภาพแวดล้อมของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
เขตพุทธาวาส	
<p>1. พระอุโบสถ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมของพระสงฆ์ การอุปสมบทพระภิกษุ พระสงฆ์ลงประชุมพระปฏิโมกข์ - มีขนาดพื้นที่ใช้สอยน้อยกว่าพระวิหาร เมื่อมีพิธีถวายผ้าพระกฐินจะย้ายไปทำกิจกรรมที่พระวิหารแทน เพราะรองรับจำนวนคนได้มากกว่า - พ.ศ.2518 เกิดไฟไหม้พระอุโบสถ จึงทำการบูรณะใหม่ทั้งหมด - พ.ศ.2520 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงประกอบพิธียกข้อฟ้าพระอุโบสถที่ได้ทำการบูรณะ
<p>2. พระเจดีย์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างพระอุโบสถและพระวิหาร ชั้นล่างเป็นรอยพระพุทธรูป สามารถเข้าไปสักการะได้ - ชั้นที่2 เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ - พ.ศ.2558 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โดยทำเป็นมณฑปเจดีย์ขึ้นใหม่
<p>3. พระวิหาร</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ประกอบพิธีทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น ของพระภิกษุสามเณร ทุกวันพระมีการแสดงพระธรรมเทศนา รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ประชาชนจะเข้ามานั่งฟังธรรมภายในพระวิหารเป็นหลัก ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน และใช้ประชุมพระภิกษุสามเณร เพราะพื้นที่ใช้สอยกว้างขวาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์อื่นใด

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>4. โปธิชระ (เรือนพระศรีมหาโพธิ์)</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ.2542 และพ.ศ.2545 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำเงินบริจาคจากการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานถวายเพื่อบูรณะเรือนพระศรีมหาโพธิ์ - เป็นเรือนโพธิ์ มีอาคารล้อมรอบ แบ่งเป็น 2 ชั้นในเป็นต้นศรีมหาโพธิ์ปลูกในสมัยรัชการที่ 5 - ได้ฐานพระใช้บรรจุอัฐิพระทั้ง 4 ทิศ ด้านในบรรจุอัฐิของประชาชนทั่วไปทั้ง 4 ด้านเช่นกัน สามารถเดินล้อมรอบได้ ชั้นนอกทั้ง 4 ทิศจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชี
<p>5. ศาลาพระจอมเกล้า</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - ภายในประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 4 ลักษณะที่กำลังทรงศีลในขณะเป็นฆราวาส สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสร็จเป็นประธานเททองหล่อและอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ภายในอาคาร พ.ศ. 2550 - ด้านในมีพื้นที่สำหรับพระภิกษุสงฆ์สวดพระพุทธมนต์
<p>6. ศาลาบูรพาจารย์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ด้านตรงข้ามกับศาลาพระจอมเกล้า ภายในอาคารประดิษฐานเจ้าอาวาสตั้งแต่รูปแรกจนถึงปัจจุบัน (ทั้งหมด 7 รูป) พระเถระองค์ที่สำคัญ ได้แก่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นการหล่อรูปเหมือน - ด้านในมีพื้นที่สำหรับผู้ที่ต้องการทำบุญถวายให้กับอดีตเจ้าอาวาส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>7. ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ.2550 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำเงินจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญสมทบถวายเพื่อการบำรุงวัด ด้วยการสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา - ภายในมีพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ปางประทับยืนสูงประมาณ 2 เมตร - เป็นสถานที่ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลต่างๆของทางวัด หรือใช้เป็นที่ทำบุญของประชาชนทั่วไป ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล - ขนาด 7X19 เมตร
<p>8. ศาลาเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ.2550 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำเงินจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญสมทบถวาย ด้วยการสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษา - ภายในมีพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ - เป็นสถานที่ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลต่างๆ ในวันสำคัญของทางวัด หรือเปิดให้ประชาชนเข้ามาใช้เพื่อประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล
<p>9. หอระฆัง</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ด้านตรงข้ามกับกุฏิ อ้น ชูเกษ - ติให้สัญญาณในเวลาทำวัตร สวดมนต์ ช่วงเช้าเวลา 8.30 น. ช่วงเย็นเวลา 16.00 น. ถ้าเป็นวันพระ ช่วงเช้าเวลา 9.00 น. ช่วงเย็นเวลา 17.00 น.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
10. หอกลอง 	
11. กุฏิ อ้น ชูเกษ 	<ul style="list-style-type: none"> - ก่อสร้างในสมัย รัชกาลที่ 6 เป็นกุฏิที่ไม่สามารถรื้อถอนออกจากเขตพุทธาวาสได้ เนื่องจากกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นอาคารอนุรักษ์ - ปัจจุบันใช้เป็นอาคารรับรอง ทำระบบสาธารณูปโภคใหม่ทั้งหมด เป็นอาคารรับรองแขกในโอกาสสำคัญที่ทางวัดมีงาน หรือเจ้านายเสร็จ มีห้องสงฆ์อยู่ภายใน
เขตสังฆาวาส	
1. คณะปทุมมาภิรมย์ (หมู่กุฏิเดิม) 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มแรกเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร ตัวอาคารมีลักษณะเป็นตัวแอล มี 2 ชั้น ชั้นละ 8 ห้อง ด้านล่างเป็นโถงโล่ง เป็นที่ไหว้พระสวมนต์ ปัจจุบันไม่ได้ใช้งาน มีแผนพัฒนาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดปทุมวนาราม
2. กุฏิมาวิตตศาลา 	<ul style="list-style-type: none"> - สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระราชทานทุนในการสร้าง ในอดีตเป็นที่พักพระภิกษุสามเณร - พ.ศ.2563 มีการบูรณะใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรณีใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>3. พระสถูปราชสกุลมหิตล โรงเรียนพระปริยัติธรรม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สมัยก่อนเดิมชื่อ “โรงเรียนพระปริยัติธรรม” บนชั้น 2 เป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร เพราะมีจำนวนไม่มากนัก ชั้นล่างเปิดโล่ง ไม่ได้ปิดทึบอย่างในปัจจุบัน - ปัจจุบันชั้นบนประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ด้านในส่วนพระเจดีย์เป็นที่บรรจุพระสรีรางคารของสมเด็จพระบรมราชชนก รวมถึงรัชการที่ 8 และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี - พ.ศ.2524 เริ่มมีพิธีวางพวงมาลาของหน่วยงาน สถาบันการศึกษา ศูนย์การค้า และโรงเรียนในเขตปทุมวันในวันที่ 24 กันยายน ของทุกปีเนื่องในวันมหิตล
<p>4. กุฏิสุทธਿਆสม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - ในอดีตเป็นที่พักพระภิกษุสามเณร - มีการบูรณะใหม่ในปีพ.ศ.2563 เป็นอาคาร 2 ชั้น ด้านล่างเปิดโล่ง
<p>5. โรงเรียนหงส์ลำพองปริยัติธรรม (มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก)</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2539 เป็นอาคารสูง 3 ชั้น เริ่มแรกเป็นโรงเรียนของพระภิกษุสามเณร ใช้สำหรับเรียนนักธรรม บาลี - พ.ศ.2529 จัดตั้งมูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นพระบรมราชานุสรณ์แห่งสมเด็จพระบรมราชชนก - พ.ศ.2559 ได้ยกเลิกการเรียนการสอน ย้ายไปยังโรงเรียนพระปริยัติธรรมแทน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>6. โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปฐมวนาราม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพระราชประสงค์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการจัดสร้างอาคารเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ทางวัดได้จัดหางบประมาณในการก่อสร้างอาคาร โดยการทอดผ้าป่า - พ.ศ.2559 จัดสร้างอาคาร - 6 กันยายน พ.ศ.2560 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสร็จเปิดอาคาร - เป็นที่เรียนนักระรมและบาลีของพระภิกษุ สามเณร
<p>7. อาคารเสนาสนะสงฆ์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - 6 กันยายน พ.ศ.2560 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสร็จเปิดอาคารเสนาสนะสงฆ์ - เป็นอาคาร 3 ชั้น ชั้นล่าง: เป็นที่จอดรถใต้ดิน จอดได้ประมาณ 50 คัน - ชั้น 1: ประกอบด้วยห้องบำเพ็ญกุศล 2 ห้อง (ห้องพิธีการ1-2), ห้องฉันภัตตาหารรองรับได้ประมาณ 100 รูป, ห้องครัว, ห้องเตรียมอาหาร, ห้องน้ำพระสงฆ์, ห้องน้ำบุคคลทั่วไป (หญิง, ชาย, คนพิการ) - ชั้น 2-3: เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร ห้องพักสำหรับพระเถระผู้ใหญ่ มีขนาด 6x7 เมตร จำนวน 12 ห้อง, ห้องพักสำหรับพระอนุเถระ มีขนาด 4x7 เมตร จำนวน 20 ห้อง, ห้องพักสำหรับสามเณร จะมีเตียง 2 ชั้นทั้งหมด 4 เตียง มีจำนวนพระภิกษุ สามเณรที่พักประจำ จำนวน 80 รูป, ห้องปฐมพยาบาลของโรงพยาบาลสินแพทย์ มีเตียงสำหรับผู้ป่วย 5 เตียง ห้องสมุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>8. สำนักชีสงบจิตต์วัดปทุมวนาราม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างเมื่อปีพ.ศ.2520 - ปัจจุบันมีแม่ชีอาศัยอยู่ไม่เกิน 15 คน
<p>9. กุฏิสังฆภัณฑ์ภิรมย์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นใหม่เมื่อปีพ.ศ.2559 เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
<p>10. กุฏิสุวรรณเนตร</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
<p>11. กุฏิเลื่อน ต้นทัศน์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 - เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร องค์ปัจจุบัน เป็นกุฏิ 2 ชั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
12. กุฏิบุญโฮม 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
13. กุฏิอ่วม อำเจริญ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร สร้างขึ้นใหม่ปี พ.ศ.2540
14. กุฏิ 50 ปีสุวสิยานุสรณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2540 เป็นอาคาร 2 ชั้น - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
15. กุฏิพระราชพิพัฒนาร 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2542 เป็นอาคาร 4 ชั้น - ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปยังเว็บไซต์ใด ๆ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>16. อาคารอเนกประสงค์ 130 ปี วัดปทุมวนาราม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - แรกเริ่มเป็นศาลาไม้ชั้นเดียว พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จะเสด็จมาฟังเทศน์ - พ.ศ.2530 ได้สร้างอาคารหลังใหม่ทดแทนมี 4 ชั้น เนื่องจากพระภิกษุและสามเณรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้ที่พักไม่เพียงพอ จึงได้สร้างเป็นอาคารที่พักของพระภิกษุ สามเณรที่อยู่ประจำ และพระเถระผู้ใหญ่ที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด
<p>17. กุฏิพิพิธภัณฑพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - ในอดีตอาคารอยู่ติดกับเขตพุทธาวาส มีทางเดินคืบแคบ ไม่เป็นระเบียบ จึงมีการรื้อถอนอาคารให้อยู่ในเขตสังฆาวาส - พ.ศ.2563 ปรับปรุงเป็นอาคารพิพิธภัณฑพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เนื่องจากพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโตได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก - เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นห้องสมุด ภายในแบ่งออกเป็น 7 โซนบอกเล่าเรื่องราวของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
<p>18. ลานธรรม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2542 ฝั่งซ้ายมือของลานธรรมเป็นสระน้ำ แรกเริ่มเป็นสระบัว มีประชาชนนำเต้ามาปล่อยจึงทำให้บัวลดน้อยลงมาก - ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นสถานที่ให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาไหว้พระทำบุญ อยู่ทางด้านหน้าติดกับที่จอดรถของวัด
<p>19. ศาลาสังฆทาน</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2545 - เป็นอาคารให้ประชาชนได้ใช้ทำบุญ ถวายสังฆทาน เปิดทำการเวลา 7.30 น. – 17.00 น.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>20. ร้านค้าสวัสดิการวัดปทุมวนาราม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2545 - อยู่ทางด้านหน้า ฝั่งประตูทางออกของวัด เป็นร้านค้าขายเครื่องสังฆทานสำหรับประชาชนที่ต้องการทำบุญ ถวายสังฆทานแต่ไม่ได้เตรียมของมาถวาย
<p>21. ศาลาชัยสินธพ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2528 - เป็นสถานที่ทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ งานมงคลงานอวมงคล และใช้เป็นที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลสำหรับพระเถระผู้ใหญ่
<p>22. ห้องน้ำสาธารณะ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2545 - เป็นห้องน้ำสาธารณะ สำหรับประชาชนที่เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัด ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างศาลาชัยสินธพและอาคารสำนักงานวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>23. สำนักงานวัดปทุมวนาราม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เดิมเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างโดยท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาล ปัจจุบันเป็นที่ทำการอาคารสำนักงานวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร - แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สำนักงานเจ้าคณะภาค 10 2) สำนักงานส่วนกลาง 3) สำนักงานเจ้าคณะภาค 9 - ใช้สำหรับติดต่อสอบถามและดูแลการปกครองของคณะสงฆ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>24. ศาลาซิทาภา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2532 - เป็นศาลาสำหรับบำเพ็ญกุศลและเก็บอุปกรณ์ เช่น เสื่อ อาสนะ
<p>25. โรงไฟฟ้า</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2546 - อาคารควบคุมระบบไฟทั้งหมดภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>26. ศาลาไตรทศเทพ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มแรกเป็นอาคารที่ประชาชนมาสร้างถวายใช้บรรจุกระดูกของเจ้านาย - พ.ศ.2530 ทางวัดได้ปรับปรุงอาคารขึ้นใหม่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เช่น ใช้ในการทำบุญ
<p>27. อาคารครุภัณฑ์</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2562 - ใช้เก็บครุภัณฑ์ของวัด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมนาราม ราชวรวิหาร
28. ลานจอดรถ 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่จอดรถยนต์ อยู่บริเวณด้านหน้าอาคารสำนักงาน สามารถจอดได้ประมาณ 20 คัน
	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์ บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัด สามารถเข้ามาจอดได้ เสียค่าบริการ 20บาทต่อวัน - มีแผนปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และภูมิทัศน์ ในปีพ.ศ. 2565
เขตทรัพย์สินพระมหากษัตริย์	
1. กุฏิฉลองศรัทธา หลังที่ 1 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2535 - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์
2. กุฏิฉลองศรัทธา หลังที่ 2 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2535 - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
3. กุฏิฉลองศรีทธา หลังที่ 3 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2535 - เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์
4. อาคารบริหาร พระราชพิพัฒน์นารถ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - เป็นอาคารสำหรับบวชพระใหม่ 10 - 20 รูป
5. สำนักงานการเงินและบัญชีวัดปทุมวนาราม/ อาคารรับรองพระนวกะ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - เป็นอาคาร 2 ชั้น ใช้สำหรับดูแลจัดการด้านการเงินของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
6. กุฏิรับรองพระอาคันตุกะ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - เป็นที่พักรับรองสำหรับพระอาคันตุกะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>7. สำนักงานศาลาพระราชศรีทธา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - ใช้สำหรับประชาสัมพันธ์และติดต่อสอบถามสำหรับผู้ที่ต้องการร่วมปฏิบัติธรรมกับทางวัด
<p>8. ศาลาพระราชศรีทธา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มแรกเป็นศาลามุงจาก 2 หลัง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม อบรมของประชาชนทั่วไป มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา - พ.ศ.2533 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระประสงค์ให้จัดสร้างศาลาพระราชศรีทธา - เป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่าง: อยู่ใต้ดินเป็นที่พักของผู้ที่มาปฏิบัติธรรม และเป็นห้องเก็บของ ชั้น 2: เป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรม อบรม ทำวัตรเช้า-เย็น
<p>9. ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติศาลาพระราชศรีทธา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - ห้องน้ำสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในศาลาพระราชศรีทธา แยกเป็นห้องชาย-หญิง มีทั้งห้องน้ำและห้องอาบน้ำฝั่่งละ 20 ห้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

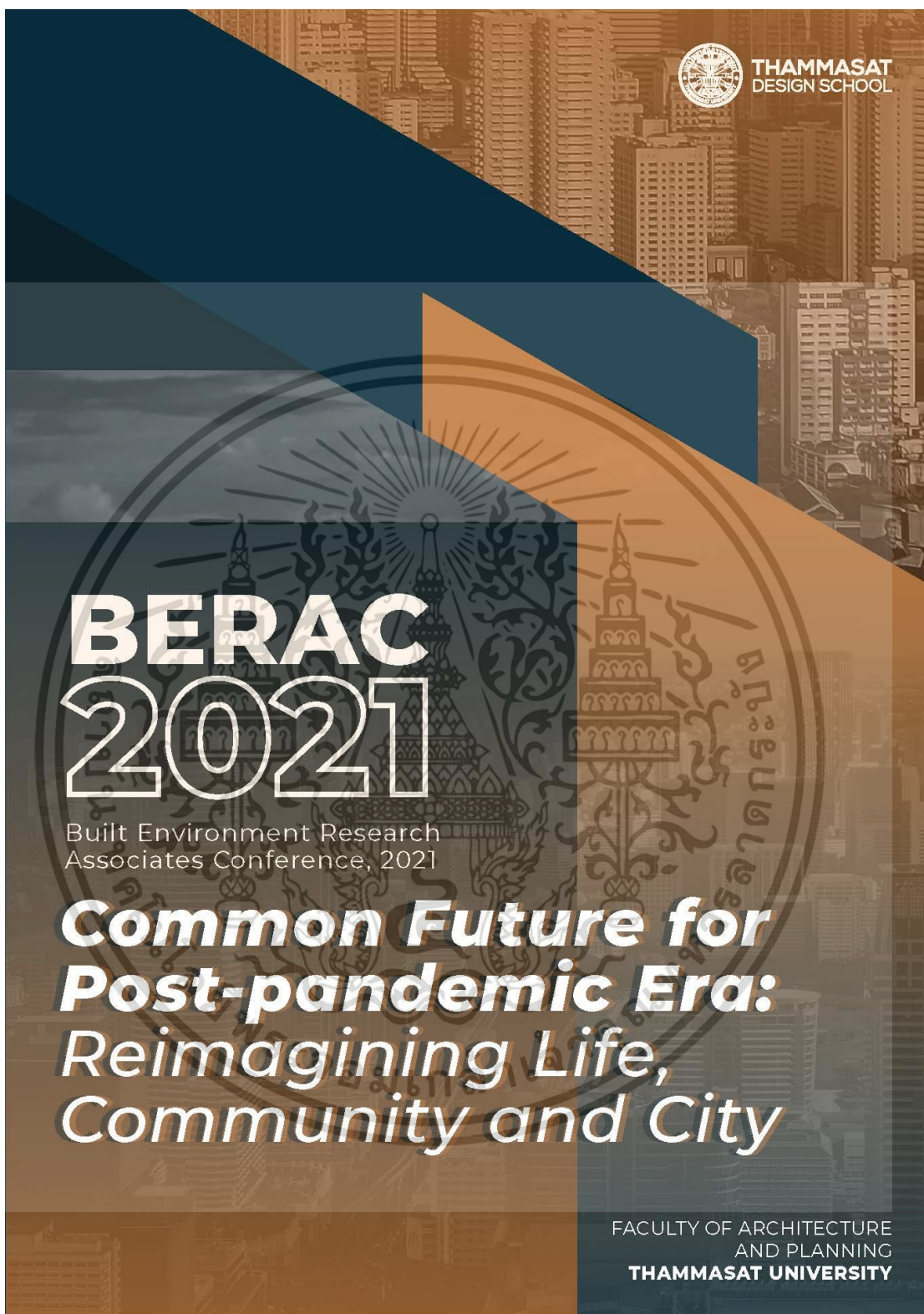
ตารางที่ 1 (ต่อ)

บริเวณ	รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายใน วัดปฐมวนาราม ราชวรวิหาร
<p>10. หอฉันศาลาพระราชศรีธา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มแรกสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2536 - ปรับปรุงใหม่ปีพ.ศ. 2560 - เป็นส่วนรับประทานอาหารของผู้ปฏิบัติธรรม ในบริเวณด้านหลังเบ้ส่วนห้องครัว ส่วนห้องอุ่นอาหารพระ และห้องพระ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Built Environment Research Associates Conference 2021 (BERAC2021)

Copyright © 2021

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121
โทร. 0-2986-9605-6 โทรสาร. 0-2986-8067
<http://www.tds.tu.ac.th>

ISBN: 978-974-466-500-3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอย
ภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
STUDY OF DEVELOPMENT AND TRANSFORMATION OF THE LIVING SPACE IN
PATHUMWANARAM RATCHAWORAWIHAN TEMPLE, PATHUMWAN, BANGKOK

ฐานิยา สุภาไชยกิจ¹ และณิณทร์ รักษวงวาน²

THANEYYA SUPACHAIKIT¹ and YANIN RAKWONGWAN²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

62602021@kmitl.ac.th¹, yanin.ru@kmitl.ac.th²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของการใช้สอยพื้นที่ภายในวัดในแต่ละยุคสมัย แต่ละช่วงเวลา และยังคงดำรงไว้ซึ่งลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 2) เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร 3) เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สังเกต และการสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มและสร้างประเด็นหลักๆ และเรียงลำดับความสำคัญตามกาลเวลา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผลการสำรวจพบว่า พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ถูกปรับปรุงพื้นที่ และอาคารประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองในด้านประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนไป มีปัจจัยมาจาก สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่สำคัญ ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ภายในเขตพุทธาวาส ซึ่งเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการฟื้นฟูและส่งเสริมความรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เริ่มมีการขยายเขตแดนด้านตะวันออกของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีการสร้างถนนสระปทุม(ถนนพระรามที่1) สำหรับรองรับการเติบโตของเมืองในอนาคต เพื่อความสะดวกสบายในการเดินทางและการสื่อสาร รวมถึงการเดินทางน้ำที่เป็นแรงจูงใจสำคัญในการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองใหม่แห่งนี้ เพื่อเป็นจุดหลักสำหรับกิจกรรมทางสังคมและศาสนา การพัฒนาพื้นที่ปทุมวันยังคงดำเนินต่อไปในรัชกาลต่อมา บริเวณของพื้นที่โดยรอบปทุมวัน มีการสร้างอาคาร พระตำหนักต่างๆจำนวนมาก แต่ปัจจุบันปทุมวันเป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญ มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมสมัยนิยมของไทย และยังเป็นเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่มีราคาที่ดินสูงที่สุด พื้นที่วัดบางแห่งจึงได้ถูกแบ่งเพื่อทำการพาณิชย์กรรม ก่อสร้างอาคารศูนย์การค้า และอาคารราชการประโยชน์ วัดปทุมวนารามราชวรวิหารได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยของวัดเพื่อให้เข้ากับวิถีของสังคมร่วมสมัย ที่มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และยังคงมีข้อจำกัดพุทธบัญญัติบางประการที่ต้องยึดถือไว้

คำสำคัญ: วัด, พัฒนาการ, การเปลี่ยนแปลง, พื้นที่ใช้สอย

Abstract

This research is to study the development and transformation of the usable area within the Pathumwanaram Temple to understand the phenomena of the use of space within the temple in each period and to maintain the characteristics. The purpose of this study is 1) to study the transformation of the usable space in the master plan of Pathumwanaram temple 2) to study the management of usable area and the limitations in the management of usable area in Pathumwanaram Temple 3) to study limitation in utilization of land use development of Pathumwanaram temple. This research is a qualitative research. This research collect data by observation and interview method. The data analysis was analyzed by content analysis technique and

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ฐานิยา สุภาไชยกิจ และญาณินทร์ รั้ววงศ์วาน

information editing of timeline of utilization of land use in Pathumwanaram Temple's area, Pathumwan District, Bangkok The results of the research showed that the development and changes of the usable space within the Pathumwanaram Temple. The temple's area and buildings were renovated for respond various activities and need that occur in the temple. The factors of physical transformation are due to the causes of socioeconomic conditions, but the temple tries to maintain its identity. Preserving the valuable cultural heritage within the Phutthawanaram temple's area It is the need of King Mongkut's desire that to restore and promote the prosperity and stability of Buddhism. King Mongkut has expanded the eastern area of Bangkok and has built Sa Pathum Road to support future urban growth. The development of Pathumwan area continued in the following reigns. In area surrounding Pathumwan, there are many buildings which are for the royal court. Nowadays, Pathumwan area is an important business center which are influencing Thai popular culture and the highest land price in Bangkok. Some temple areas are therefore divided for commercial purposes such as to construction of shopping malls and public utility buildings Pathumwanaram Temple has changed the utilization of area use to respond the way of contemporary society, but there are still restrictions arising from religious requirements.

Keywords: Temple, Development, Transformation, Usable area

1. บทนำ

แนวคิดเรื่องประโยชน์ใช้สอยนิยม (Functionalism) เป็นแนวคิดทางสถาปัตยกรรมที่เริ่มขึ้นในยุคสมัยใหม่ในช่วงราวปลายปีคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการออกแบบอาคารให้ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยของผู้ใช้งาน โดยลดความสำคัญของการตกแต่งประดับประดา (พรทิพย์ เรืองธรรม, 2560) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังคงเป็นที่ยอมรับในยุคปัจจุบัน สำหรับอาคารหรือสถาปัตยกรรมที่มีการก่อสร้างก่อนช่วงเวลาคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงแม้จะมีจุดประสงค์ในการใช้งานเช่น เพื่อเป็นอาคารทางราชการ เพื่อเป็นอาคารทางราชการ แต่การเน้นประโยชน์ใช้สอยยังไม่ชัดเจน ความน่าสนใจของปรากฏการณ์ดังกล่าวคือ อาคารที่มีการก่อสร้างหรือออกแบบก่อนที่จะมีแนวคิดเรื่องประโยชน์ใช้สอยนิยม (Functionalism) จะมีการปรับตัวอย่างไรในช่วงเวลาปัจจุบัน

วัด เป็นอาคารสถานที่ที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์และมีประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า เมื่ออัตราการเพิ่มของประชากรในกรุงเทพมหานครที่มากขึ้น การพัฒนาด้านเทคโนโลยี การคมนาคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน สำนักผังเมืองจึงได้มีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการเมืองให้เป็นระบบ ตามนโยบายการพัฒนาเมืองตามพื้นที่และแบ่งกลุ่มเพื่อการพัฒนาตามศักยภาพ ซึ่งเขตปทุมวันจัดอยู่ในกลุ่มเขตศูนย์กลางธุรกิจ (สำนักผังเมือง, ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวง ฉบับที่ 414, พ.ศ. 2542) ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางสังคม จึงเป็นเครื่องกำหนดบริบทโดยรอบของพื้นที่ภายในวัดที่อยู่ใจกลางแหล่งธุรกิจ ดังมีความต้องการพัฒนา ปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของวัดนั้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในผังบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่ใช้สอยและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สังเกต และการสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มและสร้างประเด็นหลักๆ และเรียงลำดับความสำคัญตามกาลเวลา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.1 กรณีศึกษา และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กรณีศึกษา เฉพาะกรณีศึกษาวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ 1) บุคลากรภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นบุคลากรที่ดูแลเรื่องกายภาพภายในวัด อายุการทำงานอย่างน้อย 10 ปี และจำนวนอย่างน้อย 5 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับวัด คือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำงานภายในวัด 2) ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอยในฝั่งบริเวณวัด 2. เอกสารประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับฝั่งบริเวณพื้นที่ใช้สอยภายในวัด อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สมุดจดบันทึก กล้องโมโตโรต้าที่มีมือถือ และแอปพลิเคชันบันทึกเสียงในโทรศัพท์มือถือ

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ บันทึกภาพ รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในฝั่งบริเวณวัด นำมาวิเคราะห์เนื้อหาที่พบ เรียบเรียง เปรียบเทียบ และสร้างประเด็นหลัก

4. ผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

4.1 พัฒนาการของฝั่งวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร

รูปที่ 1 แสดงรูปภาพฝั่งวัดปทุมวนารามในอดีตและปัจจุบัน

ฝั่งวัดในอดีตมีการจัดวางผังไม่เป็นสัดส่วน แตกต่างกับฝั่งปัจจุบันในพื้นที่แต่ละส่วนถูกแบ่งออกจากกันอย่างชัดเจนทั้งในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส

จากการสำรวจลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยแบ่งตามลำดับช่วงเวลาของเหตุการณ์สำคัญ ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น ถึงปัจจุบัน พบว่า การเริ่มก่อสร้างวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ในรัชกาลที่ 4 ตรงกับพ.ศ.2400 - พ.ศ.2410 ในระยะเวลา 30 ปีต่อมา วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารชำรุดทรุดโทรม จึงเริ่มมีการปฏิสังขรณ์ขึ้นครั้งแรก สมัยรัชกาลที่ 5 ตรงกับ พ.ศ.2443 -พ.ศ.2452 และมีการปฏิสังขรณ์ในรัชกาลต่อมา รวมทั้งมีการพัฒนาพื้นที่โดยรอบปทุมวันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ประโยชน์ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เข็ลยกายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ฐานิยา สุภาไชยกิจ และณัฒนัร รัวักควาน

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ	
	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบ	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
2400-2410 (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 4)	<p>-เริ่มก่อสร้างถนนระปฐม (ถนนพระรามที่1) เชื่อมต่อกับถนนบำรุงเมืองกับพระราชวังปทุมวันและวัดปทุมวนาราม</p> <p>-สร้างพระราชวังปทุมวัน: ริมคลองแสนแสบใกล้วัดปทุมวนาราม เพื่อเป็นที่เสด็จประพาสของรัชกาลที่ 4 และให้เป็นที่พักผ่อนของประชาชน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554)</p>	<p>-รัชกาลที่ 4 เริ่มก่อสร้างวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร</p> <p>รูปที่ 2 วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ปลายสมัยรัชกาลที่ 4</p>
2420-2452 (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 5)	<p>-ถนนระปฐมก่อสร้างเสร็จในรัชกาลที่ 5</p> <p>-พ.ศ. 2424 รัชกาลที่ 5 ก่อสร้างพระตำหนักหออวัง "วังใหม่" (วังวินด์เซอร์)</p> <p>รูปที่ 3 ตำหนักวังใหม่ มองจากทิศเหนือ</p> <p>-พ.ศ. 2439 โรงเรียนแผนกที่ กระทรวงเกษตราธิการ รัชกาลที่ 5 มีพระบรมราชานุญาตให้โรงเรียนการแผนที่ของการแผนที่ย้ายมาตั้งที่วังใหม่ ปัจจุบันเป็นสนามกีฬาแห่งชาติ</p> <p>รูปที่ 5 โรงเรียนแผนที่ กระทรวงเกษตราธิการ</p> <p>-พ.ศ. 2445 รัชกาลที่ 5 จัดตั้งสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน และเปลี่ยนเป็น "โรงเรียนมหาดเล็ก" โดยใช้พระราชวังปทุมวันเป็นอาคารเรียน (พีรศรี ไพวทอง, 2563)</p>	<p>-พ.ศ. 2442 รัชกาลที่ 5 ปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ขึ้นครั้งแรก โดยพระครูปทุมธรรมาคา และขอเครื่องไม้และเสาที่ปลูกสร้างพระราชวังปทุมวัน ในส่วนโรงละครตึก และตำหนักแก่ง ที่ยังใช้งานได้มาใช้ในการปฏิสังขรณ์วัด ทำการขุดคูรอบวัด ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ก่อถนน โบกปูน ปลูกกุฎี 1 หลัง ปฏิสังขรณ์อุ่มประดู สร้างศาลาครอบถนนน้ำวัด</p> <p>รูปที่ 4 ประดูตำหนัก เขตพุทธาวาส ภาพถ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5</p> <p>-2443-2445 พระครูปทุมธรรมาคา ทำการขุดดินทำคันได้ ปฏิสังขรณ์ศาลากักแห้งแก้ว ด้านทิศตะวันออกหน้าพระอุโบสถ สร้างหอสำหรับไว้พระพุทธรูป ทำอุ่มประดูนอกกำแพงริมถนนหลวงด้านทิศใต้ ปลูกศาลาการเปรียญ 1 หลัง</p> <p>-พ.ศ. 2448 พระครูปทุมธรรมาคา ถวายรายงานการปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ได้แก่ การสร้างหนังสือ (วัดปทุมวนาราม, 2562)</p> <p>นำปัจจัยไปใช้ในการปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ	
	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบ	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
2420-2452 (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 5)		 <p>รูปที่ 6 ภาพถ่ายพระเจดีย์วัดปทุมวนาราม นายคาร์ล ดอห์ริง สถาปนิกชาวเยอรมัน 2449 -พ.ศ.2450 พระธรรมวโรจน์ ปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ได้แก่ พระวิหาร พระเจดีย์ กำแพงแก้ว ซุ้มประตู -พ.ศ.2452 พระธรรมวโรจน์ ปฏิสังขรณ์ กุฏิหมู่ นอก กำแพงแก้วด้านทิศตะวันตก ก่อเป็นตึก 2 ชั้น -พระบัญชาพิศาลเถรเดิมขอพระบรมราชานุญาต จำหน่ายอัฐนุพระราชวังปทุมวัน เพื่อนำปัจจัยไปใช้ ในการปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม</p>
2459-2468 (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 6)	<p>-พ.ศ.2459 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: รัชกาลที่ 6 พระราชทานพระราชวังปทุมวัน ให้ประดิษฐานขึ้น เป็น "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (สถาบันอุดมศึกษา แห่งแรกของไทย) รวมทั้งพื้นที่โดยรอบเป็นสมบัติของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .2563)</p> <p>รูปที่ 7 รัชกาลที่ 6 สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459</p>	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ฐานิยา สุภาไชยกิจ และณัฏฐินันท์ ธิวงษ์ควาน

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ	
	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบ	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
2459-2468 (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 6)	<p>-วังสระปทุม: สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงสร้างพระตำหนักขึ้น ณ วังสระปทุม และเสด็จประทับเป็นการถาวรตลอดพระชนม์ชีพพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดชม กรมขุนสงขลานครินทร์ และครอบครัว ปัจจุบันวังสระปทุมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1: ที่ประทับ ส่วนที่ 2: เป็นพื้นที่ให้เข้าสร้างศูนย์การค้า สยามดิสคัฟเวอรี, สยามเซ็นเตอร์ และสยามพารากอน</p> <p>รูปที่ 8 พระตำหนักใหญ่ วังสระปทุม</p> <p>-พ.ศ.2462 วังเพ็ชรบูรณ์: เดิมเป็นพระราชวังปทุมวัน ในรัชกาลที่ 4 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมขุนนันทบุรีนฤนาถเสด็จกลับจากศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังปทุมวัน นี้ว่า "วังเพ็ชรบูรณ์"</p> <p>รูปที่ 9 วังเพ็ชรบูรณ์</p>	
2469-ปัจจุบัน (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 7 ถึง ปัจจุบัน)	<p>-พ.ศ.2478 สนามกีฬาแห่งชาติ (สนามศุภชลาศัย): ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นาวาโท หลวงศุภชลาศัย อธิบดีกรมพลศึกษา ทำสัญญาเช่าที่ดินบริเวณวังใหม่ และทำการรื้อถอนพระตำหนัก รวมถึงอาคารหอพักนิสิตโดยรอบ เพื่อก่อสร้างกรีฑาสถานแห่งชาติ สร้างเสร็จในปี 2481 ใช้เป็นที่ทำการสอนของโรงเรียนพลศึกษาและกรมพลศึกษา (พิธีศรี โปหาทอง, 2563)</p>	<p>- พ.ศ.2469 สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (พระราชบิดา ร.4) ทรงสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับการศึกษาระบบธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร และได้เสด็จมาทรงบรรจุพระสังฆการี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดชม กรมหลวงสงขลานครินทร์ ไว้ในพระเจดีย์ศรีองค์ที่มุกข์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เมื่อ พ.ศ. 2473</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ	
	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบ	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
2469-ปัจจุบัน (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 7 ถึง ปัจจุบัน)	 <p>รูปที่ 10 สนามศุภชลาศัยเมื่อแรกสร้าง</p> <p>-พ.ศ.2533 บริษัท วังเพ็ชรบูรณ์ จำกัด โดยอุเทน เตชะไพบูลย์ ได้เช่าที่ดินไปสร้างเป็นห้างสรรพสินค้าเวสต์เทรคเซ็นเตอร์ และปัจจุบันกลุ่มเซ็นทรัลได้ปรับปรุงใหม่เป็นเซ็นทรัลเวสต์</p> <p>รูปที่ 12 เซ็นทรัลเวสต์</p> <p>-พ.ศ.๒๕๕๒ เปิดทำการสถานีสยาม รถไฟฟ้าบีทีเอส ตั้งอยู่ตรงจุดกึ่งกลางของสยาม ระหว่างศูนย์การค้าสยามดิสคัฟเวอรี, สยามเซ็นเตอร์ และสยามพารากอนกับสยามสแควร์ ยกระดับเหนือถนนพระรามที่ 1 ในพื้นที่แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร</p> <p>รูปที่ 13 สถานีสยาม</p>	 <p>รูปที่ 11 โรงเรียนพระปริยัติธรรม</p> <p>-พ.ศ.247 ท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาล ทรงสร้างโรงเรียนวัดปทุมวนาราม (ปัจจุบันเป็นที่ทำการอาคารสำนักงานวัดปทุมวนาราม)</p> <p>-พ.ศ.2518 เกิดไฟไหม้พระอุโบสถ จึงทำการบูรณะใหม่ทั้งหมด</p> <p>-พ.ศ.2520 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงประกอบพิธียกข่อฟ้าพระอุโบสถที่ได้ทำการบูรณะ</p> <p>-พ.ศ.2533 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานทรัพย์สร้างศาลาพระราชศรัทธา</p> <p>รูปที่ 14 ภายนอกและภายในศาลาพระราชศรัทธา</p> <p>-พ.ศ.2534 บูรณะปฏิสังขรณ์โดยกรมศิลปากร</p> <p>-พ.ศ.2546 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงโปรดให้สร้างโรงเรียนวัดปทุมวนารามขึ้นใหม่</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ฐานิยา สุภาไชยกิจ และณัฏฐาเนตร์ รัตวงค์วาน

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แขวงปทุมวัน กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ	
	การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริบทโดยรอบ	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
2469-ปัจจุบัน (ช่วงสมัย รัชกาลที่ 7 ถึง ปัจจุบัน)		 <p>รูปที่ 15 โรงเรียนวัดปทุมวนาราม</p> <p>-พ.ศ. 2548 บูรณปฏิสังขรณ์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ในโอกาสที่ รัชกาลที่ 9 ทรงเจริญครบ 84 พรรษา สนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ภาคเอกชนต่างๆ ได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร</p> <p>-พ.ศ. 2563 บูรณปฏิสังขรณ์สนับสนุนจากสำนักงาน ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์</p> <p>1) บูรณะกำแพงแก้ว และทางเดินรอบเขตพุทธาวาส ที่ เกิดจากการทรุดตัวของดิน</p> <p>2) บูรณะพิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น เกิดจากการชำรุด ทรุดโทรม</p> <p>3) ขยายพื้นที่จอดรถเพิ่มเติม</p> <p>รูปที่ 16-18 บูรณะอาคารและพื้นที่ภายในวัด</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. การอภิปรายผลการวิจัย สรุป และข้อเสนอแนะ

5.1 การอภิปรายผลการวิจัย

จากการสำรวจลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งบริบทโดยรอบวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร และพื้นที่ภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร จากการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคลากรในวัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณโดยรอบวัด พบว่า วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่บริบทโดยรอบและพื้นที่ใช้สอยภายในวัด อันมีสาเหตุมาจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชการที่ 5 เพื่อให้เท่าทันตามแบบตะวันตก มีแนวคิดในการขยายพัฒนาที่ดินในเขตปทุมวัน เริ่มมีการปลูกสร้างอาคารสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ในสถาปัตยกรรมไทย การบูรณปฏิสังขรณ์วัดจึงเกิดขึ้น โดยเริ่มจากในส่วนของอาคารเสนาสนะต่างๆ ทั้งพระอุโบสถ พระเจดีย์ กุฏิ ปลูกสร้างศาลาการเปรียญ มีการก่อสร้างถนน ในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่มีการบันทึกข้อมูลในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร แต่อย่างใด มีเพียงการพัฒนาพื้นที่บริบทโดยรอบวัดเท่านั้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 การบูรณปฏิสังขรณ์วัดจึงเกิดขึ้นอีกครั้ง โดยสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยกาเจ้า ทรงสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม เริ่มมีการสร้างโรงเรียนวัดปทุมวนาราม โดยท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาลและในสมัยรัชกาลที่ 9 เกิดไฟไหม้พระอุโบสถ จึงทำการบูรณะใหม่ทั้งหมด มีการจัดการแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน เช่น การปรับเปลี่ยนอาคารบางหลังเพื่อให้อบอบสนองต่อการใช้งาน มีการก่อสร้างศาลาพระราชศรีท้าวและสวนป่า เพื่อให้เป็นพื้นที่ในการอบรมและปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการเจริญสติ สมาธิ และความสงบเย็น ที่หาได้ยากนักในเขตเมืองใหญ่ และเนื่องจากมีผู้เข้าใช้พื้นที่ในวัดมากขึ้น พื้นที่จอดรถจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการ พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดและต้องใช้งบประมาณในการปรับปรุงสูง จึงเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ การเดินทางโดยบริการสาธารณะจึงเป็นทางเลือกให้กับผู้ที่ต้องการเดินทางเข้าวัด มีความสะดวก และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น พื้นที่เขตปทุมวันมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านพาณิชยกรรม ก่อกำเนิดธุรกิจศูนย์การค้าแห่งแรกของไทย "สยามเซ็นเตอร์" และด้านคมนาคม การสร้างรถไฟฟ้า วัดปทุมวนารามจึงกลายเป็นวัดที่อยู่ใจกลางแหล่งธุรกิจอย่างเต็มที ปัจจัยที่เกิดขึ้นทางด้านสังคม และเศรษฐกิจจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดเรื่อยมา ถึงอาคารและพื้นที่ในเขตพุทธาวาสจึงจะมีการบูรณปฏิสังขรณ์น้อยบ่อยครั้ง แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนทางพุทธบัญญัติทุกประการจวบจนปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัยการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดในเขตศูนย์กลางธุรกิจ ได้ถูกปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยเพื่อให้อบอบสนองต่อการใช้งานที่เปลี่ยนไปในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการนำไปปรับปรุงแก้ไขหรือประยุกต์ใช้ให้กับวัดอื่นๆ ในเขตเมืองและต่างจังหวัด ทั้งทางด้านการจัดการพื้นที่ และการอนุรักษ์รูปแบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์ทางพุทธบัญญัติสืบไป

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

การวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษารณเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เท่านั้น ปัจจุบันวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในวัดอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดปัญหาในการค้นหาเส้นทางสัญจรภายในวัด รวมทั้งผู้คนที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัดมีความหลากหลายของกลุ่มคน เชื้อชาติ และอายุ การวิจัยในอนาคตควรศึกษาปัญหาในการค้นหาเส้นทางสัญจรภายในวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เข็ล้อยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ฐานิยา สุภาไชยกิจ และญาณินทร์ รัทวงศ์วาน

6. เอกสารอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). พุทธศิลปกรรม ณ วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก. กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2564 เข้าถึงได้จาก
<https://www.chula.ac.th/about/overview/history/>

พีรศรี โปหาทอง (2563). ประวัติศาสตร์วังใหม่ที่ปทุมวัน ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม. ศิลวัฒนธรรม ฉบับมิถุนายน (2548). สืบค้น
เมื่อ 2 มีนาคม 2564 เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_10364

พรทิพย์ เรืองธรรม (2560). ทฤษฎีการออกแบบ Design Theory. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3(2560) สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564 เข้าถึงได้
จาก <http://ebook.msu.ac.th/ebook/pdf/270717114719.pdf>

สำนักผังเมือง. (2542). ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2564 เข้าถึงได้จาก :
<http://cpd.bangkok.go.th/thai-map2.html>

วัดปทุมวนาราม. (2562). อารามพุทธศาสนา รักษาศิลปกรรม. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2564 เข้าถึงได้จาก
<https://watpathumwanaram.wordpress.com/>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอรับรองว่าผลงานวิจัย / วิชาการ
เรื่อง
การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
โดย
สุณีย์ยา สุภาไชยกิจ และ ญาณินทร์ ริกวงศ์วาน

ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และได้นำเสนอในการประชุมวิชาการ
Built Environment Research Associates Conference, BERAC2021
Virtual Conference
Common Future for Post-pandemic Era: Reimagining Life, Community and City
วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2564

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาสาพนธ์ สุวรรณฤทธิ์
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวฐานิยา สุภาไชยกิจ
วัน เดือน ปีเกิด	8 พฤศจิกายน 2535
ที่อยู่	63/116 ซ.พิบูลสงคราม 22 แยก 6 ตำบลบางเขน อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000 โทร. 085-336-6499
ประวัติการศึกษา	2558 ปริญญาตรีศิลปบัณฑิต สาขาออกแบบภายใน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ประสบการณ์ทำงาน	2558 - 2560 บริษัท บุญถาวร โลฟส์สไตล์เฟอร์นิเจอร์ จำกัด 2561 - 2562 บริษัท พรพระนคร จำกัด
ผลงานวิจัย	ฐานิยา สุภาไชยกิจ และญาณินทร์ รัชชวงศ์วาน. 2564. “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร” โครงการประชุมวิชาการ BERAC2021 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้